

JURNAL DE CĂLĂTORIE
ÎN AMERICA LATINĂ

EMIL DUMEA

**JURNAL
DE CĂLĂTORIE
ÎN AMERICA LATINĂ**

Sapientia
Iași 2014

Cu binecuvântarea noastră

† Petru Gherghel
Episcop de Iași
25 martie 2014

Redactori: pr. dr. Ștefan Lupu
Tehnoredactare, copertă: Petru Ciobanu

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUMEA, EMIL**

Jurnal de călătorie în America Latină / Emil Dumea. - Iași : Sapiientia, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-578-143-6

282(520)

Pe copertă: *Catedrala din Buenos Aires, interior și exterior*

© 2014 Editura SAPIENTIA
Institutul Teologic Romano-Catolic
Str. Th. Văscăuțeanu, 6
RO – 700462 Iași
Tel. 0232/225228
Fax 0232/211476
www. editurasapiientia.ro
e-mail: slupu@itrc.ro

CUPRINS

16 decembrie: Iași-București	7
Argentina – scurte considerații istorice.	11
17 decembrie: București-Amsterdam- Rio de Janeiro-Buenos Aires	17
18 decembrie: Buenos Aires	19
19 decembrie: La Plata	22
20 decembrie: La Plata	25
21 decembrie: <i>Ciudad oculta</i>	27
22 decembrie: Lujan, sanctuarul național al Argentinei	38
23 decembrie: Buenos Aires	45
24 decembrie: Buenos Aires	52
25 decembrie: Buenos Aires	57
26 decembrie: Buenos Aires	61
27 decembrie: Buenos Aires, Asuncion	64
Biserica Catolică din Paraguay – privire sintetică	68
Începuturile	68
Perioada independenței naționale.	69
Biserica actuală	72
28 decembrie: Asuncion	74
29 decembrie: Asuncion – Sanctuarul național de la Caacupe	80
30 decembrie: Asuncion – Ciudad del Este	86
31 decembrie: Ciudad del Este – Iguacu (Brazilia).	92
1 ianuarie 2014: Ciudad del Este	99
2 ianuarie: Encarnacion	105
3 ianuarie: Encarnacion	107
4 ianuarie: Encarnacion	115

5 ianuarie: Encarnacion-Asuncion.	123
6 ianuarie: Asuncion-Buenos Aires	126
7-8 ianuarie: Ushuaia (<i>Fin del mundo</i>).	130
9 ianuarie: Buenos Aires.	145
10-11 ianuarie: Mendoza-Anzii Cordilieri (Chile).	146
12 ianuarie: Buenos Aires-Amsterdam	160

16 DECEMBRIE: IAȘI-BUCUREȘTI

Iată-mă-s din nou la începutul unei călătorii spre partea cealaltă a Pământului: Argentina. Sunt în trenul care a plecat din Iași la ora 14.30 cu sosirea la București la ora 19.30, unde mă așteaptă amabilul preot Coșa Eduard-Mihai, secretarul Conferinței Episcopilor Catolici din România. Ne-am întâlnit la seminar, cu ocazia hirotonirii diaconilor, pe 8 decembrie, și atunci, la masă, s-a oferit să mă găzduiască pentru această noapte la sediul instituției, pe str. Diliženței, pentru ca apoi, mâine dimineață, să mă conducă la aeroport.

Până la Tutova am avut o companie interesantă: un inginer agronom la pensie, care nu a conținut să-și povestească viața ca student și apoi ca angajat în agricultura socialistă la începuturile ei, până la schimbările majore din anul 1989 și apoi până în 1997, când s-a pensionat. Acum am în fața mea un tânăr care butonează pe ecranul tactil al telefonului și ascultă probabil muzică la căștile din urechi. Se vede că aparține noii generații, pe când inginerul agronom este legat de un trecut fără telefoane inteligente (bineînțeles, o inteligență artificială, fabricată de inteligența umană). Generațiile se succed, fiecare cu istoria ei și cu propriul bagaj de idei, idealuri sau lipsa lor, probleme de toate felurile, împliniri sau neîmpliniri.

Oricum, generația actuală este marcată de tehnicile comunicării și, decât să privească câmpurile cenușii și casele sărăcicioase, străzile desfundate și tot felul de mizerii și PET-uri aruncate peste tot, mai bine vizionează un film cu bărbați puternici și fete atrăgătoare

sau navighează în lumea imaginară a Internetului, sau ascultă muzică, sau joacă un joc, sau învață un curs de limbă străină. Inginerul agronom la pensie este cumva în afara istoriei prezente, în care granițele dintre real și imaginar sunt foarte fluide și schimbătoare. Curios: el este legat de un trecut care nu mai există, iar acum, la bătrânețe, trăiește într-un prezent care nu-i mai aparține. Ceea ce-i aparține reprezintă pensia, casa agronomului, micul teren de lângă sat (jumătate de hectar) și câinii și pisicile pentru care am impresia că a făcut o adevărată pasiune. Tânărului din fața mea ce-i aparține? Smartphone-ul cu muzica pe care o ascultă și căștile minuscule, bătând ritmul melodiilor cu piciorul drept, și probabil un serviciu mulțumitor, căci îl văd îmbrăcat destul de îngrijit. Spre deosebire de inginerul agronom care a avut un serviciu din zorii socialismului până la pensie, nu știu dacă tânărul blond și frumos, ca și vecinul cu tabletă și smartphone, beneficiază de un serviciu sigur și de lungă durată. Cei mai mulți din actuala generație trăiesc sub semnul provizoratului, al incertitudinii zilei de mâine, ceea ce va determina și un provizorat și o incertitudine și în viața personală și de familie. Nu știu dacă acești tineri se vor apropia de o aniversare a 50 ani de căsătorie, așa cum se apropie inginerul agronom.

Apare și un bărbat îmbrăcat cam ponosit, care cerșește 50 de bani sau o pâine. El aparține oricărei generații, căci de săraci nicio generație nu a dus lipsă. Frânturi de realitate surprinse în mersul trenului, la începutul celei mai lungi călătorii pe care am făcut-o până acum.

De mult mi-am dorit să vizitez acea parte a lumii care a fost și rămâne încă în imaginarul meu ca locul cel mai îndepărtat al Pământului. Când pronunț Patagonia,

mintea îmi fuge la tărâmurile la fel de imaginare ca și cele din basmele și poveștile copilăriei mele. Ei bine, tocmai acolo vreau să ajung, ba chiar mai departe, în Țara de Foc, la marginea ei sudică, la Ushuaia, cea mai sudică localitate a Globului (54,48 grade latitudine sudică). Cunoștința mea din pelerinajul de astă vară, Fabrica, își scrisese acest nume pe scoica lui de pelerin, atârnată de rucsac. Văzând că mulți pelerini vin de departe, el a dorit să spună că vine de cel mai departe.

Las în urmă Iașiul, seminarul, facultatea unde astăzi am avut jumătate de zi cam stresantă și în care secretara Cristina m-a ajutat foarte mult, s-a întrecut pe ea însăși. Îi apreciez calitățile profesionale și dexteritatea pe care a căpătat-o pe parcursul anilor. Cine are o secretară ca ea are o comoară. Cu sora Liliana, colaboratoarea ei directă, am rezolvat problema felicitărilor de Crăciun și așa am putut să termin totul în timp util, să mănânc ceva în fugă și să ajung apoi la gară. Ieșind din sala de mese, i-am salutat pe colegi, urându-le să aibă sărbători fericite. O parte din inimă rămâne mereu lângă vecinul și vechiul meu prieten Alois, pe care îl port mereu în inimă în călătoriile mele.

M-am informat și înainte despre Argentina, această țară imensă care de la Nord la Sud se întinde pe o distanță de vreo 4.000 km, deci cam cât e de la Iași până la Atlantic. Nu cred că voi putea urca pe vârful cel mai înalt al Americii, Aconcagua, dar măcar să visez să privesc această țară imensă de pe acea înălțime veșnic înzăpezită; visul nu mi-l poate fura nimeni.

Poate că voi ajunge în Patagonia și voi admira pinguinii și balenele de pe coastele acesteia. Poate că voi ajunge în stepile acestei țări, să văd turmele de *guanaco*. Sper să ajung și la cascadele Iguazu din Nord. Sau poate voi vizita bazinul Parana, sau zona deșertică și străbătută

de canioane. Geografia acestei țări este atât de variată și de impunătoare, încât și din ceea ce citesc acum rămân uimit, darămite să o văd, să o vizitez.

Citesc în ghidul pe care mi l-am procurat și îmi notez ce mi se pare mai interesant, rămânând ca la fața locului să văd ce pot vizita. Mă deranjează trenul ăsta care scârțâie și se leagănă mereu, la fel cum mă deranjează doi adulți din vecinătate (un bărbat și o femeie) care discută mereu în contradictoriu, pe un ton de ceartă; el o face hapsână, iar ea îi tot repetă că este un risipitor și nu se pricepe deloc să fie gospodar. Din când în când își mai aruncă și câte o jignire sau o expresie urâtă. Cât pot, încerc să-i ignor, dar nu reușesc întru totul. Dă-mi, Doamne, putere să mă concentrez asupra ghidului Argentinei și dă-le gânduri mai pașnice și mai amabile acestor doi oameni!

ARGENTINA – SCURTE CONSIDERAȚII ISTORICE

Argentina este o țară majoritar citadină (aproximativ 90% din populație). Are 40 milioane de locuitori, din care o treime locuiesc în capitală și în împrejurimile acesteia. Deși aproape toți sunt orășeni, argentinienii rămân un popor romantic și se regăsesc în spiritul lui *gaucho*, cavalerul pampasului, omul independent, generos, politicoș și amabil cu toți semenii, chiar dacă în esență rămâne un văcar ca profesie. Vreau să cunosc mai multe despre acest simbol al națiunii, așa cum este și văcarul nord-american. Citesc că el a marcat nu numai gândirea și comportamentul autohtonilor, dar și pe ale nou-veniților în această țară și care, de fapt, formează majoritatea populației. *Gaucho* își are originea în oamenii bravi ai tribului Mapuche, indigeni din Patagonia. Curioasă similitudine: în Nordul american s-a format cowboy-ul, iar în extremitatea sudică, *gaucho*, la fel cum în Nordul Europei, în Evul Mediu de vârf s-a încetățenit cavalerul, fidel regelui și iubitei inimii lui. Popoarele au fost marcate de cavaleri cu simțul onoarei. A venit apoi Machiavelli și a creat o breșă în modelul, în idealul societății, propunând figura pragmatică și cumva cinică a principelui care în atingerea scopului, pentru interesele sale, crede că este licită folosirea oricărui mijloc. Adio cavalerism! Oameni, de acum înainte, feriți-vă de cavaleri; doream să zic: politicieni!

Argentina se aseamănă mult cu SUA în ceea ce privește multitudinea popoarelor, a etniilor prezente aici.

Este adevărat că cei mai mulți argentinieni de astăzi își au strămoșii în italienii și spaniolii secolelor XIX și începutul celui următor. Dar, alături de aceștia, se găsesc și descendenți ai tuturor națiunilor europene, ca și mulți africani și asiatici ai Extremului Orient. Cu siguranță, foarte mulți nou-veniți s-au unit cu indigenii, rezultând astfel o nouă populație, o nouă rasă. Sângele indigen abia dacă mai curge astăzi în venele a o zecime din populația țării. Istoricii și paleontologii afirmă că populația precolumbiană din America își are originea în Asia, de unde au venit strămoșii lor acum aproape 13 mii de ani, când între America și Asia exista un fel de pod de gheață peste strâmtoarea Bering. Acești păstori, agricultori și vânători au înființat în Americi renumitele imperii ale aztecilor, mayașilor și incașilor. În zona Argentinei, incașii nu au putut să-și extindă stăpânirea pe tot teritoriul. Triburile Diaguita din partea nord-vestică, indienii nomazi Arancarian din zona Andizilor, Guarani din Mesopotamia, indienii Tehuelche din Patagonia și alte triburi mai mici și-au păstrat independența față de incași.

Începând cu Columb, situația începe să se schimbe fundamental. În anul 1501, Amerigo Vespucci, împreună cu navigatorii săi, ajunge în estuarul lui Rio de la Plata, iar 15 ani mai târziu, Juan Diaz de Solis ajunge în Argentina, dar este ucis de oameni din tribul Guarani. După ei, Magellan și Sebastian Cabot ajung în estuarul La Plata, iar Magellan a petrecut o iarnă pe coastele Patagoniei, fiind bine primit de tribul Tehuelche. Cabot s-a întors în Spania cu bucăți de argint peruvian și de la ele și-a luat denumirea Rio de la Plata (Râul Argintului). Tot acum se răspândește zvonul și despre imensele bogății din Cuzco, ceea ce mărește și mai mult apetitul spaniolilor după bogățiile băștinașilor.

În scurt timp, autohtonii sunt supuși complet spaniolilor care-i obligă la muncă forțată și la plata tributului. Mai grav decât aceste nenorociri, indigenii primesc de la europeni și boli molipsitoare care, alături de muncile extenuante la care sunt supuși, îi decimează în masă, deoarece ei nu aveau imunitatea europenilor la boli precum rujeola, pojarul sau tifosul. Spaniolii înființează toate orașele de astăzi ale Argentinei, însă cel mai mare dintre ele, Buenos Aires (înființat în 1536 de Pedro de Mendoza), deși este la ocean, nu are voie să desfășoare un comerț liber cu țările bătrânului continent, fapt care i-a determinat pe locuitorii de aici să facă un comerț de contrabandă cu portughezii și englezii din delta râului Parana. Abia după 1776 li s-a permis comerțul deschis, dar tradiția comerțului de contrabandă se va păstra și în viitor.

Noua populație metisată, creolii, indigenii și *caudillos*, devine din ce în ce mai nemulțumită față de stăpânirea europeană. La începutul secolului al XIX-lea, creolii conduși de Jose de San Martin se răscoală împotriva Spaniei, iar în luna iulie 1816 declară independența Provinciilor Unite ale Râului la Plata, care vor deveni curând Argentina. Nu s-a ajuns însă la un stat unitar, cât mai mult la o confederație de feude conduse de *caudillos*. Dintre aceștia, cel mai puternic a fost Juan Manuel de Rosas (1793-1877). Pe el îl egalează doar contemporanul Juan Peron. De Rosas conduce dictatorial, prin forță, dar este susținut și de cavalerii intrați în legendele *gauchos*. Țara se zbate între tendința unionistă, sprijinită mai ales de Buenos Aires, și tendințele federaliste ale conducătorilor locali. Personaje importante ale secolului XIX sunt apoi Justo Jose de Urquiza, care-l detronează pe Rosas și proclamă Constituția în anul 1853, care este valabilă și astăzi, și

apoi Bartolome Mitre, care se aliază cu Uruguay și Brazilia contra Paraguayului în războiul cunoscut drept cel al triplei alianțe (1865-1870), război din care Paraguay a rămas ciopârțit, micșorat până în prezent. Nu trebuie uitat nici rivalul lui Rosas, Domingo Sarmiento (1811-1888), devenit apoi al șaptelea președinte al țării. Un personaj important care a contribuit la unificarea Argentinei este Julio Argentin Roca (1843-1914). Ajuns președinte în anul 1880, organizează și consolidează poziția orașului Buenos Aires.

O nouă etapă în istoria acestei țări începe la sfârșitul secolului al XIX-lea, când asistăm la începutul unor imigrări masive din Europa, mai ales din Italia și Spania; imigranții s-au stabilit în cea mai mare parte în de acum marele oraș Buenos Aires. În această țară imensă comercializarea cărnii și a cerealelor a reprezentat cea mai mare sursă de venit, dar care i-a îmbogățit pe puțini, creând prăpăstii între categoria mică numeric a îmbogățiților și masele largi care sărăcesc mereu mai mult. Tensiunile cresc, nemulțumirile maselor largi de populație se adâncesc, iar președintele Hipolito Yrigoyen (1852-1933) este constrâns să intervină cu ajutorul armatei pentru a ține situația sub control. Asta a însemnat de acum înainte jumătate de secol de intruziuni ale armatei în viața politică.

În acest context, intră în scenă pentru lung timp liderul de tip *caudillo* Juan Domingo Peron (1895-1974), cel care a marcat ca nimeni altul viața politică și socio-economică a Argentinei contemporane. A fondat un partid căruia i se poate spune și astăzi partidul peronist: plin de contradicții, coagulând forțe de dreapta sau de stânga, alunecând dintr-o extremă într-alta, deși se proclamă mai mult de centru, liderii acestui partid au o singură ambiție, și anume aceea de a ajunge

la putere sau de a și-o menține și consolida. Peron nu a avut o orientare clară, bine definită, iar adepții săi puteau vedea în el orice le convenea. Peron i-a câștigat pe argentinieni prin naționalismul său și atacurile la adresa puterilor străine exploataatoare. A doua lui soție, carismatica Eva Duarte, a știut să-l secondeze îndeaproape pe soț în politica lui naționalistă, populistă, contra marilor puteri. Stilul său de a conduce i-a creat numeroși opozanți, printre care și Biserica Catolică. În 1955 pierde puterea și pleacă în exil în Spania.

După plecarea lui, situația țării nu se ameliorează, ci, dimpotrivă, cresc revoltele sociale, ca și luptele de gherilă, iar economia merge în declin. În 1973, Peron revine în entuziasmul general al maselor, generând însă alte lupte între simpatizanți și opozanți. Marele *caudillo* moare curând și urmează la putere cea de-a treia lui soție, Maria Estela Martinez, fostă dansatoare într-un club de noapte (Eva fusese actriță de telenovele). Estela este slabă, ceea ce favorizează și mai mult facțiunile și luptele de gherilă. În 1972, Jorge Rafael Videla o înlătură pe Estela de la putere, urmând de acum o lungă dictatură de stat, cu nenumărate răpiri, arestări, torturi, asasinate și dispariții de persoane care nu au mai apărut niciodată.

Dictatura și corupția internă au minat din interior țara și, implicit, puterea regimului condus de Videla. În primăvara anului 1982, Argentina este înfrântă de armata britanică în conflictul pentru Insulele Falkland (Malvinas). În acest context, regimul dictatorial se prăbușește și urmează la putere Raul Alfonsin, apoi, din anul 1989, Carlos Menem. Acesta reușește să stopeze parțial inflația galopantă și să promoveze o lentă ascensiune economică, prin reforme destul de radicale. Urmează la președinție Fernando de la Rúa, în anul 1999, care

continuă reformele guvernului anterior. În anul 2003, preia puterea Nestor Kirchner, un peronist de centru-stânga, care continuă politica economică a antecesorilor. În anul 2007, soția lui, Cristina, fost senator de Buenos Aires, preia funcția supremă. Corupția continuă să existe și în prezent, deși pași înainte, atât în domeniul politic, cât și în cel economic, s-au făcut și continuă să se facă. Actuala președintă nu a răspuns niciodată afirmativ cererilor repetate ale fostului arhiepiscop de Buenos Aires, actualul papă, de a fi primit în audiență, deoarece Biserica Catolică, apărătoare a drepturilor celor mulți și săraci, nu a fost și nu este nici acum privită cu simpatie de cei de la conducere. În schimb, Cristina Kirchner a fost primită la Vatican cu ocazia înscăunării fostului ei rival, actualul Papă Francisc.

Am ajuns cu bine la București, iar la capătul peronului m-a așteptat pr. Coșa, care m-a condus cu mașina la sediul Conferinței Episcopilor Catolici (CER), într-o casă pe care arhiepiscopia a cumpărat-o și pe care el a renovat-o complet. Arată atât de curată, de îngrijită, încât te impresionează de cum intri în ea. Noaptea a fost scurtă, iar la 4.00 m-am trezit, am mâncat puțin orez cu cașcaval adus de la Câmpulung Muscel, de la părintele Petru Păuleț, colegul meu de clasă, care de când este preot tot în această comunitate slujește. Mă întreb dacă nu cumva o să iasă la pensie tot de aici.

17 DECEMBRIE: BUCUREȘTI-AMSTERDAM- RIO DE JANEIRO-BUENOS AIRES

A stăzi se anunță o zi tare lungă. După micul-dejun, luat în fugă, ne urcăm în mașină cu destinația aeroportul Otopeni. Pe drum, pr. Coșa îmi tot povestește ce a făcut aici și cât suflet a pus în renovarea casei. A avut norocul unei echipe de muncitori harnici și conștiincioși. Îl apreciez pentru tot ce a făcut, dar el duce nostalgia activității pastorale de la Piatra Neamț. Ar vrea să fie în mijlocul credincioșilor, să se roage împreună cu ei, să discute cu ei, să le cunoască bucuriile și necazurile. Dar iată că are parte de altceva: activități administrative și gospodărești, să-și gătească, să-și spele, să-și calce singur și să desfășoare activitatea de secretariat la CER. Se teme să nu se obișnuiască cu acest stil de viață și să scadă în el zelul pastoral.

Ajungem la aeroport, îi mulțumesc, ne luăm rămas-bun pe fugă, ne urăm sărbători fericite; el se întoarce acasă, iar eu mă grăbesc pentru formalitățile de zbor. Zborul cu KLM până la Amsterdam a durat trei ore și în avion am mai recuperat ceva din somnul scurt de astă noapte. A urmat al doilea zbor, de 12 ore, tot cu KLM, până la Rio de Janeiro. În avion erau mai multe mămici cu copiii lor în brațe. Am apreciat iubirea lor, care le dă o răbdare așa de mare cu micuții care plâng, care nu înțeleg zgomotul avionului și toată aglomerarea de persoane. Cam greu, dar au trecut și aceste ore și iată-mă-s deasupra celui mai mare oraș al Americii de Sud, după Sao Paulo, oraș care anul acesta a găzduit Întrunirea Mondială a Tineretului Catolic, la care a

participat și Papa Francisc. Aeroportul este foarte mare, modern, cu tot confortul unui aeroport dintr-o metropolă.

Urmează a treia etapă de zbor, spre Buenos Aires, cu o companie argentiniană, Austral, cu un avion nu prea mare în care văd că tot așteptăm să mai sosească șapte călători. A trecut o oră de când stăm așa în avion și-i așteptăm pe întârziți. O stewardesă anunță motivul întârzierii și își cere scuze. Preciez gestul de solidaritate al companiei și răbdarea pasagerilor care nu protestează în niciun fel. Nu știu cât o să mai așteptăm și mă gândesc că Victor, fratele surorii Mirta Amarillo, cea care mi-a făcut legătura cu mănăstirile congregației ei, în care mă vor caza, va aștepta cam mult la Buenos Aires. Într-o călătorie știi când pleci, dar nu știi sigur și când ajungi. Am și eu răbdare, ca toți ceilalți.

18 DECEMBRIE: BUENOS AIRES

Astă noapte, după mai bine de o oră întârziere, au ajuns și călătorii întârziați și așa am putut decola spre Buenos Aires. Zborul a durat aproape trei ore, ne-a mai scuturat de câteva ori, dar am aterizat cu bine în capitala Argentinei. De pe hublou am văzut luminile din acest oraș imens format în jurul estuarului La Plata. Speram ca la aeroport să mă aștepte Victor, fratele surorii Mirta, dar cum am putut să-mi dau seama puțin mai târziu, din grabă, Mirta nu l-a informat corect: el mă aștepta la aeroportul Ezeiza, iar eu am aterizat la celălalt aeroport, Aeroparque. Cu ajutorul a doi angajați ai unei firme de închirieri de mașini, numită Manuel-Leon, reușesc totuși să comunic cu Victor și după vreo două ore de așteptare sosește și el, însoțit de un cumnat, și așa ajung la destinație, la casa surorilor din congregația Hermanas de la Compañia de Maria, pe Avenida Juan Bautista Alberdi, 1679. Sora superioară Antoliana Lopez, însoțită de o alta, mă aștepta de mai multe ore; acum era ora 3.00. Această congregație are mai multe institute de școlarizare a copiilor surdomuți, institute care toate poartă numele fondatorului, preotul veronez din secolul al XIX-lea Antonio Provolo (vezi site-ul oficial: www.provolo.it).

Mi-am cerut scuze pentru această întârziere, dar surorile, zâmbitoare, îmi spun că nu trebuie să-mi fac griji și mă conduc la etajul 2 al casei lor, unde îmi oferă spre găzduire un apartament generos cu tot ce mi-ar putea fi necesar. Este mult mai mult decât am nevoie. Mă lovește căldura de aici, schimbarea este prea bruscă, dar cad obosit pe patul cu așternuturi proaspete, albe

și adorm. Mă trezesc de mai multe ori și pe la ora 9.00 cobor la parter, în sala de mese, unde mă întâmpină câteva surori, oferindu-mi un mic-dejun cu lapte, cafea, un fel de dulceață făcută din lapte și zahăr din trestie și gem de piersici. Mi-e foame și am așa un apetit, după mesele frugale din avion.

Încep apoi să iau contact cu realitatea de aici. Văd că cele 10 surori au o școală cu 110 copii surdo-muți de care se îngrijesc și pe care-i educă. Școala poartă numele unui preot venerabil italian, originar din Verona, Antonio Provolo, unde este și casa-mamă a acestei congregații și unde mai multe surori de aici au fost și au studiat științele educației și teologie. Văd și multe femei laice angajate în această școală. Aici, copiii au tot ce le trebuie, mai mult decât le pot oferi părinții lor săraci, dar ceea ce primesc în plus este dragostea acestor măicuțe. Pe fața și în ochii lor citesc multă bunătate și iubire. Rămân atât de plăcut surprins de toate aceste aspecte și-mi zic că nu merit atâta noroc: să mă aflu într-o casă unde intră atâta durere și neputință umană pentru a fi tratate cu atâta competență și iubire, iar această casă emană iubire.

După micul-dejun, însoțit de sora Maria Eugenia, mergem să vizităm Biserica Flores din apropiere, unde tânărul Bergoglio (actualul papă) venea să participe la sf. Liturghie și la viața comunității catolice. Ne îndreptăm apoi spre casa lui părintească, care nu este departe. Facem mai multe fotografii și întâlnim și o doamnă, Rosa Capalbo, italiancă de origine albaneză, care l-a cunoscut personal pe papa și-mi vorbește cu entuziasm despre el. Ne îndreptăm apoi spre o altă biserică din apropiere, unde întâlnesc un preot, Toni Panaro, care s-a întors de curând de la Roma, iar timp de 5 zile a luat masa împreună cu papa. Ceea ce el îmi spune despre misiunea actuală a Bisericii seamănă atât de bine cu

ceea ce am auzit acum câteva zeci de ani la mulți preoți latino-americani. Biserica trebuie să se angajeze mai mult pentru promovarea dreptății sociale, să nu-i lase pe cei săraci să fie manipulați și exploatați de cei puternici și nici de imperialismul nord-american sau european. Trebuie să se angajeze Biserica și pentru păstrarea identității culturale, naționale a oamenilor, căci altfel există riscul ca aceștia să devină niște numere anonime în globalizarea care ne acaparează din ce în ce mai mult. Părintele afirmă că prea mult clerul, mai ales episcopii, se ocupă cu celebrarea cultului și e prea puțin solidar cu cei săraci. Speră ca mesajele noului papă să aibă ecou mai puternic în inimile și conștiințele tuturor, dar mai ales ale ierarhiei.

Ne întoarcem pentru prânz, apoi plec din nou în oraș, însoțit de surorile Maria și Fatima, aceasta din urmă, o tânără simpatcă, zâmbăreață, pe chipul căreia citesc multă candoare și o viață sfântă. Ajungem în centru, aproape de un obelisc, care înțeleg că reprezintă kilometrul 0 al orașului, și cu un autobuz turistic pornim într-un *city tour* de trei ore. Am rămas profund impresionat de vitalitatea și puterea economică a acestui oraș, care își trage forța mai ales din comerțul pe mare și parțial și din turism. Între turiști era și o familie de canadieni, din Montreal, care-mi spun că la ei sunt și mulți români, iar pentru bucătăria românească pronunță cuvintele *mici* și *ciorbă*. În acest tur care cuprinde zona învecinată cu estuarul La Plata, ghidul care se aude în difuzoare prezintă instituțiile fundamentale ale țării, monumente de interes național, parcuri, muzee, un stadion, artere de circulație mai importante etc. La încheierea turului, vizităm și catedrala catolică unde este înmormântat eroul național Jose de San Martin și unde a slujit timp îndelungat și actualul papă. Mă impresionează mormântul lui Jose – imens, somptuos.

19 DECEMBRIE: LA PLATA

Dimineată, mergând în capelă, am surpriza de a celebra sf. Liturghie singur cu surorile, în limba spaniolă. Eu credeam că voi concelebra alături de un preot de aici, dar când am ajuns în sacristie o soră mi-a zis că voi celebra singur. La o așa surpriză nu mă așteptam. Nu am mai celebrat niciodată singur în limba spaniolă. Am încercat să fiu stăpân pe situație, iar după Liturghie, la micul-dejun le-am întrebat pe surori dacă merit măcar nota cinci pentru pronunție, iar ele mi-au răspuns în cor: *mas*, adică mai mult. Așa mi-a mai venit inima la loc.

Însoțit apoi de surorile Maria și Fatima, iau un taxi și merg în zona portului, de unde iau un autobuz pentru a merge la La Plata, la vreo 80 de km distanță, unde mă așteaptă sora Lucia, care mi-a fixat o întâlnire cu rectorul universității catolice de aici și cu un grup de trei preoți profesori care predau cursuri de teologie în toate facultățile universității. Când intrăm, acest oraș mi se pare un sat în comparație cu Buenos Aires. Ajungem și la universitate, unde sunt primit cu multă amabilitate de domnul rector, un profesor laic, și de cei trei preoți. Toți rămân uimiți când le spun că în România există facultăți de teologie în universitățile statale. Avem o discuție interesantă, de informare reciprocă, și sper ca această întâlnire să rodească ceva în viitor.

Ne întoarcem pentru masa de prânz la casa surorilor din Congregația Provolò, iar după prânz ieșim din nou pentru a o întâlni pe profesoara de limbă și cultură italiană Maria Virginia di Pietro, a cărei mamă este

decan al Facultății de Științe Umaniste din Universitatea catolică de aici. Este căsătorită și are trei copii pe care i-a educat cu toată seriozitatea în credința catolică. Îmi spune că băiatul cel mare are 20 de ani și că a încercat să lege o prietenie serioasă cu o tânără, dar nu a reușit, deoarece aceasta nu dorește o relație de durată și bazată pe principii serioase, profunde.

Profesoara îmi vorbește îndelung despre mentalitatea noii generații, ca și despre orientările politice. Toate sunt cam anticreștine și anticatolice, profund laice. Îmi dă exemplul unui profesor, decan al Facultății de Științe Medicale, care pentru faptul că s-a pronunțat contra avortului, a pierdut postul de decan, ca și pe cel de membru în Consiliul superior al universității statale din oraș. Îmi spune că, din păcate, intelectualitatea catolică este prea timidă și prea puțin implicată în promovarea unei culturi catolice și, în general, a unei societăți mai umane și mai creștine. Nu a fost formată această intelectualitate în această direcție de dialog profund cu științele laice și cu societatea în general. Laicii au fost formați, mai ales, pentru a fi buni creștini în biserică și în comunitățile lor, dar mai puțin pentru a construi și din punct de vedere cultural o lume mai bună și mai creștină. Societatea se laicizează și se depersonalizează din ce în ce mai mult. Biserica, afirmă ea, trebuie să fie mai inteligentă și mult mai prezentă în societate. Spune că sunt multe forțe care nu văd cu ochi buni mesajul creștin, evanghelic, al Bisericii, iar noile generații riscă să-și piardă și identitatea creștină și pe cea specific argentiniană și să devină niște bătuți de vânt încoace și încolo, niște oameni fără niciun ideal înalt, mulțumiți doar cu bunurile materiale și cu plăcerile pe care le poate oferi un trai lipsit de orice angajament de lungă durată și bazat pe principii

profunde. M-a pus serios pe gânduri tot ce a spus această profesoară și mă gândeam că sunt atâtea similitudini între situația intelectuală și modul de gândire de aici și cel din România sau din Europa, în general.

Spre seară vizităm catedrala. Pe un volum dedicat acestui impunător edificiu citesc că este cea mai mare biserică neogotică din lume construită în secolul XX. Este, într-adevăr, impresionantă și nu găsesc cuvinte pentru a-i descrie măreția și frumusețea. În fața catedralei, mai mulți tineri care au terminat studiile universitare s-au dat pe trup cu tot felul de culori și acum se pozează de zor. Interesant obicei! În Argentina, anul școlastic se încheie acum, înainte de Crăciun, urmând vacanța mare până la sfârșitul lunii februarie. Ne întoarcem apoi la casa surorilor, bând între timp ceaiul rece *tererere*, în stil argentinian, adică dintr-un pahar plin cu ceai *mate* și alte ierburi aromate, sorbindu-l printr-o tijă numită *bombillia*. Surorile îmi oferă spre cazare o cameră exact lângă altar, unde sper să am un somn liniștit după o zi atât de plină și de frumoasă.

20 DECEMBRIE: LA PLATA

Am dormit tare bine în camera de lângă prezbiteriul bisericii, iar la ora 7.30 am concelebrat cu un preot din congregația din care fac parte și surorile care mă cazează. După micul-dejun, împreună cu surorile Lucia și Maria Eugenia, merg să vizitez Seminarul diecezan „Sf. Iosif”, unde sunt 80 de seminariști din cinci dieceze. Ne primește părintele rector Carlos Mattioda, cu origini italiene de pe lângă Milano. Clădirea este foarte mare, cu o frumoasă curte interioară și cu o biserică la fel de mare. Vizităm apoi și biblioteca, unde mă interesez de vreo istorie a Bisericii Catolice argentinienne care să prezinte și istoria actuală, dar nu găsesc ce doresc.

Urmează o scurtă vizită la arhiepiscopie, dar episcopii nu sunt acasă și ne primește o secretară, doamna Maruca, care în anii dinainte de 1989 și-a luat doctoratul la Roma în teologie morală, la *Alfonsianum*. O întreb dacă nu-și amintește cumva de un preot student român, Aurel Percă. Îmi răspunde că erau atâția preoți, încât îi era imposibil să-i rețină pe toți pe nume; și are dreptate. Ne oferă câteva broșuri scrise de episcopul titular de aici pe diferite teme teologice.

Ne întoarcem apoi pentru prânz la casa surorilor, iar după masă revin cu sora Maria Eugenia la Buenos Aires cu autobuzul, iar de la un terminal mare al autobuzelor și până la Institutul Provolo, cu metroul. Îmi place metroul de aici: e curat, liniștit și nu am observat cerșetori sau alte persoane care să tulbure liniștea și siguranța în rețeaua aceasta numită *Subte*. În seara

aceasta am urmărit împreună cu surorile un film numit *Orașul ascuns (Ciudad oculta)*, despre un cartier plin de mizerie și violență, cu oameni foarte săraci; tocmai acest cartier vreau să-l vizitez mâine. Aici a lucrat un preot, Pepe, iubit de actualul papă, care cunoaște foarte bine realitățile triste ale acestei *Vija, favela*. Eu le-am rugat pe surori să mă ajute să vizitez zone periferice ale orașului, să-mi fac măcar o idee despre cum arată, iar ele văd că încearcă să-mi îndeplinească dorința.

21 DECEMBRIE: *CIUDAD OCULTA*

A stăzi îmi este dat să ajung într-o zonă mărginașă a capitalei, numită „orașul ascuns”: *Ciudad oculta*. Cu ocazia campionatului mondial de fotbal din anul 1978, autoritățile argentinienne au înconjurat această parte din oraș cu un zid, pentru a o feri de ochii curioși ai străinilor. Nimeni nu trebuia să vadă sărăcia și promiscuitatea care se aflau dincolo de acest zid, pentru a nu se transmite în lume o imagine defavorabilă a Argentinei. Faptul că atunci această țară a câștigat campionatul mondial de fotbal a mai acoperit în ochii străinilor ororile regimului dictatorial condus de generalul Videla.

Am auzit câte ceva despre cartierele mărginașe ale marilor orașe latino-americane, despre mizeria și violența care se află în ele. Această imagine mi-a fost accentuată și de filmul pe care l-am văzut aseară la surorile unde sunt cazat: *Elefantul alb*. Este un film turnat exact pe locul unde mă aflu acum, care poate să te îngrozească și să-ți dea multe coșmaruri.

Mi-am exprimat dorința de a ajunge aici, iar surorile au luat legătura cu parohul din acest cartier numit Villa 15. Parohia are hramul *Nostra Señora del Carmen*. De 14 ani, paroh aici este părintele Sebastian, care este și spiritual al Seminarului diecezan din capitală. Nimeni nu poate pătrunde în acest oraș ascuns, dacă nu este însoțit de la intrare de o persoană de încredere care locuiește aici, iar cei mai de încredere sunt doar cei doi preoți ai parohiei, Sebastian și ajutorul lui, părintele Damian, hirotonit doar de o lună și jumătate, dar care cunoaște zona, întrucât a activat aici și ca diacon.

Până la intrarea în această *favela* ne-au însoțit doi tineri, se pare, o familie, apoi ne-au preluat, pe mine și pe sora Maria Eugenia, părintele Damian, un tânăr frumos, înalt, brunet, cu o privire hotărâtă, pătrunzătoare. Ne-a condus la biserică și la vechea casă parohială, un fel de baracă în care au locuit pentru mult timp cei doi preoți care se ocupau cu pastorația credincioșilor de aici. Datorită insistențelor și contribuției episcopului capitalei, actualul papă, unită de această baracă s-a construit actuala casă parohială, mai spațioasă, însă fără a o demola pe prima, care mie mi se pare un mic grajd în care ar putea să stea vreo zece porci sau vreo trei vaci. Nu vreau să spun că asta înseamnă mizeria unui mic grajd, ci doar spațiul necesar.

Intru și în biserica mică și sărăcăcioasă și mă simt învăluit de niște sentimente confuze. Totul aproape că mă șochează. Părintele Damian îmi spune că vom începe să facem o vizită în teritoriul parohiei și mă avertizează că nu-i deloc bine să fotografiez, deoarece oamenii de aici se pot supăra, se pot simți jigniți, ofensați. Mă gândeam la aceasta; îmi pare rău, dar acolo unde mi s-a permis, am făcut câteva fotografii.

În locuințe sărăcăcioase, cu unul sau chiar două etaje, stau aglomerate familii sau cupluri, majoritatea tineri cu mulți copii, care umblă aproape goi pe străzile înguste și mizerabile sau se scaldă în piscine din material plastic. Toți îl salută pe părintele Damian, el răspunde tuturor, schimbă câteva cuvinte cu fiecare, ne prezintă pe mine și pe sora Eugenia și totul decurge în cel mai normal mod posibil.

Aseară, filmul pe care l-am vizionat mi-a prezentat o lume plină de violență, împușcături, omoruri. Astăzi, întâlnesc oameni simpli, săraci, foarte săraci, dar care ne zâmbesc și ne privesc cu simpatie, chiar cu un anume

sentiment de iubire, pe care-l percep în cuvintele și gesturile lor. Nu știu ce să cred; mintea îmi este confuză în continuare. Simt ceva contradictoriu: o chemare interioară profundă care aproape mă face să izbucnesc în lacrimi în fața acestei sărăcii; în același timp, mă inundă o bucurie la fel de profundă, transmisă de seninătatea și bunătatea pe care le-am citit imediat pe fețele și în privirea acestor oameni. Și acum, când scriu aceste rânduri în camera de la etajul casei parohiale, simt aceleași sentimente. Beau din ceaiul *terere* pe care mi l-a oferit parohul și încerc să aștern pe hârtie ceva din preaplinul inimii acumulat în cele câteva ore de când sunt aici.

Mă întreb cum pot să locuiesc atâtea cupluri împreună cu copiii lor în camere atât de mici, în care nu văd ce intimitate ar mai putea fi păstrată. Aici nu există nici școală, nici dispensar, nici poliție, nici primărie. Polițiștii nu intră aici, căci riscă să nu mai iasă vii. Înțeleg totuși că părinții își trimit copiii la școlile din cartierele vecine. Preotul reprezintă unica autoritate pe care acești oameni nu numai că o respectă, dar, mai mult, o iubesc, pentru că preoții sunt singurii care îi iubesc pe acești oameni cu adevărat. Mulți dintre ei sunt veniți din țările vecine: Paraguay, Bolivia, Venezuela. Localnicii sunt mai puțini.

Nu cred că așa-zisele străzi de aici au un nume și numere înregistrate în documentele publice, statale. Există totuși un sistem de numărare a caselor, scris pe pereți, și în baza căruia, dacă cineva primește o scrisoare, poate fi identificat într-un anume loc unde sosește și se distribuie corespondența. Nu știu dacă cei ce locuiesc în aceste barăci au un domiciliu, dacă au acte de identitate eliberate de autoritățile statale competente. Totul mi se pare atât de fragil, provizoriu, nesigur.

Preoții țin un registru parohial al botezaților, dar acesta nu are o valoare juridică statală. Stranie situație a unei lumi care mă face să plâng în sufletul meu; simt o durere interioară aproape sfâșietoare. Sunt oameni care m-au întâmpinat cu atâta iubire, pentru că sunt preot și am fost primit la intrare de unul dintre preoții lor.

Aflu că mulți bărbați lucrează pe unde pot; nu știu dacă li se face un contract de muncă, dacă au asigurare medicală, dacă există o contribuție pentru pensie. Înclin să cred că nu. Cei mai mulți ajung aici din alte țări, așa cum am spus, și sunt dornici să muncească și să-și construiască o casă, cât de mică, dar să fie a lor. Pe o suprafață de 20, 30 de metri pătrați locuiesc patru, cinci, șase persoane, iar deasupra lor, urcând pe o scară îngustă în spirală, pe aceeași suprafață locuiesc alte 4-6 persoane. Întrucât casele sunt atât de mici, viața acestor oameni se desfășoară mai mult pe străzile înguste și mizerabile, deasupra cărora sunt agățate tot felul de fire electrice. Rețeaua de apă, ca și cea de canalizare nu sunt nici ele prea bune, adesea se blochează, iar ce urmează este ușor de imaginat.

Mergând pe aceste străzi mizerabile, te pătrunde muzica de la aparatele de radio, de la televizoare sau de la boxele audio date la maximum. La sunetul muzicii se adaugă mirosul cărnurilor gătite pe grătare, în vederea tuturor. Ne oprim la o încrucișare de străzi, la o familie venită aici din Paraguay, iar părintele Damian îmi oferă un cârnat atât de bun, încât îmi fac curaj și mai comand încă unul. Vânzătorul de aici, un bărbat înalt și destul de voluminos, îmi spune că aici o duce mai bine decât în țara natală, unde guvernul și poliicienii nu fac altceva decât să-i jecmănească și să-i fure pe cei săraci. Soția lui strânge banii de la cei ce cumpără

savuroasele cărnuri și cârnați de pe grătar și între timp bea din *terere*, așezată pe un scăunel din plastic la umbra unui copac.

În drumul nostru prin acest cartier întâlnim și o construcție monstruoasă, imensă, din beton și cărămidă, cu vreo 14 etaje, nefinisată, fără ferestre și abandonată; poartă denumirea de „Elefantul alb”, deși culoarea ei este maro închis spre negru. Acest nume îi vine de la un bar cu acest nume și care se află în cealaltă parte a clădirii, la parter. Aflu că a fost construită pentru a fi un spital. La parterul ei și la primele două etaje locuiesc sute de persoane în condiții mizerabile. Pe un hol întâlnim un bărbat care se pare că îndeplinește aici funcția de portar. El ne conduce prin multe spații în care cu câțiva ani înainte a funcționat o grădiniță și a fost proiectată și o școală elementară. Totul însă a dispărut din cauza neînțelegerilor dintre oamenii politici. Acum, cele câteva sute de copii de aici, în loc să beneficieze de o grădiniță, se joacă pe străzi sau se scaldă în micile piscine din plastic.

Vizităm și o familie care s-a căsătorit de curând, originari amândoi tot din Paraguay, iar din fotografiile pe care ni le arată pe un aparat foto, observ cum în fața lor, venind spre altar, este un copil de vreo opt ani, tare frumușel, cu un buchet mare de flori în mână. Este copilul lor. Părintele Damian îmi spune că aici căsătoriile sunt o raritate, pentru că nu au bani să organizeze un astfel de eveniment și pentru că nici nu-i interesează căsătoria, nici religioasă și cu atât mai puțin cea civilă.

Mai beau o gură de *terere* și mai aștern pe hârtie câte ceva din preaplinul inimii și al minții. Damian îmi spune că el îi primește pe toți cu inimă largă și deschisă, îi spovedește și îi împărtășește pe toți cei care vin la biserică și cer aceste sacramente. Toți au nevoie de

Trupul și Sângele Domnului ca aliment și ca medicament pentru sufletul și viața lor. Îi spun că, așa cum este scris în legile Bisericii și în Catehism, toți acești adulți (și ar reprezenta, după spusele lui 99% din locuitorii acestei *favela*) nu ar trebui să fie acceptați la Împărțășanie. Îmi răspunde scurt că Împărțășania nu este doar un premiu pentru merituoși. Observ cum privirea lui se umple de compasiune când începe să povestească cum este viața acestor oameni: mizerie, sărăcie și nesiguranța zilei de mâine. Întreaga lor existență este marcată de aceste aspecte, iar dacă ar fi să li se aplice normele canonice, aproape toți ar trebui să stea departe de biserică, iar pentru ei, biserica le este de cele mai multe ori și mamă și tată. Continuă spunând că speră ca ei, rămânând aproape de biserică, să ajungă cu timpul să se și căsătorească religios. Mă uit pe fereastră la casele acestei *favela* și realizez că, de fapt, aici nici nu ar avea unde să organizeze o nuntă. Fizic, lipsește un astfel de spațiu, ca să nu mai spun că, din câte mi-a zis și observ și eu, acești oameni trăiesc într-o sărăcie lucie și nu au bani pentru nuntă. Iar mental și ca pregătire religioasă sau ca dorință civică, nu sunt pregătiți deloc pentru ceea ce înseamnă căsătoria în legislația Bisericii, ca și în cea civilă.

Singurul spațiu mai mare de aici îl reprezintă sala de sub mine, unde se organizează botezurile și catehezele, căsătoriile și înmormântările. Mi se pare însă mult prea mică pentru a găzdui o nuntă. Damian mă avertizează să nu mă sperii dacă spre seară sau la noapte voi auzi aici vorbe sau alte zgomote. Aici urmează să fie depus trupul unui tânăr de vreo 20 de ani, împușcat de curând într-o ceartă din cartier. Îl întreb dacă a fost sau va fi făcută vreo investigație din partea poliției sau a altor organe legale. Îmi răspunde că nu. Poliția

aici intervine foarte rar. Rămân șocat din nou, dar el îmi răspunde că nu trebuie să mă îngrozească acest fapt. Îmi spune că violența sau alte rele reprezintă aici mai puțin de 10% din viața acestor oameni.

Parohia organizează cateheze săptămânale pentru copii, tineri și adulți. Ea organizează toate celebrările religioase, sărbătorile și procesiunile, iar oamenii participă cu bucurie la toate acestea. Preotul ia megafonul și strigă peste tot, chemându-i pe toți la biserică, la rugăciune, la procesiuni. Tot preoții de aici îi ajută pe credincioși pentru înmormântare. Damian mă conduce într-o cameră unde îmi arată sicrie de toate dimensiunile, oferite cu ocazia oricărei înmormântări. Preoții se îngrijesc ca toți din comunitate să contribuie cu cât pot pentru înmormântare, pentru ca aceasta să nu reprezinte o povară pentru familia defunctului. În felul acesta, o înmormântare ajunge să coste cel mult 1.000 de pesos, adică vreo 130 de dolari, adunați, cum am spus, din contribuția credincioșilor. Damian adaugă că acesta este rezultatul unei inițiative a actualului papă, fostul arhiepiscop de Buenos Aires, care venea des aici. Deja mulți dintre cei din *favela* mi-au vorbit cu admirație și entuziasm despre fostul lor arhiepiscop, pe care continuă să-l iubească foarte mult. Înțeleg acum mai mult oftatul Papei Francisc atunci când a spus: „Cât de mult doresc o Biserică săracă pentru cei săraci!”

Acum ambii preoți sunt ocupați cu organizarea unui pelerinaj la sanctuarul sf. Fecioare Maria de Lujan. S-au înscris vreo 600 de persoane, printre care și eu. Costul, de persoană, este de 40 de pesos, adică vreo 8 dolari. Deci mâine dimineață voi pleca cu acești oameni la cel mai mare loc de pelerinaj al Argentinei. Ce surpriză plăcută!

Solidaritatea acestor oameni mă surprinde din nou când Damian îmi spune că aici oricine își construiește

casa (în general, o casă aici ar fi un fel de cameră-magazie anexă la noi) este ajutat de toate rudele și de vecini, prieteni, așa că în scurt timp poate să se mute în propria casă. Aceasta nu are niciun plan de urbanism și nicio aprobare de la vreo autoritate civilă, statală. Da, aici se pare că am ajuns într-o altă lume, în care fiecare se descurcă cum poate, iar statul este absent. Se simte însă o puternică solidaritate umană, în care Biserica este singura purtătoare a unui mesaj pozitiv, concret, pentru o viață mai bună. Am impresia că, dacă de aici ar dispărea Biserica, preoții, toată această lume ar aluneca spre descurajare, iar relele care sunt și așa s-ar accentua și mai mult decât acum. Dar nici părintele paroh Sebastian, care îi cunoaște pe toți pe nume, nici nou-venitul, părintele Damian, nu au nici cea mai mică intenție sau ispită să plece de aici. Ei îi iubesc pe toți acești oameni, iar în iubirea lor, pură și dezinteresată, modestă și curajoasă în același timp, acești oameni întrevăd ceva din fața, din iubirea Aceluia pe care noi îl numim Dumnezeu. Aceasta este percepția mea, un fel de mică revelație pe care o am acum, când aștern pe hârtie în grabă aceste gânduri, în căldura care mă pătrunde din toate părțile, însoțit de numeroasele glasuri ale copiilor ce se aud pe străzile înguste din apropiere. De ce oare chipurile acestor doi preoți îmi readuc în memorie și în inimă chipurile misionarilor din filmul „Misiunea”?

La orele 18.30 și apoi la 20.00 am concelebrat cu părintele paroh într-o capelă care se vede în filmul „Elefantul alb” și în biserica parohială. În aceasta din urmă au fost botezați 5 copii, unul mic, de vreo jumătate de an, iar ceilalți cu vârste cuprinse între 6 și 9 ani. La prima Liturghie au animat cântecele trei tinere măicuțe, originare din Paraguay. La a doua, Sebastian a animat el cântările, însă credincioșii nu prea au răspuns

la cântări. Poate că nu sunt dintre cei care calcă des pe aici.

După Liturghie am mers împreună la casa tânărului mort împuşcat, menţionat deja. Nu l-au mai adus la biserică în sala de aici. Ne-am rugat cu toţii la căpătâiul lui. Erau părinţii şi, probabil, cei mai apropiaţi prieteni sau vecini, în total vreo 10 persoane. Observ cum defunctul poartă tricoul unei echipe, cred, de fotbal. Interesant obicei, ca la înmormântare unul să poarte tricoul echipei favorite. Poate că a fost victima unei certe pe motive de apartenenţă la echipe şi fani rivali. Poate că această moarte violentă se încadrează în acel context de vandalism pe care ni-l mai transmit din când în când ecranele televizoarelor.

După această rugăciune, părintele Sebastian merge să-i salute pe toţi cei care au participat la botez. Eu mă retrag în camera de la etaj, cu gândul de a mă culca mai devreme. Dar se pare că voi avea parte de o noapte albă, deoarece într-o casă din apropiere s-a pus de petrecere cu muzică dată la maximum, iar în ritmul ei câteva cupluri au început deja să danseze. Este sfârşit de săptămână, se apropie sărbătorile, iar oamenii au chef de distracţie. Ritmul muzicii este frenetic, iar eu mă întreb când or să obosească tinerii aceştia, sau dacă se vor gândi cumva că vecinii trebuie să doarmă. Am ocazia de a asculta nenumărate melodii din repertoriul spaniol local, ceea ce reprezintă totuşi un câştig. În plus, pot să-mi exercit şi virtutea răbdării şi a iubirii celor ce mă deranjează. Deci, privind totul în ansamblu, am de câştigat. În afară de aceste consideraţii spirituale, îmi vine să cred că nimeni nu a intervenit pentru a-i linişti pe petrecăreţi, pentru că aici, în această *favela*, funcţionează şi teama. Şi cine ştie dacă, în cazul în care vreun vecin le-ar fi reproşat ceva, vreunul dintre petrecăreţi

nu ar fi scos pistolul și i-ar fi închis pentru totdeauna gura celui ce a îndrăznit să-i deranjeze distracția. Cazul celui împușcat mă determină să fac și o astfel de supoziție.

Exercitându-mi virtutea răbdării, luptându-mă cu somnul, ajung să întrevăd prin fereastră zorii unei noi zile. Lumina roșiatică ce se întrevede peste barăci se unește cu sunetul muzicii și cu glasurile tinerilor care continuă să danseze în același ritm ca și aseară. Privesc peste terasele mizere ale caselor, învăluite în lumina roșiatică a noii zile. În curând soarele va alunga întunericul și umbrele nopții și-i va trezi pe toți cei ce au putut dormi în această *favela*. Sufletul îmi este plin de muzica acestor oameni – dinamică, ritmată, pasională și nostalgică în același timp. Ei continuă să danseze, bat din palme, vorbesc, beau, râd. Mă întreb dacă nu s-au și drogat puțin. Acești oameni, în casele lor sărace, mici, și-au mai umplut o noapte cu muzică și dans, un „drog” necesar pentru a nu abdica în existența lor mizeră, ca și casele lor, străzile lor, îmbrăcămintea și tot ceea ce ei sunt: niște fericiți mizerabili. Mi s-au imprimat în memorie cuvinte ale cântecelor lor: *iubire, femeie, cântec, dansez, te iubesc, inimă, am nevoie de tine* și altele asemănătoare. Acum se tot repetă: *pământ fericit al Argentinei*. Pământ fericit al Argentinei în orașul ascuns, în care am intrat cu emoție și teamă și din care voi ieși în curând.

Pentru mine, *ciudad oculta* s-a deschis și mi-a transmis de cum am intrat în el până acum, în zorii dimineții, sufletul senin, solidar, comunicativ, muncitor, credincios până la fanatism și indiferent în același timp față de aspectul oficial, concret, al învățăturii Bisericii. Acești oameni care se nasc cântând și plângând în același timp se iubesc și te iubesc pasional, dar dacă îi

deranjezi prea tare, pe tine, pe care te-au iubit cu pasiune, tot cu pasiune te și împușcă, așa cum au făcut cu mulți dintre preoții sau episcopii lor: i-au iubit și apoi i-au împușcat. În bisericile lor este fotografia unui preot care i-a slujit aici, între casele lor mizerabile: Carlos Mujica. L-au iubit, apoi l-au împușcat. Deși asasinatul ca atare este atribuit doar unui anume grup, al celor răi, nu știu de ce sunt înclinat să afirm că răutatea există, mai latentă sau mai activă, în fiecare dintre locuitorii acestei *favela*. În această stare, orice sfânt se pare că are și sângele unui demon. De aceea, cred că mizeria trebuie combătută, anulată în toate formele ei, nu doar cea pur spirituală. Desigur, niciodată lupta nu trebuie purtată cu armele violenței.

În acești zori ai zilei înțeleg ceva mai bine ce înseamnă acele 10% ale populației, despre care vorbește filmul „Elefantul alb”. Muzica continuă și se fac dedicații: pentru Carlos, Lorena etc. Se cântă în continuare, se fac urări de bine. În sunetul muzicii și glasurile petrecăreților apare soarele și începe să lumineze acoperișurile și apoi pereții caselor, firele electrice alandala, străzile înguste și desfundate. Lumina unei noi zile mă face să-mi ridic privirea spre cer și să ofer Celui ce locuiește acolo, sus, sufletele acestora care sunt aici, jos, în aceste case. Îl rog pe Cel de sus să coboare aici, jos, pe razele soarelui pe care El l-a creat, și să lumineze inima și gândurile acestor oameni și să-i poarte pe brațele lui atotputernice, sus, la El, pe toți, inclusiv pe împușcatorul de curând Claudiu, cu tot cu tricoul echipei lui favorite. Veniți de luați lumina dimineții și muzică din orașul ascuns! Dar dacă vreți să dormiți, nu veniți aici!

22 DECEMBRIE: LUJAN, SANCTUARUL NAȚIONAL AL ARGENTINEI

Sanctuarul național al credinței Argentinei se află aici, în fața mea, și nu-mi vine să cred că mă aflu la câțiva pași de el, unde încerc să pun pe hârtie câte ceva din tot ce am văzut și trăit atât de intens în aceste ultime ore.

Ziua de astăzi a început, așa cum a fost și întreaga noapte, sub semnul muzicii din vecini. Îmi pun într-o sacoșă cărțile pe care le-am primit de la părintele Damian și cobor scările casei parohiale. La ieșire întâlnesc un grup de tineri care se îndreaptă spre locul unde ne așteaptă autobuzele pentru a pleca spre Lujan, la sanctuarul argentinienilor dedicat sf. Fecioare Maria. Din această parohie sunt vreo 600 de pelerini, transportați în 15 autobuze. Oameni simpli, majoritatea tineri, îmbrăcați destul de sărăcăcios și fără vreo pretenție de modă, cu excepția fetelor cu o siluetă mai suplă, care nu vor să atragă privirile prin vestimentație, cât mai mult prin formele feminității lor.

Ies din cetatea ocultă cu niște sentimente confuze. Nu este nimic clar, definit, în mintea mea. Cred că cu timpul lucrurile se vor decanta și sedimenta. Deocamdată urc în autobuz și-l admir pe părintele Damian cum stăpânește situația. Îi îndreaptă pe oameni spre autobuze, vorbește cu șoferii, ține situația sub control. Îmi pare un om care are calități de lider. Pe pulpele picioarelor observ că are niște tatuaje. Interesant: probabil că, în acest fel, lumea de aici îl percepe mai repede ca pe unul de-al lor, care le vrea binele cu adevărat.

Cred că acesta este motivul pentru care poartă tatuaje, sau poate că le avea și înainte de a intra în seminar. După ce se urcă toți, și asta le ia cam o oră, pornim spre Lujan, unde ajungem cam după o oră de mers. Autobuzele se opresc într-o zonă umbroasă, nu departe de sanctuar. Pelerinii coboară, fiecare cu propriul termos pentru apă și cupa pentru ceai, sau cu propriile sacoșe cu mâncare și lăzi frigorifice. Spațiile cu bănci, mese și tarabe sunt nenumărate și toți se grăbesc să găsească un loc unde să-și desfacă sacoșa cu merinde și să bea ceaiul cald, *mate*, sau pe cel rece, *terere*. Mulți aprind focul pentru a frige carnea pe grătarele care se găsesc din abundență în toate aceste spații.

Mie mi-e somn, simt o moleșeală în oase care se accentuează și din cauza căldurii din atmosferă. Îmi cumpăr o sticlă cu apă tonică și plătesc destul de mult, adică 20 de pesos. Îl reîntâlnesc pe părintele Damian și apoi și pe paroh, Sebastian, alături de credincioșii parohiei. Mă apropii de un grup și aflu că sunt originari din Paraguay, la fel cum tot din această țară sunt și majoritatea călugărițelor la care sunt cazat. O femeie îmi oferă o bucată de pâine dulce, făcută din făină și mult zahăr din trestie. Este foarte gustoasă și îmi aduce aminte de turta-dulce pe care o mâncam când eram copil. Intru în vorbă cu ei. Sunt oameni atât de simpli și binevoitori. Îmi oferă din ceaiul lor *terere*, iar soțul doamnei care mi-a dat bucată de pâine îmi tot explică cum este ceaiul și multe alte lucruri legate de țara lui natală. Îl ascult cu atenție și între timp beau din *terere*, uitând că acest ceai se bea în grup. Un domn de lângă mine, îmbrăcat destul de neglijent, cu părul lung și nebărbierit, îmi aduce aminte că ceaiul se trece de la unul la altul; rușinat, îmi cer scuze, trec cupa cu ceai la cel de lângă mine și toți râd copios.

Părintele Damian îmi spune că toată această lume adunată aici are o pietate populară care trebuie înțeleasă și respectată ca atare și care nu este nici superioară și nici inferioară altor forme de pietate. În credința lor, acești oameni trebuie neapărat să atingă grota veche din apropiere, căptușită cu nenumărate plăcuțe de mulțumire lui Dumnezeu prin mijlocirea sf. Fecioare Maria. Apoi, fiecare intră în biserică, unde se păstrează icoana miraculoasă, și se roagă în fața ei cu toată pietatea de care sunt capabili. Toți participă la sf. Liturghie, se împărtășesc, apoi se îndreaptă din nou spre spațiile umbroase, la masă, pentru a lua prânzul, discutând între ei, bucurându-se de faptul că au ajuns aici, la Fecioara Maria de Lujan. Copiii se joacă pe lângă părinți, își cumpără vată de zahăr sau alte mici bunătăți sau jucării, sau se îndreaptă spre zona de scrâncioburi din spatele sanctuarului. Nu trebuie uitate apoi nenumăratele tarabe cu obiecte religioase și diferite alte obiecte care, toate împreună, contribuie la comerțul și la turismul religios ce se dezvoltă aici, așa cum este, de fapt, pe lângă toate sanctuarele sau monumentele religioase mai importante.

În fiecare an, la începutul lunii octombrie, peste un milion de pelerini vin aici pe jos din oraș, de la o distanță de cca 70 de km. Aceasta reprezintă deja o tradiție cunoscută de toți. Cu emoție mă îndrept spre sanctuar și urc treptele de la intrare, pe care cine știe câte persoane au pășit, pentru a admira icoana Maicii Domnului aflată sus, deasupra altarului. Totul a început în secolul al XVII-lea, când un sclav negru, Manuel, purta într-un cărucior această icoană a Fecioarei Maria. Cu toate încercările lui de a merge mai departe, căruciorul nu se mișca din loc. Atunci sclavul a înțeles că icoana dorea să rămână în acest loc și aici a rămas până astăzi.

Așa a început istoria celui mai mare sanctuar al Argentinei, iar cuvintele sclavului Manuel, „io soy de la Virgen, no mas” („eu sunt doar al Fecioarei”), au devenit motoul oricărui argentinian credincios.

Pe panouri mari publicitare citesc că restaurarea sanctuarului, ca și îmbunătățirile stradale din apropiere se datorează președintelui țării, dna Cristina Fernandez Kirchner. Văd că peste tot lucrurile bune se împletesc cu politica. Le mulțumesc lui Dumnezeu și sf. Fecioare pentru favoarea de a fi ajuns aici, alăturându-mă miilor de pelerini care mișună peste tot. Aștept ora 12.30, când voi concelebra în biserica sanctuarului. Până atunci, la umbra unei statui a unui general care domină mijlocul pieței, scriu aceste însemnări, luptându-mă cu somnul și oboseala adunate după o noapte albă în camera de la etaj a parohiei din orașul ocult. Aflu de la părintele Sebastian că în parohia lui sunt cam 32 de mii de credincioși, toți trăind în condiții mai puțin demne de persoana umană.

La ora 12.30 am fericirea de a concelebra în biserică alături mai mulți preoți, între care am surpriza să-l văd lângă mine pe domnul care îmi spusese cu câteva ore mai înainte că ceaiul *terere* se împarte cu ceilalți. După cum era îmbrăcat, cu părul lung și nebărbierit, cu niște sandale scofălcite în picioare, eu eram înclinat să cred că este un amărât fără serviciu și care și-a pierdut și orientarea și pofta de viață. Îmi este rușine că am gândit așa despre el și încă o dată se verifică vorba că aparențele înșală. Cu surprindere, constat că toți preoții de la altar sunt încălțați cam la fel și îmbrăcați atât de sărăcăcios. Îmi revine în minte ce-mi spusese o măicuță, și anume cum înainte de a pleca la Roma pentru conclav, sora actualului papă i-a rugat pe colegii lui de aici să-i cumpere niște încălțări mai adecvate. Liturgia

este prezidată de arhiepiscopul de Buenos Aires, Mario, pe care l-am întâlnit și salutat în sacristie. Mi s-a părut atât de apropiat, de uman, de simplu. Aflu că este un bun profesor de istorie și asta mă bucură și mai mult. Alături de el se află unul dintre episcopii lui colaboratori și apoi mulți preoți, așa cum am spus deja.

Sunt aduși lângă altar și peste 400 de copii care tocmai au primit întâia dată sf. Împărtășanie. Ce frumoși sunt în hainele lor albe! Biserica este plină la refuz și mă încântă modul lor de a se ruga și de a cânta. Din altar, cu o chitară, un preot animă cântecele și o face cu mult talent, iar credincioșii răspund pe măsură. Știam de mult că latino-americanii sunt mai calzi la suflet și la sânge decât europenii din Est; sunt mai expansivi, mai comunicativi, și asta se vede imediat și în biserică. Îmi place și cum predică episcopul, pe înțelesul tuturor, iar la sfârșitul Liturghiei se oprește pentru a schimba câteva vorbe cu nenumărați credincioși, pentru a face fotografii cu ei. Este o atmosferă atât de familiară!

Ies din biserică, în piața din față, unde un grup de copii și tineri cântă și dansează ca într-un ritual un dans de-al lor, care vine probabil din perioada precolumbiană. Părintele Damian îmi spune că acest dans ei l-au adaptat la creștinism și este dedicat Fecioarei Maria de aici. Mergem apoi să reîntâlnim credincioșii din *ciudad oculta*, retrași la umbră, la mese, pentru prânz. O femeie cu trei copii, originară și ea din Paraguay, ca mulți alții, îmi oferă carne de pui și de vită, prăjită pe grătar. Mă simt atât de bine în prezența lor, toți sunt binevoitori și vor să-ți ofere din mâncarea lor. Copiii încep să se joace, limbile se dezleagă, dacă cumva au fost mai reținute înainte. Acestor oameni cu siguranță nu le lipsește chiar deloc darul vorbirii. După masă îi salut cu drag, le mulțumesc și mă îndrept spre

autobuz, pentru a reveni în oraș. De la capătul opus bisericii se poate lua autobuzul care în mai bine de o oră mă aduce din nou în aglomeratul oraș-capitală. Cobor în Piața Miserere și de aici iau metroul, numit *subte*, de la linia A, în direcția San Pedrito. Astăzi, fiind duminică, orașul este mult mai liniștit, iar metroul aproape că este gol. Parcă nu-s obișnuit să văd atât de puține persoane.

Ajung din nou la casa surorilor din *avenida Juan Bautista Alberdi*, 1679, unde funcționează școala lor pentru copii surdo-muți „Antonio Provolo”. Mă întâmpină sora superioară Antoliana și în sala de mese ne întindem la discuții, povestindu-i tot ce am văzut, auzit, simțit. Venind vorba despre paraguayani, ea îmi spune că mulți își părăsesc țara, casele și câmpurile în speranța că venind aici se vor îmbogăți, dar, de fapt, mulți dintre ei ajung niște cerșetori sau trăiesc în condițiile inumane pe care le-am văzut în *ciudad oculta*. Ar fi fost mai bine să rămână acasă, să-și lucreze câmpurile, să trăiască acolo o viață săracă, dar demnă, în casele lor, nu cum trăiesc aici, într-o cameră suprapusă alteia, urcând pe niște scări înguste în spirală, înghesuiți, fără pic de intimitate. Îi spun surorii că, dacă eu aș avea putere și autoritate aici, aș dispune distrugerea completă a acestor barăci, raderea lor până la sol cu un buldozer, și aș construi pentru fiecare familie o casă cu un mic teren în jurul ei. Oamenii aceștia au nevoie să trăiască în condiții demne de un om, și nu în felul în care trăiesc acum. Mi-e milă de ei și mă revoltă neputința statului sau, poate, mai mult indolența sau nepăsarea lui. În același timp, îmi vine să-i condamn și pe acești oameni, pentru că se lasă duși de mirajul orașului-capitală, crezând că aici vor face averi. Nu se mai mulțumesc cu țara, casa și pământul pe care l-au lucrat cu

greu generație după generație. Sunt vrăjiți de mirajul marilor orașe, de eventuala posibilitate de câștig, de îmbogățire, dar totul rămâne doar o iluzie. Însă nici nu vor să recunoască acest lucru. Mă gândesc că și românii noștri se află cam în aceeași situație, mulți dintre ei trăind în condiții inumane în suburbiile multor orașe occidentale. Apar și alte surori și așa se lasă seara în discuții frumoase, familiare. Mă retrag în cameră, căci oboseala își spune cuvântul, și adorm cu gândul la ziua de mâine, când voi merge la preoții salezieni pentru a căuta cărți interesante în librăria lor și pentru a vedea dacă mă pot caza în parohia lor din Ushuaia.

23 DECEMBRIE: BUENOS AIRES

Mi-e dor de zăpada de acasă și de tot decorul Crăciunului, dar este mai bine să nu mă cufund în nostalgii inutile și să mă bucur din plin de soarele și căldura de aici. La ora 7.30 celebrez în capela surorilor, apoi luăm micul-dejun împreună. Mă simt atât de bine în mijlocul lor, într-o atmosferă familiară, fără nimic protocolar. Le întreb dacă pentru Crăciun există vreun meniu specific și îmi răspund că nu; și nici alte obiceiuri. Le spun că în România există multe cântece populare de Crăciun, colindele, și apoi este cântecul de stea, pe care copiii îl cântă în dimineața de Crăciun, mergând din casă în casă.

Sora Antoliana îmi spune că italienii veniți aici, lume săracă ce a plecat cândva din Italia pentru un trai mai bun, s-au integrat complet în societatea argentiniană. Deși își păstrează dubla cetățenie, deși cunosc bine limba țării de origine, ei sunt cu totul aici, se consideră argentinieni și, deși toți visează ca măcar o dată în viață să viziteze frumoasa Italie, ei rămân aici, trăiesc cu bune și cu rele viața de aici. La fel cum și actualul papă este de origine tot italiană, cunoaște foarte bine limba italiană, dar cât timp a fost aici nu prea o vorbea, la fel cum nu prea vorbea despre înaintașii săi și despre Italia.

În cursul dimineții am fost cu sora Elisa, originară și ea din Paraguay, prin oraș, pe la librăriile religioase, pentru a căuta o carte care să prezinte istoria Bisericii Catolice din această țară și nu am găsit. Am ajuns la biserica salezienilor și la librăria lor, dar cu același

rezultat negativ. M-am interesat și în zilele trecute despre o istorie prezentată într-un volum și peste tot mi s-a spus că nu există o lucrare recentă pe această temă. Dacă nu am găsit ce căutam, am descoperit în schimb ceva mult mai important, și anume capela și baptisteriul unde a fost botezat actualul papă. Lângă izvorul baptismal este înrămată o copie a certificatului de botez, cu toate adăugirile ulterioare. La așa o surpriză chiar că nu mă așteptam. Îi mulțumesc cerului pentru toate aceste favoruri de care am parte. Tot umblând prin oraș, după carte, discut cu sora Eliza tot felul de probleme. Ceea ce mă surprinde neplăcut este faptul că, spre deosebire de Italia sau de alte țări ale Europei, aici nu văd pe străzi, în magazine, tot decorul de Crăciun cu care sunt obișnuit. În afară de mici presepții și de brazi mici artificiali pe care i-am văzut în biserici, nu văd nimic care să amintească de Crăciun. Mă bucur că această sărbătoare nu este nici pe departe atât de comercializată cum se întâmplă în Europa, dar, pe de altă parte, mi-e greu să pricep de ce nu sunt iesle cu personajele Crăciunului, de ce lipsesc decorurile specifice. Anul trecut, în această perioadă mă aflam în Japonia, iar acolo am înțeles lipsa decorurilor legate de Crăciun, pentru că mă aflam într-o țară în care creștinii reprezintă circa 2% din populație. Dar aici? De ce oare? O întreb pe sora Eliza cam care este procentajul celor care frecventează bisericile, dar nu-mi poate răspunde.

La prânz luăm masa împreună cu o parte a persoanelor care lucrează aici împreună cu surorile pentru copiii surdo-muți. Observ din nou faptul că argentinienilor le place mult carnea gătită bine pe grătar și în care pun diferite condimente. Se bea și mult suc, multă apă; urmează apoi șampania și înghețata, așadar, un prânz

festiv după care nu-ți mai este foame prea repede. După-amiază vizitez împreună cu două surori și cu mama uneia dintre ele, venită din Paraguay, un sanctuar dedicat sf. Fecioare Maria și medaliei miraculoase. Apropiindu-mă de altar, am observat săpată în el imaginea medaliei miraculoase și mi-a venit în minte un fapt care m-a umplut de emoție: când am îmbrăcat haina religioasă, reverenda, mama mi-a cusut în interiorul ei, în dreptul inimii, medalia miraculoasă, spunându-mi să am încredere, căci ea mă va apăra mereu. M-am oprit îndelung în fața acestui altar, copleșit de gânduri, de amintiri în care chipul Sfintei Fecioare alterna cu chipul mamei mele. Simțeam blândețe, iubire fără margini, căldură sufletească, fidelitate, candoare, bucurie, iertare, capacitate de sacrificiu până la sfârșit etc. Totul purta numele de Maria, cea a Mântuitorului și cea a mea, pe care nu o voi uita niciodată.

Seara aceasta a fost de neuitat. Surorile m-au condus în vecinătate, la o intersecție, unde s-a pregătit totul pentru celebrarea sf. Liturghii. Ca încheiere a anului credinței și ca o împlinire a dorinței repetate adesea a fostului arhiepiscop de Buenos Aires și actualului papă, preoții au început să iasă din biserici și să celebreze în mijlocul credincioșilor. Acest mod de a celebra reprezintă un semn al dorinței lui Dumnezeu de a fi alături de oameni, acolo unde ei trăiesc, împărtășind condițiile lor de viață, de muncă, cu toate bucuriile și necazurile lor.

Aici am surpriza de a întâlni un preot misionar salesian care lucrează de mult timp în Angola. Ne bucurăm că putem concelebra, în lipsa parohului care este bolnav, internat în spital. Credincioșii se adună în jurul nostru, iar doamna care locuiește în apartamentul lângă care celebrăm nu mai poate de bucurie pentru faptul

că poate găzdui un așa eveniment. Părintele misionar Roberto mă prezintă celor de față, ceea ce nu-mi face neapărat plăcere, dar mă bucur că în felul acesta, aici, în acest loc, au putut fi prezente Bisericile locale de pe mai multe continente, subliniind universalitatea Bisericii. Cântecurile sunt animate de un grup de tineri, cu chitare și o tobă, și de părintele Roberto la fluier; toată lumea cântă din tot sufletul. Pe chipurile tuturor se pot citi bucurie și mulțumire. Aproape toți se și împărțășesc, iar la sfârșit, toți se îmbrățișează, își doresc „sărbători fericite”. Este o explozie de bucurie și credință. Este menționat de multe ori numele papei și asta spune mult. Cred că acest papă va reprezenta mult pentru America Latină și pentru renașterea Bisericii Catolice și a rolului ei în lumea de astăzi. La despărțire, părintele Roberto îmi oferă o fotografie de la sfințirea lui ca preot în anul 1961 de către episcopul Enrique Angelelli, asasinat în timpul dictaturii de aici, în anul 1976. Dacă am înțeles bine, este introdusă cauza lui de beatificare. La sfârșit fac o fotografie cu un tânăr despre care sora Elisa îmi spune că este unul dintre acei misionari care merg din casă în casă pentru a le vorbi oamenilor despre Cristos. Mă întreb dacă nu cumva acesta mi-a luat-o înainte cu zelul lui apostolic. Ne întoarcem la casa surorilor de pe *avenida J.B. Alberdi*, cu sufletul plin de bucurie și mulțumire pentru o Liturghie atât de intens simțită, trăită alături de oameni ai respectivei parohii, care l-au simțit pe Cristos mai aproape nu doar de inima lor, dar și de casele și străzile lor.

Papa reprezintă pentru ei un vis frumos de care sunt tare mândri și bucuroși. Este un papă care a fost mereu în mijlocul credincioșilor, al clerului, simplu și fără nimic artificial. În predica pe care a ținut-o, părintele Roberto a repetat de mai multe ori numele lui și

ceea ce are el să ne transmită, să ne învețe. Citeam pe fețele celor prezenți o bucurie deosebită, o anume satisfacție pe care cred că o merită toți acești oameni care se confruntă de multe decenii cu regimuri dictatoriale, cu o corupție foarte mare, sfidătoare, de care nu numai argentinienii, dar, în general, au parte toate țările care au fost colonii europene. Papa este un simbol al dorințelor cele mai profunde ale poporului simplu argentinian într-un viitor mai bun, într-o Biserică încă și mai unită cu cei săraci.

Din discuțiile ce le am aici cu surorile și cu preoții înțeleg mai bine istoria acestor oameni, care, după ce s-au eliberat de europeni, au căzut (este adevărat că nu așa de grav precum multe triburi africane) în mâna celor puternici din neamul lor. În Argentina se poate vorbi despre democrație doar o dată cu venirea la putere a lui Raul Alfonsin în 1986. Actualul președinte, Cristina Kirchner, este la al doilea mandat, după ce anterior a fost președinte, tot două mandate, soțul ei. Și cine știe dacă nu vrea să-i transmită puterea fiului ei?! Președinția acestei țări devine o problemă de familie, care se sprijină pe cei bogați, puternici, pentru a putea conduce mai departe. Iar poporul? Poporul îi are pe preoți și Biserica în general, iar fostul arhiepiscop de Buenos Aires, actualul papă, este pentru acest popor, așa cum am spus deja, o speranță că în viitor va fi mai bine. Îi simt pe preoții de aici solidari cu oamenii, așa cum au fost solidari și în trecut, așa cum sunt solidare și aceste călugărițe la care sunt cazat, care au în grijă mai mult de 100 de copii surzi, cărora le oferă nu numai îngrijire și educație, dar le dau ceva mult mai important: căldura inimii lor.

Între tendințele dictatoriale ale celor puternici politic sau financiar și popor stă armata, gata oricând să

intervină dacă situațiile sociale și politico-economice degenerază. Din câte înțeleg, armata, care ar trebui să garanteze liniștea și siguranța în care o democrație poate să progreseze, adesea se aliază sau este instrumentalizată de *caudillos*, de persoane influente care, în numele poporului, sprijinindu-se pe armată, de fapt își rezolvă interesele proprii.

Spre deosebire de Paraguay, unde clerul a fost mult mai unit cu poporul în a-l apăra de dictatori, în Argentina clerul a fost puțin mai distant de interesele celor mulți, iar fostul arhiepiscop al capitalei a încercat să apropie mai mult ierarhia ecleziastică și tot clerul în general de popor. Se va vedea cu timpul ce rezultate va aduce această orientare. Deocamdată, ceea ce remarc este un entuziasm general și orice argentinian este cu papa, se declară deschis catolic, inclusiv președinta Cristina Kirchner, care, cât timp Bergoglio era aici, nu a dorit niciodată să-l primească în vizită, în pofida insistențelor repetate ale arhiepiscopului. În schimb, după ce a fost ales papă, a insistat să fie primită în audiență, iar noul papă nu i-a răspuns cu aceeași monedă și a primit-o.

Când oare se va ajunge la o armonie între puterea laică și cea ecleziastică pentru o slujire în comun a cauzei lui Dumnezeu și a creaturii lui predilecte, omul? Dacă țin cont de lecțiile istoriei, pot răspunde că niciodată. La alt nivel și în alți parametri, nu am constatat o armonie nici în interiorul Bisericii, căci și ea, deși este trupul mistic al lui Cristos, este formată tot din oameni, iar în cei care dețin puterea în Biserică nu se află întotdeauna doar spiritul de iubire și slujire al lui Cristos, ci și setea de putere a omului, dorința lui de dominare asupra semenilor, ca și atâtea alte micimi omenești. La fel cum și în rândul „clerului de jos” sau

al laicilor nu există doar credința fermă în Cristos și dragostea creștină, ci și multe alte slăbiciuni umane. Nu arunc cu piatra în nimeni, ci doar spun ceea ce cred, iar personal, îmi fac adesea un sever examen de conștiință asupra fidelității mele față de Dumnezeu, față de Biserică și față de orice om pe care îl întâlnesc.

24 DECEMBRIE: BUENOS AIRES

După micul-dejun, constând din aceeași cană cu lapte și cafea și dulcele tipic din trestie de zahăr, încerc împreună cu două surori să rezolv problema biletului pentru a zbura spre Asuncion. Noroc că sora Eliza cunoaște pe cineva care este expert în bilete și călătorii și așa reușesc să-mi cumpăr un bilet pentru 27 decembrie.

Am ocazia să o ascult mai mult pe sora Eliza, originară dintr-un sat din Paraguay. Începe să-mi povestească istoria vocației ei. Dintr-o familie numeroasă, de mică a dorit să devină măicuță, deși nu prea a avut contact cu preoții sau călugărițele. În satul ei preotul ajungea doar o dată pe an, dar asta nu a descurajat-o. A avut ocazia pe la 11 ani să ajungă la o mănăstire de măicuțe împreună cu tatăl și sora ei mai mare, dar aici maica superioară a spus că este prea mică și nu poate intra între măicuțe, dar dacă vrea, poate rămâne ca să studieze. Ea dorea să devină măicuță, și nu doar să studieze la școala lor, așa că dorința ei nu a fost îndeplinită. Și-a tot bătut părinții la cap până când au dus-o din nou la o mănăstire de măicuțe, iar acestea au acceptat-o. Avea doar 13 ani și de atunci au trecut aproape 30, iar ea se simte mulțumită și fericită pentru tot ceea ce face. O admir și mă gândesc la cât bine a făcut în toți acești ani copiilor surdo-muți și pentru multe alte persoane. Poartă încă în inimă nostalgia locurilor natale, a casei lor, a câmpurilor pe care și-a trăit copilăria, a tatălui care trăiește încă și, deși este bolnav de inimă, nu vrea să se trateze. Pricep mai bine o realitate care

este și la noi: din țările, din regiunile mai sărace vin multe vocații în mănăstiri ale țărilor mai bogate. Așa cum în Italia sunt multe călugărițe românce, așa și aici, în cosmopolitul Buenos Aires, sunt multe călugărițe din țara mai săracă Paraguay. Cândva era invers: veneau misionari italieni pentru a predica evanghelia în Moldova; acum rolurile s-au inversat, cel puțin parțial. Timpul trece și ne reîntâlnim în sala de mese: sunt 9 surori, eu și mama uneia dintre ele, venită din Paraguay cu autobuzul cu care a călătorit 12 ore. Fiind prea scumpă călătoria cu avionul, majoritatea călătoresc cu autobuzul. Prețul cu autobuzul de la Asuncion până aici este cam 800 de pesos, iar cu avionul 1.300 de pesos, adică 210 dolari.

La masa de prânz am ocazia să o ascult pe sora Giancarla, originară din Italia, care îmi povestește atât de multe lucruri despre viața ei de aici, mai ales despre anii grei ai dictaturii, începând cu 1974 până în 1986, când Biserica era văzută drept cel mai mare dușman al regimului, așa cum a fost văzută, de altfel, în toate statele latino-americane, din cauza prea strânsei ei legături cu puterile coloniale, pentru faptul că mulți clerici erau originari din Europa, iar autoritățile locale vedeau în ei niște dușmani ai patriei, ignorând faptul că aceștia le-au oferit autohtonilor o limbă, o cultură și o civilizație, ca și o religie a iubirii, iar toate acestea puse împreună au forjat America Latină așa cum este ea astăzi. Dar Biserica avea o putere prea mare în popor, iar noii conducători nu vedeau cu ochi buni acest lucru, întrucât reprezenta o scădere a prestigiului lor în rândul maselor. Sora Giancarla îmi povestește cu emoție cum trebuiau să se ascundă, să nu iasă deloc în public, căci erau vâdate de oamenii regimului; aceeași era soarta călugărilor, a preoților, a episcopilor, a tuturor

celor care aveau un rol în Biserică. Erau vânați și toți laicii, intelectuali sau cu alte funcții în societate, care erau contrari politicii regimului. Mulți au fost torturați, mutilați, uciși de un regim militar violent. În drum spre *Ciudad oculta*, sora Maria Eugenia îmi atrăsese atenția asupra unei case unde în această perioadă au fost închiși, torturați și uciși mulți care s-au opus regimului. Argentina are multe locuri cu o astfel de tristă memorie.

Le spun surorilor că nici noi nu am fost privați de astfel de persecuții și că unul dintre episcopii noștri a murit în pușcărie ca martir al credinței. Mă uit la surorile mai tinere de aici, care ascultă curioase ce poveștește sora Giancarla. Ele nu au trăit acele timpuri, dar cu siguranță știu despre ce este vorba. Și apoi, nici astăzi regimul politic din această țară nu este tocmai democratic și corect, căci corupția este în floare, iar lupta pentru putere îi menține pe cei mulți într-o stare de sărăcie și de neputință în a-și decide soarta, viitorul. Tocmai în acest context, actualul papă reprezintă o persoană de care ei au nevoie, deși misiunea lui și a Bisericii nu este una politică și economică, ci una spirituală. Dar cum ar putea Biserica să afirme că-l iubește pe Dumnezeu, dacă pe creatura lui predilectă, omul, ar lăsa-o în puterea celor care vor să o instrumentalizeze, să o domine pentru propriile interese de putere, de înăvuițire? Biserica de aici își înțelege bine misiunea de promovare a binelui integral al omului și acum are un motiv în plus să-și ia misiunea în serios.

Nu știu dacă aceste gânduri sunt expres prezente în mintea majorității laicilor de aici. Ceea ce am constatat cu certitudine la ei este o bucurie imensă și un curaj îmbospătat în a se considera catolici. În rândul clericilor, în schimb, am observat un nou elan apostolic, misionar, dar și o dorință mai clar exprimată de a se

solidariza cu cei nedreptățiți, săraci, dar nu numai pentru a-i ajuta în trăirea unei vieți mai bune din punct de vedere material, ci și pentru apărarea și promovarea valorilor lor culturale, tradiționale, naționale. Asta înseamnă, implicit, o contracarare a acelor aspecte ale globalizării care deznaționalizează persoanele, le depersonalizează în identitatea lor culturală, locală. Mă bucur dacă acest angajament al Bisericii de aici va da roade, căci, personal, mă doare să văd cum mai ales generația actuală pierde mult din ceea ce au constituit rădăcinile culturilor noastre, atât de frumoase, edificatoare. Am pe masă mai multe articole scrise de arhiepiscopul de La Plata, Hector Aguer. În unul dintre ele pledează pentru o educație integrală a omului, a argentinianului actual, contra orientării ideologice și politice care vrea mai mult construirea unei anumite „cetățenii argentinieni” în care să fie înregimentate gândirea și cultura actuală, care să servească nu atât binelui real al persoanei umane, cât mai mult să promoveze formarea unui cetățean fidel statului și orientărilor sale. Inteligență și profundă luare de poziție a episcopului!

Și apropo de valori ale culturilor și civilizațiilor locale: am auzit de multe ori vorbindu-se despre ceaiul *mate* și *terere*. Acum am ocazia să sorb cu satisfacție din acest ceai și îl recomand tuturor; chiar dacă în România nu avem planta de ceai de aici, cu siguranță putem să adoptăm maniera de aici de a bea ceai, folosind plantele, ierburile noastre. Proprietățile regeneratoare, alimentare, ale atâtor plante culese și uscate în mod natural, fără niciun conservant sau alt produs chimic, ne vor ajuta să fim mai sănătoși nu doar fizic, dar și psihic. *Yerba mate* provine din Paraguay, iar ceaiul în forma *terere* este tipic tot din această țară, pe când ceaiul

cald, *mate* îndulcit, este specific argentinienilor, deși se consumă și în Paraguay, mai ales în timpul iernii.

În seara aceasta, la ora 21.00, am concelebrat sf. Liturghie a Nașterii Domnului în Biserica sf. Fecioare Maria de Lourdes, pe teritoriul căreia se află casa în care s-a născut și a copilărit papa și unde anul acesta, pe 11 februarie, a celebrat sf. Liturghie, ultima sau una dintre ultimele înainte de a pleca spre Roma, unde cardinalii îl vor alege papă. Îmi spuneau niște credincioși după Liturghie că el nu se aștepta să fie ales, cel puțin așa le spunea lor înainte de plecare. Parohul de aici a adăugat că, atât timp cât era aici, era destul de rezervat, de sobru în discuțiile și în relațiile cu ceilalți. Sora Giancarla menționa într-una dintre discuțiile ce le-am avut cu ea că întotdeauna Bergoglio cerea să te rogi pentru el. Sunt mărturii pe care încerc să le tot adun de la persoanele pe care le întâlnesc. Am fost tare fericit la această sf. Liturghie, gândindu-mă că aici el a pășit adesea, că a celebrat, că era cunoscut de toți. Și în seara aceasta, pe fețele credincioșilor am citit o bucurie deosebită atunci când parohul m-a prezentat la începutul sf. Liturghii. Toți au aplaudat. Se vede că sunt mândri că au un papă din mijlocul lor și vor să arate tuturor bucuria pe care o simt în inima lor.

Întorcându-mă la casa surorilor, la masă fiecare a primit un cadou din partea maicii superioare, iar eu le-am oferit câte o iesle cu pruncul Isus. Apoi, la miezul nopții am cântat în fața ieslei Domnului și în capelă. Acum, a trecut de miezul nopții, iar afară se tot aud artificiile care luminează întunericul nopții, semn al bucuriei oamenilor pentru această mare sărbătoare. Gândul mă poartă și către toți cei dragi de acasă, pe care, de altfel, îi port în inimă. Toți avem nevoie de mai multă pace și bucurie în inimi, de mai multă unire între noi.

25 DECEMBRIE: BUENOS AIRES

După ce la ora 8.00 am celebrat sf. Liturghie în capela surorilor și am luat împreună micul-dejun, însoțit de trei surori și de mama uneia dintre ele, mergem să vizităm Biserica „Sf. Iosif”, unde copilul și tânărul Jorje Bergoglio venea cu regularitate, ca să se roage. Este o biserică impunătoare, în fața căreia, de cealaltă parte a străzii, se află o piață plină cu copaci și cu o statuie mare în mijloc. Mama surorii Fanny, venită ieri din Paraguay, nu a călătorit niciodată cu metrourl; de aceea, la întoarcere, coborâm pentru a merge o stație cu acest mijloc modern de transport. În stație se află, frumos aranjată într-o nișă din sticlă, statuia sf. Iosif, binecuvântată de episcopul Bergoglio. Cu aceste imagini și amintiri, ne întoarcem la casa surorilor, pentru a aștepta masa de prânz.

Cum am mai spus, argentiniienii consumă multă carne. Jos, pe un grătar, sora Iuliana pregătește friptură de purcel, de vită și de pui. Între timp, pentru a se mai răcori, bea *terere* și îmi povestește din viața lor de aici. În această casă funcționează junioratul acestor surori, o perioadă specifică de pregătire. În acest timp, surorile dorm într-un dormitor comun, nu au nici radio și nici televizor, nici calculator. Toate acestea funcționează în săli comune. Sora superioară Antoliana doarme împreună cu ele, iar sora Iuliana îmi declară că ei nu-i lipsește nimic și este mulțumită în această casă. Îmi spune că se află în legătură cu parohul din Nisiporești; își schimbă mesaje prin poșta electronică. Din curte se simte mirosul plăcut al grătarului; hm... aștept prânzul.

Argentinienii consumă multă carne, de vită mai ales, dar și de porc și pui. Vacile pentru carne sunt crescute pe pajiști, iar cele pentru lapte în grajduri. Gustul cărnii este foarte bun; se simte că este o carne naturală. Condimentată puțin, devine un deliciu. Reprezintă hrana de toate zilele a majorității oamenilor. Pe masă, alături de carne se află tot felul de legume și salată. Apoi, se consumă pâine, dar și un fel de mămăligă din făină de porumb, amestecată cu puțină brânză și lapte; aceasta este supă tipică paraguayana. Are un gust tare bun. Sora Antoliana îmi spune că ele nu sunt obișnuite să pregătească multe meniuri și la fel procedează majoritatea populației. Mâncarea de bază o constituie carnea, pâinea, legumele și zarzavaturile.

După-amiază, împreună cu surorile am vizionat, proiectat pe perete, concertul de Crăciun susținut de seminariștii noștri și care se găsește pe site-ul Episcopiei de Iași. Au rămas atât de impresionate de frumusețea cântecelor, de costumația seminariștilor, de mulțimea credincioșilor prezenți în biserica catedrală. Tot repetau: *Che lindo!*

Am plecat apoi cu alte trei surori pentru a vizita un parc tematic al Noului Testament, dar și al Bibliei, ca și al vieții Bisericii în general, numit Tierra Santa. Este aproape de aeroport și a fost construit la inițiativa Bisericii Catolice de aici și a arhiepiscopului Bergoglio, cu sprijinul financiar al multor bancheri și bănci din țară. Pe o suprafață foarte mare, cu tot decorul și toate personajele principale ale Bibliei și istoriei creștine, dar și ale ebraismului și islamului, vizitatorii iau contact cu ce este mai important în propria religie. Sunt mulți catehiști care explică evenimentele mai importante, îmbrăcați în costumația specifică a timpului Bibliei și folosindu-se de un megafon. Am asistat la reprezentarea

scenei creației și a Euharistiei, ca și la un minispectacol de muzică și dans oriental. M-a impresionat totul în acest parc și cred că cei care l-au conceput și realizat sunt cu adevărat niște maestri. Cele câteva ore cât am fost aici au trecut pe nesimțite, iar seara târziu, pe la 21.00, ne-am reîntors acasă. Cred că și în România se poate realiza un astfel de parc tematic.

În autobuz, atât la dus, cât și la întors, am avut ceva mai mult timp de discuție cu sora Eliza și pe teme care privesc direct formarea clerului și viața preoților de aici. Ea este de părere că novicele sau călugării trebuie mai întâi să se formeze în țara lor de origine, să dobândească un grad suficient de maturitate și apoi, dacă este cazul, să fie trimiși pentru perfecționare la Roma sau în alte centre de formare europene. Măicuțele care sunt trimise de timpuriu să se formeze în case sau centre de formare europene, când se întorc, nu reușesc să se aclimatizeze suficient de bine în contextul din care au plecat.

Referitor la preoți, îmi spune că aceștia se bucură de o formare destul de bună în seminariile de aici, apoi în activitatea pastorală sunt bravi, cu mult zel și spirit de unitate între ei. Mai toți cei din pastorație locuiesc împreună în case parohiale. Acestea au câte o persoană care să gătească cel puțin o dată pe zi. Episcopul este foarte apropiat de preoți și se trăiește un adevărat spirit de familie creștină. Din acest motiv, și numărul celor care părăsesc exercitarea ministerului sacerdotal este extrem de mic. Oftând apoi, îmi descrie situația clerului în Paraguay. Acolo nu există o formare serioasă a preoților și, din acest motiv, mulți abandonează exercițiul ministerului sacerdotal încă din primii ani ai preoției. Sora Mirta Amarillo, în schimb, consideră că în seminar viitorii preoți primesc o formare teologică destul

de solidă, dar după ce sunt hirotoniți preoți, cei mai mulți nu mai au posibilitatea de a se perfecționa în pregătirea teologică și pastorală. Apoi, fiind prea puțini în comparație cu necesitățile pastorale, sunt trimiși repede în parohii, iar atât numeroasele activități pastorale, cât și lipsurile materiale apasă prea repede și prea greu pe umerii lor și nu toți rezistă în astfel de situații.

26 DECEMBRIE: BUENOS AIRES

A stăzi, la ora 8.00, celebrez din nou în capela surorilor și îmi permit și o scurtă predică în limba italiană. Majoritatea surorilor de aici vorbesc italiană, iar celelalte o înțeleg. La micul-dejun sora Giancarla îmi aduce o foaie cu o mică prezentare a vocației actualului papă. Era anul 1953 și tânărul Bergoglio avea 17 ani și pe 21 septembrie se pregătea să sărbătorească Ziua studentului împreună cu colegii lui. Înainte să iasă din casă, se gândi însă să viziteze biserica lui parohială, San Jose de Flores. Când ajunse la biserică întâlni un preot pe care nu-l cunoștea, dar care îi transmitea o spiritualitate profundă, și așa decise să se spovedească la el. În această spovadă nu numai că și-a mărturisit păcatele, dar și-a descoperit și vocația sacerdotală. După spovadă, decise nu să meargă la gară pentru a se întâlni cu colegii, ci acasă pentru a începe pregătirea de a deveni preot. Așa începe vocația unui om care acum este chemat la cârma Bisericii universale, cu o misiune, cred eu, profetică: aceea de a indica drumul pe care oamenii să ajungă la Dumnezeu, într-un context în care pulsul principal și vitalitatea Bisericii nu mai există în Europa, ci în America Latină. Acest papă argentinian este chemat pentru a „revoluționa” o Biserică bătrână în Europa și una tânără în America. Nu știu însă cât de capabile sunt Biserica și societatea actuală globalizată în a percepe mesajul acestui papă. Lumea vrea pâine și distracție, vrea să trăiască momentul, clipa, la intensitate maximă, iar papa vorbește despre simplitate, naturalețe,

detașare de bunuri, egalitate și dreptate pentru toți. Cine este dispus să-i asculte mesajul? El se aseamănă cu sărăcuțul din Assisi, iar lumea vrea bogății. Vom vedea în ce măsură acest papă al Bisericii universale va contribui la îmbunătățirea realităților sociale ale țării lui de origine și a lumii latino-americane în general.

După-amiază ies în oraș, în zona centrală a portului, unde-i și centrul orașului, de altfel, pe Avenida 9 de Julio. Încă o dată am rămas profund impresionat de vitalitatea acestui oraș imens, de iureșul traficului stradal, de înălțimea edificiilor, ca și de multele statui de generali, președinți, oameni politici, cei mai importanți care au contribuit la formarea acestei țări. Istoria ei este marcată de lupte, de generali, de armată, și nu de filosofi, poeți, artiști sau oameni simpli.

Lângă Casa Rosada, sediul guvernului argentinian, se află muzeul bicentenarului țării, la formarea căruia a contribuit cel mai mult actuala președintă, Cristina Kirchner. Mă întreb de unde a avut atâția bani o persoană pentru a susține în cea mai mare măsură înființarea acestui muzeu. Intrarea este liberă. Este de forma unei săli imense care îți prezintă pe o latură istoria acestei țări începând cu 1813 până în prezent. Având peste tot aparatură audio-video, ca și obiecte reprezentative ale fiecărei etape în consolidarea națiunii, muzeul îți oferă elementele esențiale pentru o înțelegere suficientă a celor două secole de istorie independentă de puterea europeană spaniolă. Se remarcă rolul armatei în formarea națiunii și cred că și astăzi armata are un rol determinant. Nu mi se pare a fi o națiune formată pe baze culturale, cât mai mult pe câmpurile de luptă. Pe cealaltă latură a sălii muzeului sunt picturi reprezentând, la fel, momente sau personaje importante în istoria ei bicentenară. Se remarcă un tablou destul de

mare al cuplului prezidențial Peron, în care frumusețea primei soții a președintelui iese în evidență de la prima privire.

Nu departe de aici întâlnești zona portului Madero, foarte mare și bine organizat, curat, cu edificii zgârie-nori. Cred că cea mai importantă sursă de venit a acestui oraș mare cât o țară o reprezintă tocmai acest port. Privind harta orașului, ai impresia că este o imensă tablă de șah. Majoritatea străzilor sunt în carouri ce formează nenumărate pătrate cu laturile egale. În partea opusă portului, dar tot în estuarul râului La Plata, se află un enorm hipodrom și mai multe parcuri pline de lume. Acestea sunt zonele verzi mai mari ale orașului. În rest, metropola aceasta reprezintă o aglomerare urbană întinsă pe zeci de kilometri, cu blocuri înalte și cu un trafic ce nu se oprește niciodată. Există și o bună rețea de transport public, în care primează cele cinci mari linii de metrou, fiecare linie având o culoare proprie. Călătoritul cu autobuzele este mai palpitant, căci șoferii de aici impun o viteză în trafic care îți cere neapărat să te agăți bine de barele de sprijin. Altfel, riști să fii aruncat încoace și încolo în autobuz, atunci când acesta frânează sau circulă în curbă. Străzile nu sunt așa de bune, comparativ cu cele din orașele occidentale, și nici prea curate. Trotuarele nu sunt așa largi cum sunt în Spania. În schimb, oamenii sunt senini, volubili și oricând dispuși să-ți sară în ajutor. Noua rasă de populație ce s-a format aici prin metisarea băștinașilor cu europenii a dus la nașterea unei populații în care mai toate femeile suferă de lordoză. Nu observ prea mulți străini, nici vizitatori și nici oameni de alte naționalități care să locuiască aici. Probabil că turiștii nord-americani nu prea ajung aici, și cu atât mai puțin cei europeni sau ai Extremului Orient.

27 DECEMBRIE: BUENOS AIRES, ASUNCION

Ca de obicei, la ora 8.00 am celebrat sf. Liturghie în capelă, apoi am coborât pentru micul-dejun. Multe surori se pregătesc să plece în vacanță, în Paraguay. Pe unele dintre ele sper să le întâlnesc acasă, în localitățile lor de origine, și să vizităm împreună locuri frumoase ale țării lor, o țară despre care cunosc atât de puțin, mai nimic. Știu doar că este, poate, cea mai săracă din America de Sud. Mai rămân în sala de mese cu sora superioară Antoliana, care îmi povestește evenimente importante din istoria acestei țări și a Bisericii de aici.

După ce s-a eliberat de puterea spaniolă în anul 1811, important este războiul triplei alianțe (Brazilia, Argentina și Uruguay) din a doua parte a secolului al XIX-lea împotriva Paraguayului care își dorea autonomia și independența, iar vecinii aceștia nu doreau deloc existența ei. Este o istorie de rezistență eroică ce parcă se împletește cu legenda. Un rol important îl vor avea cele „800 de femei” care vor contribui la renașterea populației și a națiunii. Sora continuă să-mi vorbească, iar eu rămân mut auzind lucruri care deocamdată mi se par a fi înveșmântate în aureola miturilor, a legendelor pline de eroi care nu mai au nimic de-a face cu istoria pragmatică, seacă, a prezentului. Îmi vorbește apoi despre lunga dictatură a președintelui Stroessner, ca și despre fostul episcop Lugo, președinte din 2008 până în 2012, despre Federico Franco, președinte până în vara acestui an (2013), când a fost înlocuit de noul ales al Partidului Colorado, revenit la putere, impresarul și omul de afaceri Horacio Cartes. Îmi

spune că Lugo, deși a ținut mult la poporul său, la progresul lui democratic și economic, a reprezentat un exemplu foarte rău, un scandal pentru Biserică și credincioși în general. Voi vedea la fața locului ce gândesc și ce spun oamenii.

Până la prânz stau în cameră și încerc să mai scriu câte ceva din cele văzute și auzite. Căldura mă pătrunde până la oase și încerc să rezist cu ceaiul terere. Beau continuu și transpir la fel, continuu. La ora 12.00 luăm masa cu toate surorile. Aflu că multe dintre ele vor pleca în vacanță în locurile lor de origine, în Paraguay. Sora Antoliana îmi spune că doar sora Giancarla este din Italia; toate celelalte sunt din Paraguay. Giancarla este aici din 1956 și 16 ani a fost superioara casei lor din La Plata.

După masă, domnul Jose, argentinian, care lucrează pentru ele și pentru o altă congregație feminină din vecinătate, mă duce cu mașina până la aeroport, iar pe drum vorbim despre toate. Suntem de aceeași vârstă și îmi spune că, dacă ar fi să mănânce zilnic *asado*, friptura lor specifică de vită, ar mânca toată viața cu cea mai mare plăcere. Este un om muncitor pe care tatăl său l-a învățat doar un singur lucru: să muncească. Asta a făcut de mic, de la 16 ani, și asta face și acum cu plăcere. Îmi place de omul acesta. Este așa cum mi i-am închipuit pe argentinieni: volubili, deschiși, harnici, cu o mare doză de umanitate, simpli și fără proto-coale sau ifose. Îmi spune că inflația crește mereu, că prețurile s-au triplat în ultimii ani și că viața nu este chiar așa ușoară acum. Dar țara lui este foarte bogată. Ajunge să arunci o sămânță oriunde dorești și ea va rodi, căci apa, soarele și căldura nu lipsesc niciodată. Mai precizează apoi că poporul și nația lui sunt un popor de fotbaliști și tot tineretul visează să ajungă precum Messi.

Aeroportul Jorge Newbery este în zona portului, un port enorm, cu zgârie-nori din metal și sticlă. Impresionant este și estuarul acestui râu La Plata. Nu mi-am închipuit că este atât de mare. După aproape o oră de mers ajungem la aeroport, sectorul Plecări; îi mulțumesc frumos lui Jose și vreau să-i plătesc, dar mă refuză politicos și îmi dorește călătorie plăcută. Iată-mă din nou în aeroport, cu aer condiționat, și așa scap de caniculă și de umiditate. Este plin de pasageri și mai colind puțin pe aici. Prețurile mi se par mari și cumpăr doar o macedonia de fructe într-un pahar, la prețul de 38 de pesos, adică 6 dolari.

Zborul cu avionul Boeing al companiei argentinienne este destul de plăcut și într-o oră și jumătate ajungem la Asuncion, capitala statului Paraguay. Sora Antoliana mi-a spus că a vorbit cu surorile de aici și că mă așteaptă la ieșire. Deocamdată sunt încă în avion și așteptăm aterizarea. Am puține emoții, gândindu-mă că voi păși în această țară mică și săracă, confruntată cu atâtea probleme de toate felurile. Cine știe însă ce surprize plăcute mă așteaptă!

Vreau să profit din plin pentru a cunoaște cât mai multe despre un popor și o Biserică mici la număr, dar, intuiesc, mari la suflet. Avionul începe să coboare ușor, iar prin hublou privesc norii destul de rari și solul roșiatic acoperit de o vegetație bogată. În difuzoare se aude: „Ne pregătim pentru aterizare la Asuncion, unde temperatura la sol este de 37 de grade”. Ce diferență enormă! Comparativ cu orașul gigantic Buenos Aires, Asuncion pare un târg de provincie, plin de case și copaci. Foarte mulți copaci și un sol roșiatic care contrastează cu vegetația de un verde crud.

Iată-mă ajuns și în Paraguay! La aeroport m-a așteptat sora superioară Eliodora, împreună cu un bărbat și

o femeie. În vreo jumătate de oră de mers cu mașina ajungem în cartierul San Lorenzo, strada Cerro Cora, nr. 165, unde se află casa și școala lor în care au în grijă și școlarizează aproape 300 de copii surdo-muți. Sora aceasta, scundă, subțirică, din poporul *guarani*, este foarte vorbăreată și amabilă. La casa lor o întâlnesc și pe sora Francisca, de origine pe jumătate *guarani*, pe jumătate italiancă.

Cu multă satisfacție, după ce îmi depun bagajul într-o cameră imensă cu cinci paturi, Eliodora mă conduce prin școala lor, arătându-mi sălile de clasă. Mergem apoi în sala de mese și mă delectez cu două fructe mature și foarte gustoase de mango. În curtea lor, surorile au trei copaci mari plini cu astfel de fructe. De când am fost în Kenya, acum câțiva ani, nu am mai mâncat fructe atât de gustoase.

Ieșim apoi în curte, pe scaune, și începem să povestim. Ambele surori se întrec în a spune de toate și nu mă satur să le ascult, vorbindu-mi despre țara lor și despre școala de care am senzația că se simt legate foarte strâns. Se face întuneric și la ora 10.00 sunt deja în pat, în camera aceasta unită cu o alta și separată de ea doar de un perete din rigips, dar nu până în tavan, așa că, de fapt, camerele comunică. În cealaltă cameră funcționează un aparat mare pentru aer condiționat, așa că am parte de răcoare și dorm adânc până a doua zi, când, la ora 8.00, celebrez sf. Liturghie în biserica lor.

Înainte de a continua prezentarea zilelor ce le voi petrece în această țară, cred că este utilă o scurtă istorie a Bisericii Catolice de aici. Mă gândesc că aceasta ajută cumva la înțelegerea și, mai ales, la contextualizarea a ceea ce voi vedea și experimenta aici.

BISERICA CATOLICĂ DIN PARAGUAY – PRIVIRE SINTETICĂ

Începuturile

Biserica din această țară are în trecutul ei persoane cunoscute și necunoscute, laici și clerici care în timpuri mai mult dificile decât ușoare au contribuit la ceea ce este ea astăzi, atât în structurile ei ierarhice, cât și în poporul simplu, în care trecutul și moștenirea lui se împletesc cu aspecte moderne și postmoderne, îndreptându-se spre un viitor cu multe necunoscute.

Orașul Asuncion, capitala țării, a fost înființat în anul 1537, iar 10 ani mai târziu se înființează dieceza de aici, însă un episcop stabil sosește doar în anul 1556. După circa un secol, erau 23 de preoți diecezani și călugări franciscani și iezuiți care păstoreau băștinașii (*indios*) din 25 de sate organizate în sistemul reducțiilor. Aceștia creșteau animale sau se ocupau cu agricultura, de aici provenind și sursele lor de existență, destul de săracă, de altfel. Din cauza acestei stări de sărăcie, nici episcopii nu sunt tot timpul prezenți în teritoriu.

Un aspect important care trebuie menționat în păstoria acestor indigeni *guarani* o reprezintă grija misiionarilor pentru păstrarea culturii lor, concretizată în sistemul numit reducțiuni, condus de iezuiți și franciscani. Acestea trebuiau să îndeplinească trei scopuri: convertirea indigenilor, salvarea lor de opresiunea, de sclavia colonizatorilor, prin sistemul *encomiendas* și promovarea unui climat de înțelegere între ei și spanioli.

Misionarul cel mai renumit al acestor începuturi este Roque González de Santacruz. În activitatea lor de evanghelizare, misionarii se folosesc nu doar de tot ceea ce înseamnă predica și liturgia oficială a Bisericii, dar și de muzica diferitelor instrumente, de procesiuni și reprezentări teatrale, de dans, în toate acestea promovând și valorile culturale ale poporului *guarani*. Artele vizuale și auditive, îmbrăcămintea preoților, vasele sacre, lumina lumânărilor, icoanele, toate acestea cucereau repede inima omului *guarani*, iar iezuiții mai ales au știut cum să îl conducă cât mai repede și mai ușor spre Dumnezeu. În acest fel, religiozitatea populară s-a dezvoltat foarte mult, fiind și astăzi, alături de liturgia oficială, o formă foarte viguroasă de trăire a credinței, mult mai evidentă decât în Europa, de exemplu.

Această dezvoltare extraordinară a creștinismului în reducțiuni a început să dispară după alungarea iezuiților de aici în jurul anului 1770. Influențat de ideile Revoluției Franceze, dictatorului *cabildo* José G. Rodríguez de Francia y Velasco îi alungă la începutul secolului XIX și pe franciscani, iar în 1824 desființează și seminarul pentru pregătirea preoților din Asuncion. El dorea o îndepărtare completă a oricărei influențe spaniole. În anul 1848, președintele Carlos Antonio López desființează toate satele conduse de indigeni, care cad astfel în mâinile latifundiarilor din Asuncion. Ulterior, toate fostele reducțiuni sunt integrate în sistemul parohiilor.

Perioada independenței naționale

În anul 1811, teritoriile de aici se declară independente de coroana spaniolă, iar ulterior cele două personaje menționate deja au un rol important în formarea noului stat. Un eveniment dur îl reprezintă Războiul

Triplei Alianțe (1865-1870), care secătuieste acest stat și de populație și de resurse materiale. Seminarul din Asuncion se redeschide abia în anul 1878, într-o stare de sărăcie extremă, cu eforturi foarte mari, dar și cu o dorință de nezdruccinat de a forma un cler autohton. Preoții care se formează aici sunt insuficienți, iar condițiile apostolatului lor sunt dificile. Climatic, zona centrală și mai ales cea nordică (chaco) sunt aride, foarte călduroase, ceea ce face apostolatul și mai greu. Mai ales în aceste părți, preotul ajungea la credincioșii săi o dată sau de două ori pe an. Un rol deloc neglijabil în transmiterea credinței în aceste timpuri grele l-au avut laicii, mai ales femeile care au transmis de la o generație la alta învățăturile fundamentale ale credinței și au păstrat formele religiozității populare. Se afirmă că tot ele sunt acelea care stau la baza poporului de astăzi, prin copiii pe care i-au născut în perioada 1865-1890, când multe dintre ele s-au unit în căsătorie sau în uniuni libere cu soldați din trupele de ocupație, nu din iubire, ci doar din dorința de a naște copii care să perpetueze poporul *guarani* și credința catolică a acestuia așa cum au primit-o înaintașii de la început, în perioada reducăiunilor.

Războiul din *chaco* (1932-1935) dintre Paraguay și Bolivia a sărăcit din nou populația și clerul catolic de aici. Din nou, puținii clerici sunt ajutați în apostolatul lor de laici, mai ales de femei, care întăresc în rândul poporului formele bogate și atât de expresive ale pietății populare.

Dacă în Argentina sau Brazilia, deja începând cu sfârșitul secolului XIX, se constată un puternic fenomen de imigrare din Europa, în Paraguay vin foarte puțini străini, ceea ce face ca societatea de aici să rămână profund *guarani*; mici excepții sunt în zonele de Sud și Est, la granița cu Argentina.

În 1929, Biserica Catolică se organizează în trei dieceze. Apoi sunt înființate două vicariate apostolice pentru zona Chaco, iar din 1950 în continuare se vor înființa alte nouă dieceze, astăzi fiind 15 în total. În 1955 este înființată Conferința Episcopilor Catolici din această țară. Începând cu această perioadă, în Paraguay se instaurează o dictatură militară care va dura 35 de ani, marcată de figura președintelui Alfredo Stroessner, a Partidului Colorado și a armatei. Biserica va avea o atitudine de opoziție față de nedreptățile și modul dictatorial în care era condusă țara. Urmând îndeaproape deciziile valabile pentru tot catolicismul sud-american luate la Medellin și Puebla, ierarhia catolică de aici s-a aliat strâns cu cei săraci, care reprezentau majoritatea populației. Emblematic pentru poziția ierarhiei catolice este arhiepiscopul de Asuncion, Ismael Rolon, care se rupe și mai mult de organismele puterii dictatoriale și corupte.

Obosită, aproape epuizată după atâtea lupte și lipsuri, societatea paraguayana rămâne fără partide politice libere, fără sindicate independente de puterea statală, fără mass-media libere și, într-un atare context, singura instituție care putea să ducă poporul spre libertate și democrație era Biserica Catolică. Gândirea de opoziție își are centrul în Universitatea Catolică din Asuncion, care contribuie la formarea unui mod de gândire catolic și civil care stă la baza statului de astăzi.

Ligile agrare creștine, formate din clerici și laici, se angajează nu numai în activitățile agricole, dar și în evanghelizare, în asistența socială și alfabetizarea generală a populației. Stroessener și oamenii săi consideră că acestea sunt de orientare comunistă și încearcă să le reprime, de multe ori în forme violente, așa cum s-a întâmplat în comunitatea din Santa Rosa din regiunea

Misiones în anul 1976, rămasă în istorie cu numele de *Pasqua dolorosa*.

Vizita Papei Ioan Paul al II-lea din anul 1988 a însemnat punctul culminant al tensiunii dintre Biserica Catolică și regimul dictatorial care era în agonie, însă continua să terorizeze populația. Vocea profetică a acestui papă a confirmat unitatea internă a Bisericii, fidelitatea ei față de evanghelie, și în același timp a denunțat și condamnat regimul dictatorial și s-a solidarizat cu cauza celor mulți, săraci și oprimați. La mai puțin de un an, regimul lui Strossner va cădea, iar în istoria acestei țări va începe o nouă perioadă, cea actuală.

Biserica actuală

Democrația care începe după 1989 este destul de fragilă, iar Partidul Colorado continuă să domine scena politică și economică a țării. În probleme fundamentale care privesc atât Biserica, cât și statul, ierarhia catolică de aici a luat o poziție clară față de celula de bază a societății, familia, față de controlul nașterilor, de căsătorie, ca și în sfera drepturilor civile și a instituțiilor și libertăților democratice ale tuturor. Deși Biserica nu preia rolul instituțiilor statale, din însăși esența mesajului creștin care promovează omul în integralitatea ființei sale rezultă faptul că ea, Biserica, rămâne aceea care și în câmpul social și ideologic are misiunea cea mai importantă în societate în promovarea dreptății pentru toți, până când aceasta din urmă, societatea civilă, condusă pe principii juste, democratice, va funcționa normal.

Alături de această misiune publică, Biserica și-a consolidat și amplificat structurile și activitățile interne, strict pastorale, liturgice. Dictatura interzisese orice manifestare liberă a gândirii și a exprimării în public,

cea ce, implicit, a făcut ca laicii să nu aibă curaj în a-și asuma rolul public în comunitățile religioase. Dobândind libertatea, laicii încep să-și facă simțită prezența în multe sectoare de activitate ale Bisericii. Această înflorire, această primăvară a Bisericii, se constată și în ceea ce privește numărul vocațiilor la preoție și viața consacrată. Tradițional și modern, ca și postmodern, ierarhie și laici, eliberare de un trecut dureros și pași curajoși înainte spre un viitor care nu este totuși destul de clar, toate aceste aspecte sunt prezente în Biserica Catolică din Paraguay și sunt prezentate într-un document fundamental: *Documento de Aprecida*, din anul 2007. Este o Biserică misionară, fidelă lui Cristos, ca și poporului din care s-a născut și în care trăiește.

28 DECEMBRIE: ASUNCION

După sf. Liturghie, iau micul-dejun împreună cu surorile Eliodora și Dionisia. Îmi place foarte mult brânza lor, e foarte consistentă. Apoi plecăm în oraș împreună cu un verișor al surorii Eliodora, Jose. Sora Dionisia rămâne acasă. La o librărie din centru, care funcționează într-un cort enorm, găesc două cărți bune despre istoria acestei țări și despre Biserica de aici, de la eliberarea țării de sub dominația spaniolă (1811) până în prezent. Găesc și o hartă bună a țării, așa că pot să mă orientez mai ușor. În fostul sediu al guvernului este amenajat acum un muzeu care prezintă, alături de iesle de Crăciun reprezentative pentru mai multe țări, artiști importanți ai acestui popor. Printre fotografiile din vitrine, am bucuria să descopăr formația de muzică Los Paraguayanos, care m-a încântat în anii studenției. Îmi aduc aminte că mulți cumpărau discurile cu muzica lor. Îmi pare rău că biserica catedrală este închisă, căci este timpul amiezii. Aici funcționează și Facultatea de Teologie, unde se formează majoritatea viitorilor clerici, ca și călugării și călugărițele. Lângă catedrală se află clădirea în care a funcționat seminarul diecezan. În prezent, seminariștii studiază în Seminarul de la Caacupe și într-o altă localitate învecinată. Acum toți sunt în vacanța de vară. Cursurile se reiau spre sfârșitul lunii februarie. Vedem din mers și sediul Congresului, ca și al președinției, primul fiind un edificiu nou, impozant, într-un stil arhitectonic modern; celălalt, Casa Rosada, păstrând o arhitectură tradițională foarte frumoasă. În fața președinției este

un spațiu mare, verde, bine îngrijit și care îți încântă privirea.

Mergem apoi prin două mari bazaruri, fiindcă sunt tare curios să cunosc produsele, obiectele lor tradiționale. Mă încântă articolele de îmbrăcăminte ca și cele din pielărie, la prețuri mult mai mici decât în Europa. Cedez tentației și-mi cumpăr o geantă mare pentru călătorie și una pentru școală, precum și o cupă pentru ceaiul *terere*. Luăm prânzul într-un restaurant unde putem mânca ceva tradițional, adică renumita friptură (*asado*) cu salată.

Întorși acasă, am ocazia să întâlnesc o altă soră, Francisca, directoare a școlii de aici, o persoană amabilă, vorbăreață, experimentată nu numai în conducerea școlii, dar și în multe alte probleme ce privesc Biserica și societatea. Îmi place foarte mult să discut cu dânsa, mai bine zis, să o ascult, căci am ce învăța de la ea. Sintetizând ceea ce am reținut, îmi displace să spun că poporul de aici, după lunga dictatură a lui Stroessner, este tot la fel de nepregătit să construiască și să trăiască democrația ca și poporul român, după lunga iarnă a comunismului. Oamenii simpli, care formează majoritatea, se lasă ușor influențați și conduși de politicieni, iar aceștia sunt corupți în majoritate și nu urmăresc altceva decât să se îmbogățească pe spatele celor mulți.

Referitor la lupta politică și la președintele actual, sora se teme că actualul președinte, un impresar, îi va favoriza mai mult pe cei ce se pricep în afaceri, va deschide larg ușile pentru venirea multinaționalelor, iar poporul simplu va rămâne tot sărac. Îmi vorbește cu admirație despre fostul președinte Ferdinand Lugo, care a promovat multe reforme sociale și a făcut într-adevăr ceva pentru popor. Poporul catolic a suferit pentru că el a renunțat la exercițiul slujirii lui episcopale, dar în

același timp l-a votat pentru a fi președinte, deoarece a văzut în el o speranță de mai bine și nu s-a înșelat. Lugo nu s-a îmbogățit și nimeni nu l-a putut acuza de furt sau de corupție, așa cum nimeni nu l-a putut acuza de imoralitate, că ar avea nu se știe câți copii ilegitali pe când încă era activ ca episcop. Lugo a recunoscut că avea un copil cu o femeie, dar asta s-a întâmplat după ce nu a mai exercitat funcțiile episcopale. Sora accentuează faptul că, în pofida dorinței adversarilor de a-l mânji cu tot felul de rele, nu au avut de unde să scoată nicio probă pentru a-și susține acuzațiile. Și fiindcă i-a deranjat atât de mult pe toți cei din Partidul Colorado, care a jecmănit acest popor decenii de-a rândul, aceștia au montat un caz social destul de grav, soldat cu morți, și l-au acuzat pe președinte că e incapabil să stăpânească situația, cerându-i să demisioneze, eventual să plece din țară. Episcopatul din această țară l-a sprijinit pe Lugo și îl sprijină și acum, când el este doar senator. O ascult cu mare atenție pe sora Francisca, vorbindu-mi cu atâta competență despre poporul și Biserica de aici. Mă întrebă ce gândesc oamenii din România despre actualul papă și îi răspund că el a câștigat imediat simpatia tuturor și mulți, catolici sau necatolici, văd în el o persoană care va reforma ce trebuie reformat în Biserică și un apărător carismatic al celor săraci și nedreptățiți. Precizez și că trebuie făcută o diferență între imaginea pe care o propagă mass-media și imaginea pe care o au credincioșii. Adaug apoi un lucru care o face să râdă: Argentina a dat Bisericii un papă, primul noneuropean, iar Paraguay a dat țării sale un președinte, fost episcop. Două noutăți mari, una religioasă, alta politică.

În această seară, în timp ce discutăm cu sora Francisca, au sosit din Buenos Aires două surori ale congregației și ne-am salutat deja ca niște vechi cunoștințe.

Erau frânte de oboseală, căci au venit cu autobuzul. Călătoria a durat 26 de ore; 6 ore au așteptat la vamă ca să treacă, fiind un șir lung de autobuze. Constat că aici multe persoane circulă cu autobuzul, fiind un mijloc mai economic. Din câte înțeleg, în Paraguay nici nu circulă trenul. Ascultându-le pe surori, îmi este rușine că eu am călătorit cu avionul, comod, rapid, iar ele, sărmanele, sunt atât de obosite. Poate că în mintea lor se gândesc: ce poate face un preot nu poate face o măicuță. Oricum, în mine simt un sentiment de rușine față de ele.

Un alt lucru s-a petrecut în această seară, frumos și interesant din punct de vedere cultural. Fata unei profesoare din școala surorilor ne prezintă un DVD înregistrat de curând aici, în care ea are rolul Violetei din opera *Aida* a lui Giuseppe Verdi. Îmi spune că s-a pregătit o lună, zilnic, pentru a putea interpreta acest rol și nu a fost plătită cu nimic. A făcut totul gratis. Mă întreb cât zel pun eu, sau seminarisții, în activitățile mele. Sunt capabil să fac gratis ceva, să rup din timpul meu, să depun efort o lună de zile pentru ceva pentru care nu voi primi nimic? Mereu avem de învățat și de urmat câte ceva bun de la alții. O apreciez sincer pe tânăra aceasta atât de frumoasă și la fel procedează și surorile. Este prezentă și mama ei și observ cât de mândră, de mulțumită este de fiica ei.

Seara am stat la cină cu surorile și, chiar dacă nu am mâncat, cel puțin am putut să vorbim, să schimbăm gânduri, idei. Constat că lumea devine din ce în ce mai mică, adică ideile, mentalitățile prezente în România sunt și aici. Constat că procesul de mondializare nu este doar tehnic, ci și ideologic, iar cei mai pătrunși de filoxera aceasta sunt tinerii, cei mai ușor manipulabili. Ambele surori, Eliodora și Francisca, au stat mulți

ani și în Italia, la Verona, așa că nu le este străin contextul european. Aici se ocupă de câteva sute de copii surdo-muți, de educația lor, și pentru asta pun tot sufletul și pasiunea lor. În general, populația de aici este mai animată, mai volubilă, cumva, mai pasională decât europenii. Asta, datorită și climei. În discuția noastră intervin adesea tema corupției care domină aici și cea a dispariției clasei medii, a formării unui grup de bogați și a unei majorități sărace.

Biserica se află într-o situație bună, alături de popor, de cei săraci. Iar acum, după alegerea acestui papă, este și mai unită cu aceștia. Vocațiile sunt multe, chiar dacă nu toate de calitate. O zonă săracă este San Pedro, unde a fost episcop Ferdinand Lugo, fostul președinte. Acolo oamenii sunt mereu contra regimului, într-o atitudine declarată, militantă. Țara este împărțită în 17 departamente, fiecăruia corespunzându-i o episcopie. În toate Biserica își îndeplinește misiunea, nu se amestecă în politică, nu face politică, dar, cum am spus, este declarată public de partea majorității, iar populația o simte aproape. Am văzut și eu asta, cum oamenii le privesc cu drag și cu respect pe surori, le salută, sunt dispuși să le ajute imediat. Operele sociale, ca și cele pur spirituale ale Bisericii au un mare rol public, iar devotamentul clericilor în favoarea tuturor este cu ani-lumină deasupra celui al oamenilor politici. Asta o spun din ceea ce am observat și auzit și țin să evidențiez lucrul acesta. Nu știu, în perspectivă, cât de mult va schimba globalizarea mentalitatea și viața de zi cu zi a oamenilor și cât de mult vor mai rămâne atașați de Biserică. Deocamdată, Biserica are un mesaj clar, concret, aplicat pentru acești oameni, iar ei încă rămân creștini. Observ, de exemplu, că poporul acesta este foarte devotat, cu o pietate populară foarte puternică,

cea ce îmi spune că și în viitor majoritatea dintre ei se vor declara și vor fi catolici, chiar dacă, din punctul de vedere al profunzimii credinței sau al coerenței zilnice dintre fapte și crezul doctrinar, majoritatea dintre ei cred că sunt destul de superficiali.

Revenind la prezentarea situației Bisericii de aici, sora Francisca îmi spune că episcopul din Ciudad del Este este de orientare conservatoare, adept al lefevrismului, că acceptă și promovează tot felul de vocații la viața consacrată care nu au profunzimea și pregătirea teologică necesară. Nu este în relații cordiale cu ceilalți episcopi. Este un fel de mic taliban în Biserica din această țară și promovează acest spirit în dieceza lui, ceea ce nu-i deloc sănătos. Surorile speră că actualul papă va rezolva situația de aici. Probabil că numirea lui din partea Papei Ioan Paul al II-lea nu a urmat toate procedurile cerute și s-a lucrat cumva în ascuns, sprijinit de *Opus Dei*. Timpul trece, se face noapte și plec la culcare în camera mea mare, cu multe paturi și cu un aparat de aer condiționat care face un zgomot destul de neplăcut. Dar cu dopurile pentru urechi se rezolvă totul.

29 DECEMBRIE: ASUNCION – SANCTUARUL NAȚIONAL DE LA CAACUPE

A stăzi, la ora 6.30, plec împreună cu sora Francisca și cu Aida, cea care a sosit de la Buenos Aires, spre sanctuarul național al acestei țări, la Caacupe, la 45 km depărtare de aici. Urcăm într-un autobuz obișnuit, adică foarte colorat pe dinafară, cu toate ferestrele deschise, zgomotos, aglomerat, iar șoferul circulă cu mare viteză, accelerează și frânează desul de brusc, ceea ce te ține într-o tensiune continuă. Este aglomerat până la refuz, majoritatea fiind familii tinere, cu copii mici în brațe, și toți mergem la sanctuar. Pe parcurs, șoferul oprește în stații, dar de urcat nu prea se mai poate urca; însă el este binevoitor și ar vrea să-i ia pe toți. Costul până acolo este echivalentul unui euro, deci foarte ieftin.

Îi privesc cu atenție pe toți și constat că populația asta locală, *guarani*, este foarte frumoasă. Brunetei, cu ochii negri strălucitori, părul negru ca pana corbului, des și strălucitor, mă fac să-mi reamintesc chipurile lor din filmul *Misiunea*. Lângă mine este o familie tânără care are o fetiță de nici un an ce nu-și mai dezlipește privirea de mine; am impresia că a captivat-o pălăria solemnă pe care mi-a dăruit-o sora Francisca. Are niște ochișori negri, atât de vioi și frumoși, încât și eu rămân captivat de frumusețea ei. Mama observă și zâmbește pe furis. Aș vrea să o fotografiez, dar mi-e jenă să nu-i supăr cumva pe părinți. Sunt interesat mai mult să privesc pe fereastră și din iureșul autobuzului să observ cât mai bine totul, casele, străzile, câmpurile, magazinele

și tot ce poate cuprinde privirea. Impresia mea este că lumea de aici nu este la un nivel de trai inferior populației de la sat din România, ci dimpotrivă. Însă ca o notă generală, casele lor și tot ce există nu sunt prea îngrijite, finisajele lasă mult de dorit sau sunt inexistente, magazinele sunt din pereți cu multe imperfecțiuni, la fel, ușile, ferestrele, trotuarele sunt cu destule găuri, ca și străzile, de altfel. Grija pentru detalii nu prea există în niciun domeniu. În biserici am constatat mai multă grijă, atenție, dar în spațiile publice, dacă ar fi să acord o notă pentru finisări, aş acorda nota 5. Am văzut în treacăt și un sat mai amărât, cu locuințe destul de precare, cu acoperișuri din tot felul de improvizații, dar acesta a reprezentat o excepție.

Vegetația este abundentă, aproape luxuriantă, solul este roșiatic și cred că destul de roditor. Văd și multe animale și cred că, dacă această țară ar fi guvernată mai bine, iar oamenii ar fi mai atenți, mai grijulii la detalii și finisaje, cel puțin ca peisaje, ca aspect exterior, țara aceasta ar putea deveni o bijuterie, o frumusețe care să te încânte. Oamenii parcă trăiesc un continuu provizorat și nu-i interesează prea mult perfecțiunea în nimic. Stilul caselor este diferit de cel de la noi, sunt mai mici și mai rudimentare, cu pereți mai subțiri, fără pod, mai colorate, fără gard, fără câine în curte. Sunt persoane a căror viață din casă coboară repede pe trotuar și în stradă. Multe produse se vând pe trotuare, fie alimentare, fie de îmbrăcăminte, încălțăminte, uz casnic etc. Mai toate sunt de slabă calitate. Îmi place că pe trotuar poți întâlni și grătare cu carne și tot felul de cârnăciori gustoși. Ce este mai scump, mai bun, se găsește în magazine, și cu cât un magazin arată mai bine, cu atât acolo se găsește ceva mai bun.

Țara asta este plină de copaci. Asta mă impresionează, îmi place foarte mult. Tot admirând natura și

uitându-mă la ce este în jur, ajungem și la Caacupe, o localitate în mijlocul căreia se află cel mai renumit sanctuar al catolicilor de aici, dedicat sf. Fecioare Maria. Conform unei tradiții, la începutul secolului al XIX-lea, un sclav *indios* s-a ascuns îndărătul unei plante din care se face ceaiul și i-a promis Maicii Domnului că, dacă scapă de urmăritori, îi va face o statuie din tulpina copacului îndărătul căruia era ascuns. A scăpat cu viață și și-a ținut promisiunea, iar acea statuie acum tronează deasupra altarului din biserica mare de aici. Am privilegiul de a o admira de la o distanță destul de mică, adică din altar, unde la ora 9.00 concelebrez cu un preot local. Biserica este arhiplină și ce mă impresionează este pietatea simplă a acestor oameni, cei mai mulți tineri, familii cu copii mici. Impresia mea este că acest popor simplu o iubește mult pe Maica Domnului și își manifestă credința în forme populare, vizibile, palpabile. Ei vor neapărat să vadă statuia, să fie cât mai aproape de ea, să atingă obiectele religioase, să le poarte la gât, în buzunare, în casele lor, în mașină. Vor contactul cu sacrul exprimat de aceste obiecte. Forma lor de pietate, de religiozitate, nu este atât individuală sau pur cerebrală, cât mai mult comunitară și exprimată prin gesturi externe. Se simt bine împreună, atât în fața sanctuarului, pe bănci, la umbra nenumăraților copaci care umplu spațiile din fața și din împrejurimile bazilicii, cât și în biserică, unde participă la sf. Liturghie cu o pietate atât de vizibilă, de exteriorizată, încât pe mine mă impresionează, mă emoționează chiar destul de profund. Toți țin în mână obiecte religioase, se roagă cu voce tare, cântă, se împărtășesc, iar la sfârșitul Liturghiei vin în fața altarului cu obiectele lor, cu copiii în brațe și cer să fie binecuvântați și să li se binecuvânteze obiectele pe care le au cu ei. Fac semnul crucii

pe frunțile copilașilor din brațele părinților, stropesc cu apă sfințită obiectele lor și pe ei; și asta îmi produce o bucurie interioară destul de profundă. Bucurie citesc și pe chipurile lor și îmi zic că Dumnezeu nu poate fi absent de la toate aceste manifestări, care redau ce anume? Dragostea lor pentru Dumnezeu, dorința de a primi binecuvântare de la el, dorința de a-și manifesta public credința și iubirea față de Dumnezeu. La sfârșitul Liturghiei, un bărbat face un anunț interesant: prezintă condițiile de înscriere la Universitatea catolică din Asuncion. Aici anul scolastic s-a încheiat și a început vacanța de vară până spre sfârșitul lunii februarie; dar iată că încep admiterile.

Îmi place să-i văd cum se adună apoi la umbra copacilor pentru a mânca împreună, pentru a împărtăși impresii, bucuria de a fi aici. Mă copleșește această experiență și trăire religioasă. Realizez că am concelebrat în sanctuarul unei națiuni și îmi zic că acesta este un mare dar al cerului și al sf. Fecioare Maria. Îmi zic că nu merit acest mare dar, însă, dacă l-am primit, nu pot decât să fiu recunoscător cerului și tuturor celor care m-au ajutat să fiu aici. Sunt un privilegiat. Liturghia aceasta mi-a mers la inimă și inima mi-e atât de plină, încât nu prea pot realiza tot ce văd, simt, aud. Am senzația unui vis foarte frumos cu ochii deschiși. Oamenii sunt prezenți peste tot, pe marginile străzilor sunt nenumărate tarabe cu obiecte religioase, cu tot felul de alte obiecte de mică importanță, cu nelipsita pâine locală, *chipa*, cu sucuri, cârnați și cărnuri plăcut mirositoare. Hm... totul te îmbie, dar inima mea este copleșită, mai ales, de experiența din bazilică. Mergem apoi și la prima biserică a acestui loc de pelerinaj, mai mică, în care acum se celebrează Liturghia, iar preotul predică. Lângă această biserică este un loc de unde pelerinii iau

apă binecuvântată. Beau și eu și, crezând în puterea miraculoasă a Domnului prin semnul apei, mă spăl pe cap îndelung, implorând de la Domnul puritatea gândurilor mele. Sora Aida rămâne surprinsă de gestul meu de la robinet și-mi zice că probabil Domnul va face să mi se înnegrească din nou părul capului. Nu-mi displace nici această perspectivă.

Ne mai învârtim puțin pe străzile de aici, pline cu de toate, apoi reușim să urcăm într-un autobuz, mult mai confortabil decât cel de dimineață, și ne întoarcem la Asuncion. Urmează masa de prânz împreună cu surorile, cu multă carne și salată, apoi înghețată și suc de fructe, și așa s-a scurs o jumătate de zi de neuitat, în care sanctuarul acesta va rămâne ca o amintire vie în inima mea, semn al credinței acestui popor frumos, atât de simplu și de profund în același timp în manifestările lui religioase, populare.

În rugăciunile și în toate gesturile lor, acești oameni pun tot ce au ei mai bun; în mâinile întinse spre cer sau spre preot, își pun toate speranțele; și mă gândesc că atât ca miniștri ai cultului sacru, dar și în toate activitățile noastre sociale, în folosul oamenilor, privind la ochii lor încrezători și la cererile pe care ei ni le adresează fie prin cuvinte, fie prin gesturile lor, ca ale unor copii mici față de părinții lor: oare cum am putea să trădăm așteptările acestor oameni? Ne-ar bate cerul dacă am face așa ceva.

În seara aceasta, la cină am mai stat de vorbă cu surorile. Le povestesc câte ceva despre vecinii noștri, rușii, marea putere rivală a Statelor Unite, iar ele îmi vorbesc despre conducătorii lor, și iar revine numele dictatorului Stroessner. Referitor la săracii acestei țări, cei mai mulți sunt cei care au părăsit teritoriile lor și au venit fie în capitală, fie în alte orașe, unde nu prea au găsit un serviciu și trăiesc în condiții mizerabile în

periferiile acestora. În zone sărace precum San Pedro, sau în tot Nordul țării, spre Bolivia, persoanele au pământul și animalele lor și nu le lipsește hrana. Nu au bani, dar nu suferă de foame. Au casele, câmpurile și animalele lor. La Nord de Asuncion, la San Pedro și împrejurimi, cum am mai spus, locuiesc cei mai rebeli față de regimul politic și care au avut mult de suferit în timpul lungii dictaturi a lui Stroessner. Sunt însă oameni harnici, care muncesc cinstit și din greu și își câștigă cu demnitate pâinea de toate zilele. Așadar, despre o adevărată sărăcie nu se poate vorbi în această țară, că s-ar suferi de foame din cauză că acest pământ nu ar fi capabil să dea hrană pentru toți. Problema, cum am spus, este a acelor care își părăsesc pământurile natale, unde pot trăi onest, și se înghesuie în marile orașe, unde este foarte greu să găsească un serviciu mulțumitor. Din ce îmi spune sora, deduc că la fel au procedat și toți străinii care s-au grăbit să vină la Buenos Aires, îngroșând numărul șomerilor sau având servicii sezoniere, *part time* și mai mereu nesigure.

Surorile îmi vorbesc și despre seminarul lor național unde se pregătesc viitorii preoți. Au condiții bune de studiu, deși economic, mulți dintre ei fiind săraci, sunt susținuți de persoane sau instituții din străinătate. Mă gândesc că și la noi este la fel. În seminar sunt și călugărițe sau femei care predau seminariștilor diferite cursuri. La Asuncion se află sediul Universității Catolice (<http://www.uca.edu.py/carreras>), prezentă în opt localități din această țară. Îmi pare rău că nu am avut timp să o vizitez, iar acum aici suntem deja în vacanța de vară. S-a făcut târziu, ne salutăm și ne urăm „noapte bună”. A mai trecut o zi, marcată de vizita la sanctuarul național de la Caacupe. Le mulțumesc Domnului și sfintei Fecioare pentru acest mare har pe care l-am primit astăzi.

30 DECEMBRIE: ASUNCION – CIUDAD DEL ESTE

C a de obicei, celebrez sf. Liturghie împreună cu surorile în capela lor la ora 8.00, după care urmează micul-dejun în sala de mese. Pe lângă casă surorile au o pisicuță și un câine tare bătrân, de care observ că au mare grijă. Îmi strâng toate lucrurile în geanta nouă din piele pe care am cumpărat-o aici, iar maicile apreciază modelele încrustate în pielea de vacă din care este confecționată. Niciodată nu am avut o geantă așa de frumoasă. Valiza cu care am venit le-o las, iar sora Eliodora îmi spune că știe deja cui o va oferi: unei fetițe care nu are unde să-și țină lucrurile. Facem împreună o poză de rămas-bun și apoi plecăm la autobuz cu mașina surorilor. Biletul costă 86 de mii de guarany, adică vreo 14 euro, pentru o distanță de 327 km. Nu mi se pare deloc scump transportul, dată fiind nu numai distanța, dar și confortul autocarului, cu scaune largi, confortabile, cu aer condiționat, TV și toaletă. Strada este bună, cu o singură bandă pe sensul de mers, iar timpul trece ușor. Din mers, privesc cu atenție totul: câmpurile, locuințele, animalele, mașinile. Rămân uimit de vegetația aproape luxuriantă, de copacii mari, frumoși, de lanurile cultivate și bine îngrijite. Din loc în loc văd și turme de vaci ce pasc pe pajiști.

Șoseaua străbate țara de la o frontieră la alta, de la Vest la Est. Interesante frontiere are Paraguay. La Vest, frontiera cu Argentina este marcată de râul Pilcomayo, iar la Sud și la Est de râul Parana. În partea nord-vestică frontiera este pe râurile Paraguay și Apa.

Teritoriul este plan, cu mici ondulații, și cât vezi cu ochii te încântă vegetația atât de abundentă. Solul este roșiatic și creează un contrast puternic cu verdele crud al vegetației. Cu cât mă apropiez de destinație, cu atât mi se pare că locuințele și, în general, nivelul de civilizație cresc. Orașe nu prea întâlnesc, în afară de Caacupe și Colonel Oviedo. Nici satele nu sunt prea numeroase. Remarc la umbra copacilor multe case foarte arătoase, cu verande mari, cu spații verzi bine îngrijite, cu flori, mașini de clasă superioară în curte. Întâlnesc și case mai sărăcăcioase și prea puțin îngrijite. Oricum, în general vorbind, impresia mea este că locuitorii din această parte a țării au un nivel de civilizație mai ridicat decât locuitorii satelor noastre, cel puțin ai celor din Moldova sau Muntenia, ca să nu mai vorbim despre Dobrogea. Este adevărat că la noi s-au construit multe case mari, dar, din câte cunosc, tânăra generație care locuiește în ele are mari dificultăți în a le întreține, iar multe dintre ele nu sunt locuite, căci proprietarii lucrează în alte părți, în străinătate.

Pe drum urcă două femei cu niște sacoșe mari în care au pâinea specifică de aici, *chipa*, foarte hrănitoare. Una dintre ele vinde *chipa*, iar cealaltă, suc proaspăt de fructe și cafea sau apă. Aproape toți călătorii cumpără *chipa* și suc; la fel procedez și eu și așa îmi amănesc foamea. Pe la ora 16.00 ajung în Ciudad del Este, la autogară. Ceea ce pot să văd din mersul autocarului îmi dă impresia unui oraș destul de dezvoltat și frumos, plin cu arbori. Iau un taxi care mă duce la casa „Antonio Provolo”, unde mă întâmpină o măicuță amabilă, binevoitoare. Mă conduce la camera de la etaj, apoi cobor într-un fel de parloar, unde îmi oferă două mici sandvișuri și suc proaspăt de pepene. Acum este sezonul lor. Vizităm puțin și casa, care are o școală

unde învață aproape 400 de copii surdo-muți. Mă încântă această clădire, curată, spațioasă, dotată cu tot ce este necesar într-o astfel de școală. Sora îmi spune că începând cu următorul an școlar vor deschide aici și un atelier de lucru pentru cei ce termină de învățat. Spațiile pentru mișcare, joacă, sport sunt, la fel, foarte mari. Pentru un grup de vreo 40 de copii există și sală de mese, unde iau prânzul. Toți ceilalți mănâncă la casele lor, iar aici vin doar pentru a învăța. În spate există și o anexă agricolă cu găini, pui și porci. Sora îmi spune că au avut și vacă cu vițel, dar le-au fost furate. Acum, în spatele grădinii au zidit un zid și, de când au făcut asta, hoții nu mai au pe unde să vină și să le fure animalele.

Ne rugăm apoi împreună în capelă Rozariul și Vesperele, iar la cină mă întâlnesc și cu sora superioară, Dionisia, și avem ocazia să schimbăm tot felul de impresii și idei. Eu sunt interesat mai mult despre realitățile de aici și am ocazia să aflu lucruri frumoase, edificatoare. Le-am povestit ce mult și plăcut m-au impresionat credincioșii ieri la sanctuarul de la Caacupe, credința și pietatea lor populară atât de evidente. M-a impresionat profund și faptul că majoritatea erau familii tinere, cu copii mici. Surorile îmi spun că așa este tot poporul paraguayean, credincios, foarte legat de Biserică. În duminici și sărbători, bisericile sunt arhipline și se roagă cu toată pietatea și ardoarea inimii. Mă bucur să aud aceste lucruri și cumva compar pietatea acestor oameni cu cea a părinților și bunicilor mei. Surorile îmi vorbesc, dar fără plăcere, și despre episcopul de aici, conservator tradiționalist, și despre tot ce face pentru a-și consolida poziția, ceea ce nu-i deloc spre binele credincioșilor. Speră ca noul papă să rezolve acest caz neplăcut.

O temă mereu prezentă în discuțiile de aici, de când am venit, este cea a nedreptăților sociale, a corupției și

a celor săraci. Până acum, nu am auzit în discuțiile avute nicio aluzie la efectele negative ale colonialismului european, așa cum îmi amintesc că auzeam adesea de la preoții latino-americani, când studiam împreună cu ei la Roma înainte de 1989. Nici în Argentina și nici aici, în Paraguay, nu există un resentiment față de timpuri de mult apuse, sau nu am avut eu ocazia să aud așa ceva. O să întreb acest lucru, căci mă interesează. Surorile spun că actualul regim, condus de Partidul Colorado, cu excepția mandatului prezidențial al lui Lugo, perpetuează relele regimului dictatorial al lui Stroessner. Însă în timpul lui Lugo s-a reușit a se anula imunitatea parlamentarilor și punerea în lumină a numeroaselor rele pe care ei le înfăptuiesc. S-a făcut și o listă publică a 28 de parlamentari corupți, blamați de populație. Lista era afișată în multe locuri publice, în magazine, cu specificația că în acele locuri nu este deloc agreată prezența acestor persoane. Remarcă sora superioară că pentru prima dată poporul a prins curaj și și-a exprimat deschis dezaprobarea față de relele regimului. Îmi spune că, până la Lugo, toți vorbeau despre corupția regimului politic, dar mai nimeni nu avea curajul să spună deschis, public, ceea ce gândește. Grea a fost dictatura și cine se opunea în vreun fel regimului avea de suferit în toate felurile sau era ucis. Mulți au dispărut fără urmă. În ultimul timp s-a mai descoperit câte ceva despre atrocitățile regimului. La fel s-a întâmplat și în Argentina. Acum, oamenii au prins curaj. La fel, generația tânără este mult mai curajoasă și nu vrea să fie manipulată și exploataată de regimul politic. Tinerii de astăzi studiază mai mult și nu mai pot fi așa ușor manipulați. Sora superioară este de părere că autoritățile bisericești ar trebui să fie mai curajoase în a-i apăra pe cei săraci și nedreptățiți de

cei puternici și corupți, dar parcă nu prea o fac fățiș, sau au prea puțin curaj și determinare. Prezintă exemplul monseniorului Rolon, care a știut să-și spună punctul de vedere cu mult mai mult curaj decât o fac astăzi ierarhii Bisericii. Toți ar trebui să-l imite.

Discutăm și despre noua generație care nu are chef să lucreze pământul așa cum făceau părinții până acum 15 ani. Tineretul vrea să câștige bani, iar din cultivarea pământului nu se prea câștigă, fiindcă vin cei avuți, le cumpără toate produsele la prețuri foarte mici și le revând apoi la prețuri mult mai mari. Nu sunt tutelate, apărate, interesele agricultorilor, ale micilor gospodării. Deși terenul este foarte roditor, cei ce-l lucrează nu se aleg cu nimic consistent. Au ce le este necesar pentru a nu suferi de foame. Porumbul, mandioca din care se pregătește *chipa*, diferitele fructe care se găsesc tot anul reprezintă alimentele de bază, alături, bineînțeles, de carne. Mentalitățile actuale, mass-media promovează o viață marcată de bani, de câștig ușor. Orașul atrage cu mirajul său, și chiar dacă aici se îngrămădesc nenumărați șomeri, dorința de a veni la oraș rămâne destul de puternică, și asta este în defavoarea satelor și, implicit, în defavoarea agriculturii.

Îmi spun apoi că în ultimul timp încep să fie reafirmate valorile culturale naționale, precum limba *guarany*, devenită a doua limbă oficială alături de spaniolă. Ei, de fapt, spun că vorbesc castiliană, nu spaniolă. Există un interes crescând pentru tot patrimoniul cultural al poporului *guarany*, ceea ce îmi spune că asistăm aici la o lentă renaștere a națiunii, după perioada lungă de spălare pe creier și ideologizare de stânga dictatorială care a marcat pentru mai multe decenii mai toate țările latino-americane. Este lung și greu drumul spre democrație, dezvoltare liberă și armonioasă a

acestei părți a lumii. Admir acest popor atât de deschis, credincios, dar și atât de încercat de soartă și condus de regimuri care chiar, dacă au avut dreptate în a condamna colonialismul puterilor europene, o dată ce au preluat puterea autohtonii, constat că au comis sau mai comit nedreptăți strigătoare la cer. Setea lor de putere și de înavuțire, exploatându-i și dominându-i despotic pe proprii conaționali, este revoltătoare. Acum acuză SUA și multinaționalele că le domină interesele naționale.

Mai rămâne Biserica, singura instituție credibilă, să pledeze cauza celor mulți. Dar, cum spune sora superioară, parcă vocea clerului este prea slabă. Sigur, misiunea Bisericii este una spirituală, iar Cristos a fost contra oricărei forme de violență; religia creștină este a iubirii, chiar și a adversarului. Pe de altă parte, chiar dacă în media sau în general glasul Bisericii de aici nu este atât de puternic pe cât ar fi necesar, trebuie spus că inițiativele concrete ale instituțiilor Bisericii în favoarea celor mulți sunt foarte multe și atât de evidente, încât îmi crește inima să constat aceasta. Însăși această instituție unde sunt educați aproape 400 de copii surdo-muți și cu alte deficiențe sau lipsuri psiho-afective este o mărturie clară a angajamentului social, cultural, educațional al Bisericii. Este adevărat că aici învățătoarele sunt plătite de stat. Dar trebuie completat faptul că aici copiii primesc și multă iubire, respect de la aceste surori. Iubirea și devotamentul izvorâte și alimentate de credință sunt acel plus, acel specific al acestei instituții patronate de Biserică.

31 DECEMBRIE: CIUDAD DEL ESTE – IGUACU (BRAZILIA)

După sf. Liturghie celebrată la ora 7.00 în capela Institutului „Provolo”, luăm micul-dejun și mă pregătesc să plec cu mașina unui om de aici, care de zece ani este în legătură cu surorile, la Iguacu, în Brazilia, pentru a vedea una dintre minunățiile lumii: cascadele de la Iguacu. Trecerea din Paraguay în Brazilia se face pe un pod, peste râul Parana, și nimeni nu te întreabă nimic, la niciuna din cele două frontiere. Iata-mă-s, așadar, în Brazilia, în modul cel mai simplu posibil. De la frontieră până la cascade sunt peste 20 de km, pe o șosea destul de bună. Mă uit la clădiri, magazine, tarabe și am impresia că nivelul economic este mai ridicat decât în Paraguay. Șoferul îmi spune că a lucrat mulți ani aici, în Brazilia, la frontieră, în magazine și depozite pentru produse alimentare și nu numai. Cumpărăm și puțin carburant, căci are un preț mai mic decât în Paraguay. Plata se face în moneda local: *real*; un euro valorează 2,9 *reali*. Ne continuăm apoi drumul și văd cum se înmulțesc hotelurile, multe dintre ele foarte frumoase, cu un etaj sau două, într-o arhitectură specifică acestei zone, care îmbină stilul colonial cu specificul local. Sunt împrejmuite cu spații verzi mari și bine îngrijite și totul îți încântă privirea. Prezența atâtor hoteluri îmi spune că mulți dintre turiștii care vin să vadă cascadele mai rămân în zonă.

Ajungem și la cascade. Spațiile de parcare sunt imense, iar clădirile unde îți cumperi bilet de intrare,

ca și toate celelalte spații necesare unui astfel de obiectiv, sunt impresionante, elegante, foarte curate, iar tot personalul de aici mi se pare impecabil în tot ceea ce face. Coada pentru a ajunge la casele de bilete este enormă, dar totul se mișcă destul de repede. După ce cumpărăm bilete (pentru două persoane, costul este de peste 30 de euro), urcăm într-un autobuz supraetajat care ne duce în zona parcului național Iguacu, patrimoniul UNESCO. Pădurea este deasă, impenetrabilă, strada pe care mergem, impecabilă, iar ghidul ce se aude în difuzoare ne explică totul. Sunt nerăbdător să ajung la cascade. Emoția interioară crește cu cât mă apropiu mai mult de această minune a naturii creată de râul Parana. Suntem lăsați într-o parcare și apoi pe jos ne îndreptăm spre cascade, care deja se întrevăd, iar după câțiva pași încep să apară de după copaci în toată splendoarea lor.

Îmi aduc aminte că am văzut Niagara și am rămas fără glas. Aici am același sentiment al unei admirații fără limite în fața măreției și frumuseții unei minuni a naturii. Așa cum sufletul mi se înalță spre ceruri atunci când într-o biserică mare ascult muzica de orgă a lui Bach, în toată solemnitatea ei, și aici, măreția apelor care cad spre adâncuri, răspândind în urechile noastre un zgomot surd, penetrant, ca al clopotelor unei vechi catedrale, îmi înalță mintea și inima spre ceruri. Apa care cade de sus, în valuri răsturnate unele peste altele, are un glas al ei, ca al unor giganți cu voce răgușită, care strigă de sus, de la lacul de deasupra, până jos, prăvălindu-se în adâncuri, pe stânci, spărgându-se în vapori care devin instantaneu curcubeie, semne ale păcii lui Dumnezeu cu omenirea. La Iguacu, Dumnezeu cel atotputernic, artizanul acestei minuni pe care ne-o prezintă ca o fărâmă doar a frumuseții

Sale, se împacă cu omenirea. În inima ta acum nu poate să fie decât admirație solemnă purtată pe cele mai înalte registre ale spiritului. Cântecele apelor învolburate, descătuseate, pe care îl auzi în toată măreția, solemnitatea lui pe registre surde, joase, foarte joase, se împletește cu frumusețea de nedescris a naturii, a pădurilor care flanchează apele căzătoare. Pădurile de aici sunt ca o ramă verde fără sfârșit, care îmbrățișează din toate părțile un tablou imens, învolburat, numit cascade. Am impresia că aici Dumnezeu se joacă și le arată tuturor o fărâmă din măreția și puterea lui. O putere care însă nu te înspăimântă, ci te captivează fără să-ți dai seama. Aici ești într-un templu al naturii Celui atotputernic, în care nu se mai aud glasurile preoților care cântă glorie lui Dumnezeu, ci Dumnezeu însuși se prezintă și își cântă propria lui măreție. Cerurile vorbesc despre slava lui Dumnezeu și cascadele de la Iguacu vestesc minunea lui într-un element vital al lumii numit apă.

Sunt imense aceste cascade, în cea mai mare parte pe teritoriul Braziliei, iar o parte pe teritoriul Argentinei. Poteca pe care se merge pe toată lungimea lor este foarte bine amenajată, protejată, iar din loc în loc sunt puncte de unde le poți admira mai bine. Acolo se opresc mai mult vizitatorii pentru a le admira și pentru a face fotografii. Observ că majoritatea vizitatorilor nu sunt localnici, ci străini de pe toate continentele. La capătul acestei poteci te apropii cel mai mult de cascadă, doar la vreo 10 metri, iar zgomotul ei te pătrunde cu totul. Nu-mi vine să mă despart de ea. O privesc îndelung și apele ei învolburate, în cădere liberă, de sus, de foarte sus, le simt cum îmi cad în ființa mea, mă umplu cu totul, mă purifică până în adâncurile sufletului, pentru ca apoi să mă înalțe spre ceruri prin măreția curcubeielor care se formează mereu deasupra apelor. De aici,

de la capăt, privesc îndelung pe toată lungimea lor. Nu știu de ce îmi vine să asemăn aceste cascade cu tuburile mari, gigantice, ale unei orgi, care unește printr-un cântec solemn pe tonuri joase, foarte joase, imensitatea adâncurilor în care se sparge apa învolburată cu solemnitatea înălțimilor, a curcubeielor, cu verzele pădurilor, cu cerul. În tot acest spațiu și decor pe care nimic nu îl poate egala și nimeni nu îl poate descrie cum trebuie, cântă la niște registre nevăzute însuși Dumnezeu. Cine este ateu, cine nu crede decât în el însuși, cine nu crede în nimic să meargă la Iguacu și... îl va descoperi pe Dumnezeu. Aici se află revelația naturală a măreției și a frumuseții Celui Atotputernic!

După acest contact revelator cu „miracolul” Iguacu, luăm masa într-un restaurant apropiat, apoi ne întoarcem în Paraguay. Vreau să vizitez și renumita hidrocentrală de la Ytaipu, dar este închisă partea rezervată turiștilor. Am auzit că această hidrocentrală construită de Paraguay și Argentina este una dintre cele mai mari din lume, iar surorile îmi spun că o bună parte a energiei electrice care se produce aici, în loc să fie distribuită și sărmanilor paraguayani (sunt multe case în Nordul țării care nu au energie electrică), este vândută de mai-marii care conduc aici brazilienilor, în folosul lor, și nu al celor mulți și săraci. Ajunși înapoi în oraș, vreau să vizitez biserica catedrală, construită de Societatea Cuvântului Divin, dar și aceasta este închisă. Este ora 15.00 și probabil că va fi din nou deschisă mai spre seară. Dintr-o placă comemorativă de pe zidul bisericii rezultă că aici au păstorit preoți și episcopi cu nume germane și cred că în bună parte lor li se datorează și construirea acestei biserici. Ajunși înapoi la Institutul Provolo, surorile mă așteaptă cu dragă inimă și le povestesc totul. Sora Clotilde îmi spune că biserica

era închisă deoarece s-au verificat multe cazuri de furturi din biserici, iar preoții trebuie să fie cât se poate de prudenți.

Seara am ocazia să stau mai mult de vorbă cu sora Clotilde și să aflu de la ea multe lucruri interesante. Referitor la grava problemă a lungii perioade colonialiste și la efectele ei asupra populațiilor indigene, aflu că astăzi autohtonii mai au resentimente față de puterile europene atunci când la școală sau cu alte ocazii este abordată această temă în aspectele ei negative. Instinctiv, persoanele simt repulsie față de toate relele trecutului, dar asta nu înseamnă că cineva are acum ceva împotriva vreunui spaniol sau a Spaniei în general. Față de persoane ale prezentului, lumea are destule resentimente, sau se revoltă chiar, atunci când este vorba despre actualii politicieni, de cei corupți care fură, delapidază și îi țin în ignoranță, sărăcie și nedreptate pe cei săraci și neputincioși, iar aceștia nu sunt spanioli, ci autohtoni. Există și o anumită reticență față de multinaționale, care subminează interesele naționale, sau față de puterea SUA.

Se știe peste tot că bisericile și America Latină sunt destul de active în atașamentul lor față de cei săraci. Ce este însă specific în această orientare decisă, declarată, a latino-americanilor și ce o diferențiază de orientarea europeană? Clotilde, care a stat mulți ani în Italia, îmi răspunde repede. În Europa, un copil cu un handicap al surzeniei, așa cum au ele aici în grijă câteva sute, este considerat mai mult și mai bine ca ființă umană decât este considerat aici. Europa are o cultură și o sensibilitate mai dezvoltată pentru om, indiferent de condiția lui socială sau de starea de sănătate. Aici însă se poate întâmpla ca un copil cu handicap să vină acasă de la școală și să nu i se dea atenția și considerația

necesară, să fie considerat mai puțin om, pentru că handicapul pe care îl poartă poate fi considerat ca un minus de umanitate, ca un om inferior celorlalți, iar aceasta derivă dintr-un minus de educație și de cultură. Biserica de aici, așadar, trebuie să lupte contra acestor deficiențe și lipse culturale de bază. Din corespondența cu sora Mirta Amarillo, în schimb, realitatea este văzută altfel. Ea afirmă că acești copii sunt iubiți în familiile lor, dar dacă ei locuiesc în sate, în familii foarte sărace, acolo nici măcar toți copiii sănătoși nu au posibilitatea de a studia așa cum trebuie. Deci nu iubirea sau afecțiunea le lipsește, ci un mediu socio-economic mai propice. În plus, statul nu prea se interesează de soarta lor.

Un alt aspect specific al angajamentului social aici derivă din starea de sărăcie mult mai largă și mai accentuată a populațiilor, comparativ cu Europa. Dacă pe bătrânul continent suferă de foame sau de alte lipsuri un anumit grup de persoane, aici lipsurile acestea afectează mase întregi de populație. Îmi spune că episcopii și clerul în general, fie diecezan, fie călugăresc, sunt destul de preocupați în combaterea sărăciei sub toate formele ei, iar statul este conștient de acest fapt și sprijină Biserica, deși ar putea să o facă mult mai mult.

Îi spun surorii că pe un perete al casei lor am văzut o inscripție care spune că acest institut a fost inaugurat de fostul președinte dictator Stroessner. Cum se împacă această inaugurare a unei instituții religioase cu scop educativ cu faptul că el a fost un dictator, unul care a trimis direct sau indirect la moarte multe persoane nevinovate? Sora îmi răspunde că realitatea perioadei dictatoriale este destul de complexă. Atât președintele, cât și oamenii lui, ai Partidului Colorado, au susținut multe opere de binefacere ale Bisericii, mergeau la biserică, se rugau, dar în același timp controlau

masele, interziceau adunările și discuțiile publice ale oamenilor simpli și nu numai. Închideau, torturau sau ucideau persoane considerate periculoase pentru regimul politico-militar. Marea masă a populației trăia într-o teamă continuă, nu vorbea deloc despre acțiunile regimului care conducea țara. Sora, care era în afara țării, întoarsă acasă, îi întreba pe părinți, cerea lămuriri asupra celor ce conduceau, își exprima nedumerirea, dar era mereu îndemnată să nu mai pună întrebări. I se răspundea că președintele și oamenii săi fac mult bine pentru Biserică și că ea nu poate înțelege cum trebuie starea adevărată a lucrurilor.

Abia acum mulțimea are ocazia să cunoască mai bine ce a fost, cum a fost. Abia cu mandatul fostului președinte Lugo, oamenii au început să mai prindă curaj. Nu se știe bine ce va urma, căci actualul președinte, Cartes, om de afaceri, este unul care a fost și traficant de droguri, sau așa se crede despre el. Iar referitor la sfârșitul mandatului lui Lugo, se afirmă că, de fapt, a fost o lovitură de stat regizată de adversarii săi, iar pentru acest motiv, Paraguay deja nu mai face parte dintr-o anume piață comună a statelor învecinate (MERCOSUR). Se va vedea ce va fi în viitor. Aș mai fi stat de vorbă cu sora, dar s-a făcut târziu și trebuie să vină sora Fatima pentru a mă conduce la casa părinților, unde împreună cu toată familia vom sărbători trecerea în noul an.

1 IANUARIE 2014: CIUDAD DEL ESTE

A seară, la ora 21.00, sora Fatima a ajuns, împreună cu unul dintre frații ei și cumnata, într-un autoturism și m-a condus la casa lor, unde erau adunate întreaga familie și rudele apropiate. Cred că erau vreo 20 de persoane. Mama ei îmi prezintă în curte o iesle frumoasă, acoperită cu crengile unui copac ale cărui frunze rămân veșnic verzi, împodobită cu lumini, globuri și în care, alături de figurinele reprezentând personajele biblice, se află și legume din producția proprie. Mă surprind simplitatea și naturalitatea acestor oameni din neamul *guarany*, căci am început să mă obișnuiesc cu fizionomia lor specifică. La televizor nu este nicidecum un program adaptat revelionului de la noi, nici nu se gătește o varietate atât de mare de bucate, cum suntem noi obișnuiți. Pe un grătar se prăjesc cârnăciori și un curcan. Este pregătit deja un fel de mălai de la noi, din mandioca cu lapte și brânză, și atât. Băuturi alcoolice nu se consumă, în afară de paharul de șampanie pe care îl ciocnim la miezul nopții.

Cu jumătate de oră înainte de miezul nopții, respectând o lungă tradiție, mama începe rugăciunea Roziariului, în picioare, cu fața îndreptată spre ieslea cu Pruncul Isus. Mă impresionează credința acestei mame și evlavia cu care se roagă. Toți participăm activ la rugăciune, deși prin vecini se aud petarde și artificii. Aici, în curte, toți se roagă cu glas tare, în ropotul ploii care curge torențial. Impresionant moment! La ora 00.00, toți ne urăm un an nou cât mai bun, iar mulți dintre cei prezenți îmi cer să-i binecuvânteze, plecându-și capul.

Urmează apoi masa cu bunătațile amintite, fără televizor, discutând unii cu alții, iar după vreo oră se încheie totul, fiecare plecând la culcare. În oraș continuă să se audă zgomotul artificiilor în ploaia care continuă să cadă. Gândul mă poartă la cei dragi de acasă și în gând le urez tuturor un an nou fericit. Sunt condus înapoi la Institutul Provolo, unde mă culc cu impresiile vii ale unui Revelion mult diferit de cel din România.

La ora 9.30 celebrez din nou în capela surorilor, iar după masa de prânz plec împreună cu sora superioară Dionisia și sora Clotilde să vizităm, nu departe de aici, la periferia orașului, în localitatea Franco, cascada de pe râul Parana, unde s-au filmat renumitele scene din filmul *Misiunea*, în care Robert de Niro s-a întrecut pe el însuși, urcând pe lângă cascadă, purtându-și armele și tot harnașamentul cu ajutorul căroră cu puțin timp înainte îi captura pe indigeni, pe care acum însă vrea să-i slujească ca misionar iezuit. De când am văzut acest film, la Roma, prin anul 1988, mi-am dorit să iau contact într-o zi cu locul unde au fost filmate aceste scene ale unui film memorabil. Și iată că unul dintre visele mele astăzi s-a împlinit parțial, căci mâine voi pleca spre Encarnacion, pentru ca acolo să văd pe viu locuri unde au existat reducățiunile pentru indigenii prezentați de acest film. Este impresionantă această cascada care atrage nenumărați vizitatori. O femeie îmi cere să-i fac o fotografie; o întreb dacă știe că aici s-au filmat scene dintr-un film celebru și îmi răspunde că nu. Nici fiul ei nu știe, dar după ce îi dau câteva explicații, îmi spune că se va interesa mai mult, căutând pe Internet informații mai detaliate.

Plec mulțumit de la cascada și, pe drum, în apropierea gării și a stadionului, văd din nou strada pe care sunt multe colibe în care locuiesc indigeni în condiții

inuman. Sora Clotilde repetă ceea ce a mai spus, adică întrebarea dacă ei se consideră oameni sau niște ființe inferioare. Umblă desculți, total neîngrijiți, îmbrăcați aproape în zdrențe, și cerșesc la persoanele din mașinile oprite la semafor sau la stația autobuzelor. Sora îmi dă numele unui preot care a reușit să-i smulgă pe mulți din această stare, să-i educe și așa să-i ajute să se emancipeze. Îmi amintesc că aseară tatăl surorii Fatima îmi spunea că a avut ocazia să lucreze cu mulți indigeni, dar aceștia nu prea au chef de muncă și preferă să trăiască în această stare mizerabilă. Privindu-i, în afară de faptul că mi-au trezit un sentiment de milă care aproape mă doare, am avut impresia că ei înșiși se desconsideră, se disprețuiesc, iar acest fapt mă sperie.

Ajuns înapoi la Institutul Provolo, am timp să discut cu sora Clotilde, căci superioara este ocupată cu alte treburi ale casei. Discutăm despre mentalitatea multora de astăzi, care nu mai este ca odinioară, când un preot sau un episcop, dacă ajungea să discute cu cineva, era ascultat cu mult interes, i se cerea un sfat, o părere. Oamenii apelau la clerici cu încredere, apreciau mult tot ceea ce ei spuneau, discutau apoi între ei despre predica sau învățătura lor. Astăzi s-au schimbat mult lucrurile. Dacă vine un preot într-o familie sau dacă intră în contact cu cineva, este perceput adesea ca o persoană oarecare, sau nici nu reprezintă vreun interes pentru ceilalți. Fiecare își vede de problemele lui, iar dacă nu are o problemă concretă pe care să o discute cu un preot, atunci prezența lui nu-l interesează mai deloc. Înainte, când un preot ajungea în familie sau între rudele sale, era perceput, mai ales, ca un preot; acum este perceput, mai ales, ca o rudă. În acest exemplu se poate observa marea diferență între trecut și prezent, completează sora Clotilde. Sora Mirta este

mai optimistă, afirmând că un cleric este primit și acum cu drag în familii (am experimentat aceasta în familia surorii Fatima). Mulți din noua generație însă nu se mai apropie așa ușor și repede de preot, dar dacă acesta vine în întâmpinarea tinerilor, aceștia îl acceptă repede și au încredere în el.

Îmi vorbește apoi despre celebrările care se fac în biserică pentru fetele care au împlinit 15 ani, vârstă la care se termină adolescența și începe maturitatea. Chiar dacă rămân sub ocrotirea părinților, de acum înainte fata reprezintă o persoană care poate să aibă un prieten și să se pregătească pentru o viață de cuplu. Sora îmi spune că pentru tinere Biserica este destul de atentă în a le ajuta în drumul lor spre maturitate. Apreciez această activitate a Bisericii, chiar dacă nu știu detalii; ca idee, mi se pare foarte interesantă. Cred că este nevoie de o astfel de însoțire a tineretului în drumul spre căsătorie, căci sunt deja destule probleme cu care se confruntă tinerii în acest sens. Crește numărul celor care nu vor să se căsătorească în biserică, ci doar la starea civilă, și conviețuiesc așa ani îndelungați. Aceasta este una dintre marile probleme actuale, cu toată gravitatea ei în interiorul Bisericii, dar și în societate. Îmi spune că sunt mulți cei care se tem de ceea ce înseamnă căsătoria religioasă și o refuză sau o amână. Sunt mulți cei care răresc prezența la celebrările religioase, iar în zilele de duminică și sărbătoare au altceva de făcut decât spun preoții. Procesul de laicizare a gândirii și a vieții este în continuă creștere. Dacă înainte aproape în toate familiile toți se rugau Rozariul înainte să se sfârșească vechiul an și să înceapă unul nou, acum sunt din ce în ce mai puțini cei care păstrează această practică creștină. Sora precizează că mamele au cel mai mare rol în păstrarea tradițiilor

religioase, iar dacă ele cedează, soțul și copiii le urmează cu ușurință. Din tot ce îmi povestește sora, nu îmi este greu să constat că ideile, mentalitățile, globalizarea gândirii și a vieții de zi cu zi sunt realități care au cuprins în bună parte întreaga planetă. Ceea ce spune ea despre multe aspecte ale trăirii religioase sau ale laicizării vieții oamenilor din Paraguay este tot la fel de valabil și pentru oamenii din România.

O altă problemă pe care o discutăm este cea a raportului dintre știință și credință, cu toate consecințele care derivă apoi pentru viața practică a oamenilor. Referitor la metodele și mijloacele anticoncepționale atât de promovate de mulți din lumea medicală, sau din spațiul laic, în general, sora se întreabă dacă Biserica este suficient de prezentă sau pregătită pentru a promova și apăra viața și pentru a-i pregăti pe credincioși în această direcție. Afirmă că Biserica face bine în a fi contra oricărei metode și a oricărui mijloc care împiedică sau distruge viața, dar nu crede că se face suficient pentru a-i învăța pe oameni ce este viața și cum trebuie ea tutelată și protejată. Este o grea problemă cu care se confruntă laicii, considerându-se adesea autosuficienți în ceea ce gândesc și fac. Asta, și din cauză că preoții nu sunt suficient de pregătiți, și deci insuficient de prezenți în spațiul laic, pentru a-i ajuta pe laici să-și înțeleagă rolul de transmițători responsabili ai celui mai mare dar pe care îl primesc de la Dumnezeu, darul vieții. Sunt multe locuri unde preotul ajunge o dată pe lună, iar lipsa acestuia are efecte negative nu numai în ceea ce privește celebrarea cultului divin, dar și în formarea laicilor pentru promovarea și transmiterea vieții. O scandalizează și o sperie faptul că sunt mame care cred că pot face orice cu trupul lor și cu fătul pe care îl poartă în sânul lor. Da, sora a deschis

una dintre cele mai grave probleme cu care se confruntă societatea și Biserica actuală: viața umană, sensul și valoarea ei. Omul este doar un simplu cetățean al acestei lumi, sau este și un fiu și templu al lui Dumnezeu, iar viața lui trebuie considerată și în lumina a ceea ce El ne spune?

2 IANUARIE: ENCARNACION

In dimineața aceasta, sora superioară Dionisia m-a condus la stația din apropierea casei lor, de unde am luat autobuzul pentru Encarnacion, adică pentru o distanță de 280 de km. Am călătorit cu o firmă interesantă ca nume, La Tigre, și în cinci ore și jumătate am ajuns la destinație. Am ajuns la amiază în acest frumos oraș și am luat un taxi până la casa surorilor din Institutul Provolo. Aici m-a întâmpinat superioara casei, sora Martiniana, care a fost în România pentru câteva săptămâni, la Nisiporești, unde congregația lor are o casă. Mă impresionează casa aceasta, mare, modernă, în care funcționează o școală ce educă 500 de copii surdo-muți. Sunt și câțiva care nu sunt așa, dar au alte probleme de învățare și comunicare, cauzate, mai ales, de ambientul nesănătos. Sunt unii care urmează școlile statale, încercând să-și depășească handicapul, și după un timp, constatând ineficiența acestor școli, părinții vin și cer să fie școlarizați aici, unde sunt recuperați și integrați în școală și apoi, implicit, și în familiile lor și apoi în societate. Școala este relativ nouă, doar de 15 ani, iar numele străzii, Sf. Maria, a fost dat de firma care a construit-o. Întrucât surorile fac parte dintr-o congregație care poartă numele sf. Fecioare Maria, și străzii i s-a dat același nume.

După ce stau la masă, avem ocazia să discutăm pe îndelete despre situația societății și a Bisericii din țara ei. Sora îmi spune că aici divorțul și avortul nu sunt legalizate, dar mulți obțin un document pentru avort sau divorț. În generațiile tinere, conviețuirile sunt la

ordinea zilei, iar ideile vânturate de mass-media prind rădăcini. Se merge spre o societate de consum, care vrea să consume din ce în ce mai mult, fără să-și dea seama că este ea însăși consumată de acest consumism. Populația este masiv catolică, iar ca etnie, poporul *guarani* este singurul care și-a păstrat limba proprie, dar și-a pierdut obiceiurile, ca și puritatea lui ca rasă. Mai sunt și alte etnii, mici, indigeni care și-au păstrat limba și obiceiurile, dar sunt integrați prea puțin în societate.

Starea politică este jalnică, corupția este la ordinea zilei, dar nu numai între politicieni; nici oamenii de rând nu mai sunt ca odinioară, se fură unii pe alții, se mint, se înșală, și toate acestea, pentru că a slăbit credința în Dumnezeu. Când era mică, spune sora, dormea afară fără nicio grijă. Acum, nimeni nu mai doarme afară.

Referitor la oraș, sora îmi spune că este un oraș turistic, care atrage foarte mulți din țară, sau din vecina Argentina, sau din alte state, care vin aici pentru plajele ce s-au amenajat pe malurile râului Parana. Zona de aici este foarte bogată ca resurse naturale, dar în partea centrală și mai ales în cea nordică, spre Bolivia, este podișul Chaco, cu sate rare și sărăcicioase. Aici însă au venit și mulți germani și brazilieni, au cumpărat terenuri mari și au format colonii doar pentru ei, în care au dezvoltat o agricultură foarte puternică. În Chaco plouă foarte rar, o dată la șase luni, iar oamenii caută să capteze și să păstreze apa timp îndelungat în bazine și recipiente ferite de razele soarelui. Se lasă seara aici și mă retrag pentru somn. Am la dispoziție o cameră confortabilă cu baie, cu un calculator și conexiune la Internet.

3 IANUARIE: ENCARNACION

In această dimineață, împreună cu sora Martiniana, am fost în vizită la episcopul de aici, Ignatîu, care m-a primit cu toată bunăvoința. I-am prezentat scopul vizitei mele în Argentina și Paraguay, iar el m-a ascultat cu multă atenție. Văd în el un părinte plin de grijă pentru credincioșii săi. Îmi spune că guvernele sunt corupte aici și că oamenii nu sunt mulțumiți de cei care îi conduc. Poporul este simplu și cu o pietate populară adânc înrădăcinată în ființa sa. Urându-mi zile frumoase în țara lui, ne despărțim, iar el așteaptă să intre alte persoane în audiență. Mă mai uit apoi prin librăria alăturată, iar la ieșire, îl văd pe episcop cum se întoarce la locuința lui, nu departe de reședință, pe partea cealaltă a străzii. Vremea este ploioasă și are o umbrelă deasupra capului. Îl privesc din spate; este îmbrăcat destul de modest și îl asemăn la îmbrăcăminte cu tatăl meu. Deschide o poartă simplă, sărăcăcioasă chiar, poarta locuinței lui, la fel de simplă, sau parcă chiar mai simplă, mai sărăcăcioasă decât locuințele învecinate. Rămân pe trotuar, adăpostit de umbrelă, și meditez la lecția pe care mi-o dă acest episcop, care tocmai a intrat în locuința lui modestă. I-am citit modestia pe chip de cum am intrat în birou și aceeași impresie o am și acum; tăcut, meditez, reflectez la lecția pe care mi-a dat-o; îl admir în tăcere, dar mă trezește din gândurile mele sora Martiniana care îmi spune că șoferul ne așteaptă și trebuie să plecăm.

Am ocazia să aflu multe lucruri și de la șoferul casei surorilor. Îmi spune că zona dintre Ciudad del Este și Brazilia este zona francă, adică a comerțului liber, fără

controale statale. De aceea, în acea zonă este posibil traficul de droguri. Aici, trecerea dintre Paraguay și Argentina, la Posada, este pe două poduri, iar controalele sunt foarte severe. Poliția controlează totul cu minuțiozitate și din acest motiv traficul de droguri este aproape imposibil. Poliția este prezentă în tot orașul, vigilentă, și ca atare viața este mai liniștită, nu sunt furturi sau alte acte de violență. Și datorită avantajelor economice pe care le aduc orașului și zonei plajele de pe Costa Nera, poliția supraveghează bine totul, pentru a le asigura turiștilor zile cât mai plăcute și liniștite; așa, vor reveni aici cu plăcere. Din cauza turismului în creștere, prețurile s-au dublat, ceea ce a făcut viața mai scumpă pentru localnici, iar asta îi nemulțumește pe toți, dar mai ales pe cei mai săraci.

Mă interesează aspecte ale culturii locale, folclor, muzică, iar cu ajutorul șoferului ajung la un butic unde întâlnesc un specialist în muzică locală; de la el cumpăr 6 CD-uri cu muzică laică, dar și religioasă.

În această după-amiază, împreună cu sora superioară Martiniana, conduși de șoferul lor, am fost la casa iezuiților de aici și am discutat cu părintele Carlos, care înainte de anul 1989 a studiat teologia morală la Roma și îmi spune că, în acei ani, toți cei care veneau din țări conduse de regimuri dictatoriale se temeau să nu fie spionați. Îi spun că și eu mă temeam și știu că erau destui trimiși ai regimului care îi urmăreau pe cei plecați din țară și raportau apoi tot ceea ce vedeau sau auzeau.

Referitor la poziția laicilor în Biserica de aici, îmi spune că rolul lor trebuie contextualizat. Aici clerul este insuficient, iar laicii suplinesc cât pot lipsa preoților, așa cum sunt și mulți călugări care sunt angajați în activități pastorale, mult mai mult decât în Europa.

Laicii catehizează credincioșii, organizează multe activități în parohii, se ocupă de problemele administrative ale parohiilor. Sunt multe călugărițe sau călugări care predică, prezidează adorația euharistică, citesc cuvântul lui Dumnezeu, botează, înmormântează.

O altă temă a discuției noastre a reprezentat-o contribuția iezuiților la înculturarea creștinismului în rândul populației *guarani* și la promovarea valorilor culturale ale acestora. Aflu că iezuiții celebrează în limba *guarani*, iar în perioada cât au funcționat reducțiunile, au celebrat tot cultul numai în limba acestui popor. Ei au fost cei care au învățat la perfecție limba lor și au creat gramatica și dicționarul acestei limbi. În reducțiuni, iezuiții au reprezentat totul pentru acest trib și i-au ajutat să construiască o lume fără rele, fără prezența celui rău, un ideal care era prezent, de altfel, în religia lor. În bună parte au reușit să pună în practică ceea ce în Europa Thomas Morus a reușit doar să scrie, cartea sa celebră *Utopia*.

Iar dacă astăzi limba *guarani* este singura limbă a predecesorilor coloniștilor, păstrată și devenită a doua limbă oficială în Paraguay, acest lucru se datorează, în primul rând, iezuiților. Și călugării franciscani au merite în punerea în scris a limbii acestui popor. Ceea ce precizează însă părintele Carlos este un lucru care trebuie știut cu exactitate, și anume că populația care astăzi vorbește această limbă nu este descendentă pură a tribului de odinioară. *Guarani* pursânge poate mai sunt 1% din cei care vorbesc acum această limbă. Cu trecerea timpului, tribul s-a metisat, s-a amestecat cu spanioli sau cu alte populații. Ca triburi precolumbiene, sunt altele care s-au păstrat nealterate, în Argentina sau în Chile.

Din rândul actualilor iezuiți, părintele Carlos îl nominalizează pe Bartomeu Melia, un spaniol antropolog și

lingvist, el având merite foarte mari în cunoașterea și apărarea acestui popor și a valorilor sale. În ziua de 8 decembrie, când mulțimi nenumărate se adună la sanctuarul marian național de la Caacupe, iezuiții sunt cei care celebrează aici sf. Liturghie în această limbă. Însă liturghia și alte celebrări în limba aceasta au loc frecvent în Paraguay.

Iezuiții au un mare rol și în istoria prezentă a acestei populații. În perioada dictaturii lui Stroessner, ei au fost alături de *guarany*, educându-i pentru valorile democratice, pentru a înțelege și trăi libertatea. Au format acele Ligas Agrarias în rândul țăranilor, învățându-i să-și cunoască și să-și apere drepturile, ceea ce atât lor, cât mai ales iezuiților le-au creat mari necazuri din partea autorităților. Mulți iezuiți au fost expulzați, mulți *campesinos* au avut de suferit sau chiar au dispărut fără urmă (*desaparecidos*). Dar iezuiții nu au cedat în planul lor de apărători ai acestor oameni în fața nedreptăților regimului dictatorial, iar după căderea lui Stroessner, au revenit în forță în rândul lor, continuându-și munca de promovare integrală a bine-lui lor. Se pot spune multe pe această temă și îmi pare rău că timpul petrecut împreună cu părintele Carlos este atât de scurt. În chipul lui, în cuvintele atât de calculate și precise, pline de conținut, pe care le pronunță, văd iezuiții de aici și de oriunde care au făcut atât de mult bine semenilor lor, într-un mod inteligent, de avangardă și curajos în același timp. Îi pun și câteva întrebări legate de filmul *Misiunea* și îmi spune că unele scene au fost turnate la cascadele Iguacu și la cea de lângă Ciudad del Este, făcându-se apoi mixajele necesare, dar cea mai mare parte a filmului a fost realizată în Bolivia, și nu cu populație *guarany*. Ceea ce-mi spune el răstoarnă cumva părerile pe care le-am auzit până acum, dar cred că știe bine ce spune. Aducă că

în arhiva provinciei lor din Asuncion și la librăria de acolo se găsesc multe informații despre reducțiuni și documentare filmate. Păcat că nu am timp să stau mai mult aici, să mă informez mai în detaliu.

Seara, după sf. Liturghie, merg împreună cu cele două surori de aici, Martiniana și Victorina, să vedem renumita Costa Nera. Este impresionantă ca dimensiuni și ca mod de amenajare. Cu plaje generoase, spații verzi, alei pentru plimbare, servicii pentru alimentație și divertisment, această amenajare pe malul râului Parana rivalizează cu cele mai moderne plaje din Europa. Polițiștii sunt prezenți peste tot pentru a preveni orice încălcare a normelor din partea oricui ar avea de gând să tulbure liniștea sau siguranța celor prezenți sau și-ar permite să lase mizerie în jur. Pe malul celălalt se vede orașul argentinian Posadas, cu blocuri înalte și pline de lumini. Și aici sunt nenumărate lampioane care contribuie la feeria acestei seri care mă încântă. Sunt numeroși turiști care aleargă sau se plimbă pe aleile largi, curate, bine construite. Deși vremea este neobișnuit de răcoroasă pentru această perioadă (de ieri seară până astăzi la amiază a tot plouat), sunt nenumărați turiștii sau localnicii care se plimbă pe aici. Pe coastă sau în apropiere s-au construit și se mai construiesc hoteluri, se modernizează străzile, clădirile învecinate sunt și ele măcar vopsite și reparate. Restaurantele se înmulțesc, ca și buticurile, prețurile cresc și ele. Pe lângă faleză, pe o distanță considerabilă se construiesc tribunele și rândurile de bănci pentru carnavalul care va începe în luna februarie. Populația de aici îi imită pe brazilieni în organizarea acestor spectacole și manifestări ale feminității exuberante, ale dansului și muzicii în aer liber. Cred că generațiile care au trăit sub regimul dictatorial și pe care le consider mai credincioase decât ultima generație nu vor gusta prea mult

acest tip de carnaval; acesta va atrage mai mult tinerii de după Stroessner. Oricum, orașul prosperă, spre binele tuturor.

Mă întreb dacă toată această stare de bunăstare crescândă – legitimă, de altfel – a populației de aici nu reprezintă și o cauză a laicizării creștinilor și a unei îndepărtări a acestora de Biserică. Ce ar trebui făcut și cum anume pentru ca mesajul evanghelic să rămână viu în inimile acestei populații care s-a săturat de dictatură (mă refer la generația de vârsta mea), iar acum a început să simtă gusturile societății de consum? Și ce ar trebui să facă Biserica pentru ultima generație care nu știe cum a fost dictatura și nici nu o interesează și care vrea să câștige bani ușor și repede, pentru ca tot ușor și repede să-i și cheltuiască?

S-a lăsat întunericul pe Costa Nera, dar toate lămpioanele sunt aprinse și lumea continuă să fie prezentă aici. Se văd și luminile de pe podul care unește Encarnacion de Posadas, localitatea vecină din Argentina. Acest pod poartă numele marelui sfânt paraguayean *guarani* Roque Gonzalez de Santa Cruz, a cărui inimă se află în capela martirilor din Colegiul „Cristos Rege” de aici. Trebuie să aflu mai multe despre el și despre opera imensă pe care a realizat-o în mijlocul poporului său. Gândindu-mă la toate acestea, privind îndelung luminile feerice de pe Costa Nera și de dincolo, de pe malul argentinian, surorile mă invită să ne întoarcem acasă, la Institutul Provolo, pe strada Sf. Maria. S-a încheiat o zi atât de frumoasă și plină de lucruri importante pe care le-am văzut sau auzit.

Trebuie să adaug câteva cuvinte despre marele apostol al neamului *guarani*, Roque Gonzalez. S-a născut la Asuncion în 1576, într-o familie de nobili spanioli, dar de mic a învățat limba și cultura *guarani*, pe

care le-a cunoscut cu desăvârșire, și s-a identificat apoi cu destinele acestui popor și cu creștinarea lui în forma reducăiunilor, a misiunilor iezuite. La 22 de ani a fost sfințit preot și numit paroh; în anul 1609 intră în Societatea lui Isus, iar doi ani mai târziu înființează prima reducăiune din Paraguay, San Ignacio Guazu. Plin de dorința de a-i converti pe indigeni la Cristos și de a-i ajuta să trăiască o viață demnă, liberă de dominarea colonială, înființează multe reducăiuni, dintre care cele mai importante sunt Itapua (actuala Posadas în Argentina), apoi trece și pe celălalt mal al râului Parana și dă naștere reducăiunii și localității Encarnacion. Tot el înființează reducăiunile Concepcion și Candelaria și este considerat fondatorul tuturor acestor orașe. Înființează și alte reducăiuni în actualele țări Argentina, Paraguay și Brazilia, fiind, cu siguranță, cea mai proeminentă personalitate a minunatei istorii a reducăiunilor. Pe data de 15 noiembrie 1628, în timp ce celebra sf. Liturghie în apropiere de Caaro (în Brazilia), este martirizat de un *cacique*, însoțit de alți indigeni. În mod miraculos, inima lui este salvată de la distrugere, ca o mărturie a iubirii fără limite cu care i-a iubit pe indigeni. Credința lui înflăcărată în Dumnezeu, ca și iubirea sf. Fecioare Maria s-au transmis în inimile autohtonilor în așa măsură încât se afirmă că populația *guarani*, doar privind o icoană a sf. Fecioare, se convertește. Cred că datorită acestei devoțiuni atât de mari a acestui popor față de Fecioara Maria, mai multe orașe poartă numele ei, la fel cum cele mai mari sanctuare sunt dedicate tot ei. Iar referitor la activitatea lui providențială pentru indigenii *guarani*, el era convins că luptă pentru apărarea drepturilor lor. Indigenii (*indios*) trebuie să fie liberi de sclavie și de alte servituți. Această dreptate de care trebuie să aibă parte le aparține prin legea

naturală, cea divină și cea umană în același timp. Viziunea lui asupra promovării și tutelării drepturilor fundamentale ale persoanei umane o precedă cu câteva secole pe cea care va veni o dată cu epoca modernă. Doar că acele timpuri nu erau pregătite pentru o astfel de înțelegere și trăire a unor drepturi care nouă, astăzi, ni se par elementare și acceptate de orice legislație. Atunci însă nu era așa, iar oameni precum Roque Gonzalez și iezuiții din reducțiuni, de exemplu, reprezentau o raritate. Roque a fost canonizat la Asuncion de sfântul Papă Ioan Paul al II-lea, în vizita lui apostolică din luna mai a anului 1988. Acest sfânt paraguayean este un exemplu, un model care poate inspira gândirea umanității în oricare zonă sau timp în care drepturile fundamentale ale omului nu sunt cunoscute și tutelate așa cum se cuvine.

4 IANUARIE: ENCARNACION

Dis-de-diminează, imediat după micul-dejun, plec împreună cu sora Martiniana și cu șoferul casei, d-nul Ramon, spre două dintre misiunile (reducțiunile) iezuiților din această țară pentru populația *guarani*, la vreo 30 de km de Encarnacion, în direcția Ciudad del Este. Este vorba despre misiunile Santisima Trinidad del Parana și Jesus de Ravarangué. La cea de-a treia, San Cosme i San Damian, nu avem timp să ajungem, căci este prea departe și la amiază trebuie să fim înapoi în Encarnacion. În acest departament al țării, Itapua (piatra care cântă), se găsesc resturile arhitectonice ale prezenței iezuiților în Paraguay în secolele XVII și XVIII (1606-1767), care au realizat aici o experiență unică în istoria umanității, experiență care m-a încântat de mulți ani, când, student fiind pe băncile Seminarului din Iași, am auzit pentru prima dată despre „reducțiunile” din Paraguay și despre înculturarea promovată de iezuiți în rândul indigenilor aflați în zonele de confluență ale râurilor Parana și La Plata. Astăzi îmi este dat să pot păși cu un fel de venerație și, sigur, cu respect și admirație pe pământul pe care au pășit ei odinioară și să admir prin ceea ce a mai rămas una dintre cele mai mărețe tentative ale oamenilor de promovare și de apărare a identității și drepturilor semenilor lor.

Utopia lui Thomas Morus din Europa este pusă în practică în altă parte a lumii, în America de Sud, de către membrii Societății lui Isus. În contextul sistemului latifundiilor (*encomiendas*), Ordonanțele lui Francisco Alfaro din 1612 stabileau mai bine drepturile și

obligațiile indigenilor (*indios*), organizând satele acestora sub jurisdicția propriilor autorități: *caciques* și *cabildos*. Mai târziu, iezuiții au transformat aceste sate, dobândind o adevărată autonomie față de puterea coroanei de la Madrid. Ei au realizat aici ceea ce atunci era considerat ca bun și drept, o lume a binelui, simbolizată pe pereții edificiilor de la Trinidad de trifoiul cu patru frunze, o raritate, adică simbol al binelui. Fundațiile iezuiților vizau mai mult de 50 de sate de indigeni, dar în practică, au reușit să includă în sistemul lor doar 30 de sate, dintre care actualmente pe teritoriul statului Paraguay se mai găsesc următoarele: San Ignacio Guazu, Santa Maria de Fe, Santa Rosa, San Cosme i Damian, Itapua (Encarnacion), Trinidad del Parana și Jesus de Tavarangue. În mijlocul pădurilor au fost ridicate colonii care prin artă, cultură și mod de viață au depășit cu mult tot ceea ce exista atunci în lumea colonială sud-americană.

Filmul „Misiunea”, cu protagoniștii săi Robert de Niro și Jeremy Irons, surprinde realitățile unei lumi care pare ireală și care va dispărea curând într-un mod atât de crud. Iezuiții s-au întrecut pe ei înșiși în reducțiuni. Au promovat artele, adică muzica de cameră în limba *guarany*, sculptura, pictura, meșteșugurile, fabricarea clopotelor. I-au învățat pe copii (pe băieți, nu și pe fete) să scrie, să citească, să socotească. În domeniul muzicii, o figură remarcabilă o reprezintă iezuitul italian Domenico Zipoli, mort în anul 1726 la Cordoba, în Argentina. El și-a adaptat stilul muzical la tradiția iezuiților din reducțiuni. Un alt nume celebru în acest domeniu este cel al lui Julian Atyrahu, un *guarani*.

Arhitectura barocă, cu influențe arabe și locale de la Trinidad, mai ales, este atât de grandioasă, încât ai impresia că te afli undeva prin Europa occidentală, și

nu în mijlocul pădurilor tropicale sud-americeane. Monumental este complexul de la Trinidad, foarte bine organizat și cu ajutorul Germaniei, și care împreună cu celelalte două a devenit patrimoniu UNESCO în anul 1993. Calea de acces de la șoseaua principală până aici a fost modernizată în ultimii ani, iar numărul celor care vin să-l viziteze crește de la un an la altul. O tânără ghid ne preia la intrare și, cu mult talent, tact și amabilitate, ne prezintă aspectele mai importante ale misiunii de aici. La fel va face și tânăra de la Jesus de Tavarague. Cred că au fost școlite împreună, la aceeași școală, de aceeași maștri.

În centrul misiunii tronează biserica, impunătoare, solemnă, din piatră, în cripta căreia erau înmormântați misionarii, iar pe mijloc, de la intrare până spre altar, erau înmormântați capii locali, *caciques*. Lângă biserică se află locuința misionarilor, câte doi sau cel mult trei în fiecare misiune. Tot pe lângă biserică sunt casele căpeteniilor, din piatră, pe când casele populației obișnuite erau rudimentare, și nu din piatră, și, ca atare, nu s-a păstrat niciuna. În apropierea bisericii se află școala pentru copii și atelierile pentru deprinderea meseriilor și meșteșugurilor. Interesantă în această misiune este și camera de la intrarea în biserică, având rol de pușcărie, în care erau închiși răufăcătorii. Cei care încălcau legile aveau dreptul de a-și alege pedeapsa: să fie închiși aici sau să fie biciuiți în public. Preferau ultima pedeapsă, deoarece, dacă ar fi stat aici, la întuneric, se temeau că vor fi posedați de diavol, simbolizat de întuneric. Impresionantă este și organizarea populației în grupuri conduse de *caciques*, iar aceștia erau subordonați misionarilor. Parcă ar fi un fel de unitate militară formată din companii, plutoane și grupe. Găsesc asemănări în organizare și cu monahii conduși în Egiptul antic de sf. Pahomie. Misionarii reprezintă totul

pentru acești oameni și nicio autoritate din afară nu are vreun drept în teritoriile lor. Independența și autonomia aceasta au reprezentat condițiile de bază pentru afirmarea, aș îndrăzni să spun, genială a calităților misionarilor și autohtonilor, toate pătrunse de un profund spirit creștin, evanghelic. Mă simt cumva mic și parcă nedemn să pășesc în aceste spații în care au existat atâta umanitate și sfințenie! O mare pierdere pentru Biserică și pentru umanitate, în general, a reprezentat-o conjurația forțelor ostile iezuiților și Bisericii, ca și acestor indigeni, conjurație a răului care a dus la expulzarea iezuiților din misiuni, din reducțiuni, cu câțiva ani înainte de suprimarea lor în 1773. Indigenii parțial au fost măcelăriți, cei mai mulți s-au întors în păduri; de aceste misiuni nu s-a mai ocupat nimeni să le readucă la viață, iar astăzi ruinele lor vorbesc, cum am spus deja, despre o pagină unică în istoria omenirii și despre un sfârșit nedemn pentru demnitatea omului.

De aici, de la Santísima Trinidad del Parana, plec cu inima plină de admirație spre cealaltă misiune, Jesus de Tavarangue, la aproape 9 km depărtare de aceasta. Zona este atât de frumoasă, încât îți vine să rămâi aici pentru totdeauna. Această a doua misiune păstrează doar biserica și casa misionarilor, întrucât a avut o existență doar de 9 ani, după care iezuiții au fost expulzați și nu au putut să o organizeze, să o dezvolte ca pe cea de la Trinidad. Un proiect măreț s-a oprit aproape în fașă. Aici trebuia să fie o misiune completă; trebuia, dar nu a fost. Acesta este și sensul cuvântului Tavarangue. Piatra din care este construită biserica de aici este mai de calitate decât cea de la Trinidad, de aceea, și edificiul este mai bine păstrat. Ambele misiuni se află pe colinele cele mai înalte, aceasta, și pentru a putea comunica între ele prin sunetul clopotelor, prin lumina

focului sau prin reflectarea luminii în oglinzi. Misionarii și autohtonii aveau metodele și mijloacele lor de a comunica sărbători, evenimente, târguri sau pericole. Păcat că nu s-a păstrat vreun clopot turnat la Trinidad. Am auzit că cele care au mai rămas în urma expulzării iezuiților au fost furate de argentinieni. Faptul acesta îmi reamintește două drame ale acestui popor paraguayean: cea al războiului triplei alianțe din secolul XIX și cea din zona Chaco din prima parte a secolului XX, războaie în care puterile vecine au încercat să anuleze acest stat. Nu au reușit. În schimb, au reușit să-l reducă la dimensiuni mai mici. Am întreat mai multe persoane dacă astăzi, din acest motiv, populația are resentimente față de Brazilia, Uruguay, Argentina sau Bolivia și mi-au răspuns că nu. Lumea este liniștită și nu se plânge de vecini, ci de proprii politicieni și de corupția acestora. S-au săturat de Partidul Colorado, comunist și corupt, și încearcă să se bucure de democrația în care trăiesc, chiar dacă puțină ordine și disciplină nu ar face rău nimănui, ca și de mai multă transparență și reforme adevărate în rândul instituțiilor care conduc țara.

Cu inima plină de uimire, dar și cu un regret al despărțirii, plecăm și de la această misiune, făcând cale întoarsă spre Encarnacion. În drum ne oprim la Hohenau, o colonie germană, unde remarci imediat mai multă ordine și curățenie în toate. Șoferul îmi spune că germanii de aici știu un singur lucru: să muncească. Autohtonii muncesc și ei, dar mai lent. Le place să stea la umbra copacilor, pe bănci, privind la trecători și bând *terere*, cu calm, fără nicio grabă. Aici există un colegiu și o filială a unei universități particulare, dar acum totul este închis, căci suntem în vacanța de vară. Ochiul meu este obișnuit cu imaginea unor clădiri universitare impunătoare. Aici trebuie să mă adaptez și

să înțeleg că ceva dintr-o universitate poate funcționa într-un bloc cu un etaj, simplu și chiar puțin neîngrijit, cam cum ar fi la Iași, în unele locuri de lângă Bahlui. Îl căutam aici pe părintele Ernesto, german de origine, și care este o enciclopedie ambulantă pentru această țară, dar nu-i de găsit, așa că, după ce mai arunc o privire asupra bisericii moderne, curate și frumoase, ne continuăm drumul spre casă.

După-amiază mergem cu mașina în afara orașului, într-o zonă plină de copaci, ca într-o pădure, pentru a vizita un muzeu particular al unui om de știință, literat și patriot, Alberto Delvalle. Casa lui a fost transformată în muzeu și umplută cu tot fel de obiecte care amintesc de cele două mari războaie ale acestui popor, din secolele XIX și XX, ca și de civilizația și cultura sau religia creștină de aici. Vezi aici arme, reproduceri după fotografii din război, ale marilor personaje ale neamului. Mă surprinde ce-mi spune sora Victorina, și anume că un general, decât să le predea adversarilor simbolul țării, drapelul, mai bine l-a înghițit, iar dușmanii, copleșiți de admirație, l-au lăsat în viață. Obiecte casnice, picturi, cărți, valize, cântare, obiecte ale meșteșugurilor, îmbrăcăminte și multe altele. Un mic univers al istoriei recente și al vieții paraguayenilor, totul strâns cu dragoste de acest Delvalle, mort de curând, la vârsta de doar 65 de ani. Îmi zic că ar fi tare bine dacă și dragostea noastră pentru istoria și patrimoniul popoului și Bisericii noastre ar imita exemplul lui. Gazda, o femeie tare amabilă și frumușică, ce are doi băieți frumoși ca și ea (unul se numește Matia), a făcut-o pe ghidul, iar la sfârșit îmi permit să scriu două rânduri în cartea de vizită. Deși nu este prea mare și destul de izolat, observ că și astăzi au mai fost vizitatori și au lăsat și ei impresiile în această carte. Plec și de aici,

mai bogat în cunoașterea istoriei țării; mă consider un privilegiat al sorții.

În drumul de întoarcere, ne oprim la sanctuarul sf. Fecioare Maria de la Itacua. Este pe malul râului Parana și înconjurat din trei părți de acesta. În afară de lățimea impresionantă a acestui râu, mă încântă sanctuarul, modern, liniștit, la umbra copacilor, ca și la Caacupe. Îmi place biserica, sub formă de navă, cu pereții prezbiterului transparent, din sticlă. Statuia sf. Fecioare de deasupra altarului este atât de frumoasă! Privind-o, rămâi încântat și nu-ți mai vine să-ți iei ochii de la ea. Acest sanctuar, conform spuselor oamenilor, își are începuturile în glasul pe care îl auzeau pescarii, glas care venea de pe țârm. Era al Fecioarei Maria care le cerea să-i construiască aici o biserică dedicată ei. Acest început a fost continuat și concretizat de episcopul auxiliar de aici, Claudiu, iar când totul a fost gata, episcopul a încredințat grija sanctuarului unor călugări. Astăzi, este un loc de cult și de pelerinaj nu numai al celor din Encarnacion, dar și din alte locuri. Mă plimb în liniște pe aleea care înconjoară sanctuarul de jur împrejur, în apropierea râului. Mulți oameni stau la umbră sub copaci, alții pescuiesc, dar totul se desfășoară în liniște. În aer plutește un parfum de pietate și rugăciune și nimeni nu îndrăznește să tulbure liniștea sfântă a acestui loc. În spatele bisericii, între stânci este o grotă dedicată Fecioarei Maria, iar lângă ea, nenumărate mulțumiri gravate în metal, aduse lui Dumnezeu prin mijlocirea Mamei Fecioare Maria. Încă o dată realizez ceea ce am auzit de mai multe ori, și anume că acest popor este foarte devotat sf. Fecioare Maria.

Se lasă din nou seara la Encarnacion și, la cină, în discuții lungi cu cele două surori, aflu tot felul de lucruri, frumoase sau mai puțin, despre neamul acesta, despre

catolicii de aici, despre politicieni și multe altele. Un lucru frumos, din multe altele, este și faptul că la San Lorenzo, lângă Asuncion, laicii sunt foarte activi în comunitățile lor parohiale, la fel și diaconii permanenți, iar unii dintre ei predică mai bine decât preoții. Merg la culcare cu sufletul mulțumit și cu mintea și inima pline de gânduri, impresii, emoții. A fost o zi atât de încărcată spiritual și intelectual, încât mă simt copleșit. Cred că am adormit cu imaginea reducăunilor pe care le-am visat cu zeci de ani în urmă, iar astăzi pașii mei m-au purtat pe un pământ intrat pe drept în patrimoniul cultural al umanității. Dorind să facă totul spre mai marea slavă a lui Dumnezeu, iezuiții au „îndumnezeit” poporul *guarani*.

5 IANUARIE: ENCARNACION-ASUNCION

Dimineța aceasta este atât de liniștită! Sora Martiniana merge la autogară ca să-mi cumpere bilet la autobuzul unei firme foarte cunoscute în țară, Nostra Señora de Asuncion. De aici și până la Asuncion sunt 370 km, iar biletul costă 80 de mii de *guarani*, adică vreo 14 euro. Îmi pregătesc bagajul și încerc să pun în cuvinte, slabe, de altfel, câte ceva din ce simt în inima plină de recunoștință și admirație pentru ce am văzut, auzit și simțit aici. Mă mai răcoresc cu apa din termosul pe care ieri mi l-au făcut cadou surorile, ca să-mi aduc aminte de ele și de zilele frumoase petrecute împreună. Cred că, întors în țară, voi bea mult ceai după metoda *mate* sau *terere*. Constat că este ceva foarte plăcut și sănătos, iar de ierburi, plante sau fructe pentru ceai nu ducem lipsă, dimpotrivă, avem o varietate mult mai mare decât am observat aici.

Drumul cu autocarul până la Asuncion a fost cât se poate de comod. Ai toate condițiile în el, iar pentru mâncare, din când în când, mai urcă vânzători ambulanți cu *chipa* și tot felul de băuturi, dar nu alcoolice. Mă uit îndelung pe fereastră și admir aceste câmpuri atât de mănoase, copacii nenumărați, animalele, mai ales vacile care pasc liniștite. Satele sunt mai rare pe acest traseu și cam la fiecare casă vezi oameni șezând la o masă, sau pe o bancă, la umbră, cu nelipsitul termos pentru ceaiul *terere*, discutând liniștiți, privind la tot ce trece pe șosea. Îi invidiez pentru că nu-s grăbiți, agitați sau închiși în case. De fapt, aici căldura te scoate afară vrând-nevrând. În case, din câte îmi dau seama,

nu prea folosesc aparate de aer condiționat, ci doar ventilatoare.

Din câte am auzit, în mare parte câmpurile, terenurile, aparțin în bună măsură foștilor soldați sau oamenilor apropiați regimului lui Stroessner, sau urmașilor lor, actualii politicieni și magnați. Populația simplă are teren puțin și nu-i deloc mulțumită cu acest lucru. Protestează, vrea dreptate, iar oamenii de sus vor să le închidă gura. Vor să promulge o lege prin care să limiteze libertatea presei, libertatea de exprimare a oamenilor, ca să-și poată vedea în continuare nestingheriți de afacerile lor. Cu această etapă, mâine se va încheia vizita mea în Paraguay. Am vizitat ceva din partea lui sudică, mai bogată, cu un pământ mănos, unde sunt și cele mai multe localități, ca și puterea economică a țării. Mergând spre centru și în Nord, în podișul Chaco, acolo lucrurile se schimbă în mod radical. Pământul devine din ce în ce mai arid, nu plouă decât foarte rar, localitățile se răresc, străzile la fel. Am fost tentat să merg și în Nord, dar timpul este prea scurt. Poate, altă dată.

Iată-mă ajuns și în cartierul mărginaș al capitalei, San Lorenzo, într-o stație de lângă universitate. Îmi iau bagajul și, mergând înapoi mai puțin de un km, ajung la casa surorilor de aici, unde au și școala pentru copiii surdo-muți. Acasă este doar sora Dionisia, care mă primește cu mult drag și îmi oferă un fel de apartament, la intrare, la etaj. Îi spun glumind că acesta este pentru un episcop, nu pentru mine. În curtea institutului, la umbra celor trei pomi de mango, se joacă trei copii, nepoți ai surorii, cu care mă salut în trecere de la bucătărie, unde am mâncat trei mere ca să-mi mai astâmpăr și foamea, dar mai ales setea. Este așa cald aici, transpiri instantaneu.

La 19.30 celebraz sf. Liturghie a Epifaniei Domnului în biserica institutului. Participă sora Dionisia

împreună cu cei trei nepoți ai ei. Apreciez simplitatea și sinceritatea cu care se roagă și cântă, fiecare pe vocea și glasul propriu; important este spiritul cu care ne rugăm Domnului.

6 IANUARIE: ASUNCION-BUENOS AIRES

În dimineața aceasta, la ora 7.00 am celebrat din nou sf. Liturghie în biserica Institutului Provolo. Ca și aseară, au participat sora Dionisia cu cei trei nepoți ai ei, pe care i-a chemat la ea pentru a nu fi singură și a-i ține de urât. Au cântat tot așa, pe patru voci, dar cu aceeași atenție și pietate. Copiii de aici îmi aduc aminte de copilăria mea. Sunt la fel de simpli, de naturali, însă mai dezinvolti și mai comunicativi cu adulții decât eram eu la vârsta lor. Eu nu aveam voie să intru în discuție cu adulții. Ei discutau probleme importante pe care eu nu eram capabil să le pricep; de aceea, trebuia să respect acest lucru și să rămân în tăcere când discutau ei, sau să mă duc în lumea copiilor mei, adică prin vecini, pe afară.

După Liturghie luăm micul-dejun și sora îmi mai povestește de pe aici, despre generația tânără care nu găsește de lucru; și din acest motiv unii se apucă de furat. Mulți pleacă din țară, mai ales în Argentina, deși nici acolo nu aleargă câinii cu colaci în coadă. Ca în multe alte discuții, revine tema corupției generalizate. Sora îmi dă un exemplu, mai bine zis, o lămurire la remarcă mea că aici mai nimeni dintre cei care călătoresc cu motoretele nu poartă cască de protecție, ceea ce face ca mulți dintre ei să ajungă la spital grav accidentați. Sora are explicația: dacă ar purta cască, poliția nu ar mai avea motiv să-i oprească și să le ia banii, o sumă mai mică decât amenda legală, ceea ce îi mulțumește pe cei care circulă astfel și, bineînțeles, îi mulțumește în același timp și pe polițiști, care își însușesc

astfel bani în mod ilegal. Explicația ei îmi aduce aminte un caz de la noi, ce mi s-a întâmplat cu ceva ani în urmă. Într-o localitate, un polițai m-a oprit și mi-a dat amendă (cu acte) pentru depășirea vitezei legale. În timp ce îmi completa chitanța, trec pe lângă noi un biciclist și o căruță. Întrucât eram pe o șosea deschisă traficului internațional, conform codului rutier, nici căruța și nici biciclistul nu aveau voie să circule. Așadar, îmi permit să-l întreb pe polițai de ce nu i-a oprit și pe ei și să le aplice legea. Fără să-și ridice privirea din actul pe care mi-l completa, îmi răspunse calm, surâzând: „De ce să-i opresc? De la ei nu am ce lua”. M-a revoltat răspunsul lui, am protestat, dar fără niciun rezultat. Recunosc însă că au fost și cazuri în care am fost pășuit, iertat pentru depășirea vitezei legale, cu rugămintea de a fi mai corect în viitor. Nu sunt un vite-zoman, nu-mi pun viața în pericol și nici pe a altora. Cred însă că toți trebuie să fim corecți și să respectăm legea: și șoferii, și poliția rutieră. Un stat, o societate nu pot progresa fără respectarea legilor, chiar dacă nu ne plac. Iar un preot nu le poate cere credincioșilor respectarea legilor lui Dumnezeu și ale Bisericii, când el însuși se consideră cumva deasupra legilor civile, sau le ignoră pur și simplu, sau încearcă diferite compromisuri cu oamenii legii.

Sora Dionisia cheamă apoi un taxi care mă duce la aeroport contra sumei de 70 mii de guarani, adică vreo 12 euro. Aeroportul din Asuncion nu este mare, dar e curat, modern. Poartă numele de Silvio Pettirossi, care a fost un pilot paraguayean de origine italiană, mort într-un incident aerian în Argentina. Prin aeroport circulă și vânzătorii ambulanți cu tot felul de obiecte de artizanat local: țesături sau diferite obiecte lucrate în lemn sau în alte materiale. Au prețuri convenabile și

îmi permit să cumpăr o trăistuță din lână, cu motive și culori naționale. Cu un avion de linie argentinian, într-o oră și jumătate sunt din nou la Buenos Aires. Vremea este frumoasă, senină și de pe hubloul avionului poți admira imensitatea câmpurilor verzi, parcelate, bogate în iarbă, plante sau copaci, toți verzi datorită climei atât de favorabile.

Începe coborârea și se vede estuarul marelui râu La Plata. Impresionant este orașul acesta și la fel de impresionant este și râul cu numele metalului semiprețios, argintul. Sejurul meu de 10 zile în Paraguay a luat sfârșit. Simt, așa, o nostalgie după tot ce am văzut, auzit, simțit. În mulțimea gândurilor și sentimentelor ce mă cuprind, parcă văd ochii negri, strălucitori și fețele senine și zâmbitoare ale paraguayenilor *guarani*. Frumoși oameni, zâmbitori, calmi, buni ca și *chipa* al cărei gust îl simt încă, proaspăt și cu totul special. O reverie din care nu aș vrea să ies; aterizând, iau din nou contact cu metropola gigantică Buenos Aires, pe lângă care Asuncion pare un târgușor de provincie, un purice pe lângă un elefant.

De la aeroport am luat un taxi, șofer fiind un domn mai în vârstă care îmi spune că este originar din Modena și, ca atare, schimbăm registrul lingvistic din spaniolă în italiană. Domnul este volubil și povestește de toate, iar eu sunt curios să aflu cât mai multe. Îmi spune că în anii tinereții lui a lucrat câte doi ani în Germania, Elveția și Franța, apoi a venit în Argentina. Aici s-a căsătorit și aici a rămas. Ajungem și la Institutul Provolo și-i plătesc așa cum ne-am înțeles de la început. Când, mai târziu, le-am spus surorilor ce sumă am plătit, au rămas tare descumpănite, spunându-mi că am plătit de trei ori mai mult. Este adevărat că nu am negociat prea mult prețul cu taximetrul, dar văzându-l

așa, mai în vârstă, mă gândeam că este și mai corect, dar uite că bătrânețea nu este neapărat un indicator al calității gândurilor și faptelor omului. Of, taximetriștii sunt peste tot la fel; nu toți, dar cei care sunt păcătoși au aceleași păcate, indiferent de meridianele Globului.

La ora 19.00 celebraz în capela surorilor pentru cele trei surori care încă nu au plecat în vacanță: sora superioară Antoliana, sora Giancarla, de origine italiană, și sora Elisa. Stăm apoi la cină și povestim îndelung de toate, mai ales despre situația prezentă a Bisericii și societății de aici. Antoliana povestește cât de dur a fost regimului lui Stroessner în Paraguay și abia acum se descoperă multe dintre atrocitățile regimului lui, grație și unui avocat care organizează un muzeu al terorii. Păcat că noua generație nu prea are memorie istorică și nici nu o interesează prea mult din ce a fost în trecut. Aici, în Argentina, lumea gândește și se exprimă mai liber, dar în Paraguay, și din cauza nivelului scăzut de pregătire intelectuală a majorității populației, regimul politic poate mai ușor să-i manipuleze pe oameni și să nu-i lase să vorbească prea mult. Se face târziu și mergem la culcare, căci mâine dimineață mă trezesc la 6.00, pentru ca la 6.30 să celebraz pentru surori, apoi să plec la aeroportul Ezeiza, de unde voi lua avionul pentru Ushuaia.

7-8 IANUARIE: USHUAIA (*FIN DEL MUNDO*)

Diminează, la 6.30, celebrez sf. Liturghie în capela surorilor, apoi urmează micul-dejun, într-o atmosferă deschisă, senină. Glumim pe tema plecării mele spre Sud, pentru a mă întâlni cu pinguinii, la frig. Omul de încredere al casei, Jose, mă duce cu microbuzul casei la aeroportul Ezeiza, care nu-i prea departe de oraș. Îmi închipuiam că este un aeroport mai mare, dar mă surprinde cât de mic e, deși este internațional, pentru un oraș imens. Asta înseamnă că traficul de pasageri este mult mai mic decât al unui aeroport mare european.

Majoritatea celor pe care îi văd aici sunt albi, vorbesc engleză și cu mulți dintre ei mă voi întâlni în avionul Boeing, destul de mare, care ne duce la Ushuaia. Am timp în avion (zborul durează trei ore și jumătate) să mă gândesc la discuțiile cu surorile, și de aseară și din această dimineața aceasta, mai ales cele referitoare la activitatea și viața lor. Din cele spuse și înțelese de la ele, îmi vine un sentiment de jenă, gândindu-mă că ele au un fel de vacanță de doar câteva săptămâni pe an, acum, la Crăciun și Anul Nou, când merg să-și viziteze părinții în Paraguay. Circulă 25, 30 de ore cu autobuzul, pentru a nu cheltui mai mult cu transportul cu avionul. Și nu cred că este chiar așa de ușor pentru o femeie, îmbrăcată mereu cu haina ei călugărească, să circule pe temperaturi toride și pe distanțe atât de lungi. Dar nu am auzit-o pe niciuna să se lamenteze. Sunt femei puternice, care atât în familie, cât și în mănăstire știu ce înseamnă efortul, greutatea, dar nu se lamentează așa cum am auzit multe persoane din țările vestice

ale Europei, care la cea mai mică durere iau un analgezic și la cea mai mică deziluzie au înclinații spre stări de depresie.

Îmi dau seama că toate aceste surori provin din familii numeroase și credincioase, obișnuite cu greul, iar aici, în școala lor, pun tot sufletul în a-i educa pe acești copii surdo-muți sau cu alte probleme psiho-afective. Au o formare, o pregătire umană și specific religioasă, destul de lungă și solidă în casele lor, la care se adaugă o formare teologică, didactică și pedagogică, precum și de specialitate, pentru a fi cu adevărat utile acestor categorii de copii. Majoritatea trec prin casa-mamă de la Verona, deși în prezent aproape toate provin din Paraguay sau din alte țări ale Americii de Sud.

În Europa, copiii cu astfel de probleme învață în școlile obișnuite, încercându-se integrarea lor în mijlocul celorlalți copii. Nu știu cât de pregătite, de competente sunt persoanele care îi educă în aceste școli. În Paraguay și Argentina, ei sunt școlarizați în aceste școli speciale conduse de Institutul Antonio Provolo. Sora Antoliana îmi spune că sora lor superioară generală a venit în Moldova pentru a discuta cu episcopul Gherghel închiderea casei lor de la Nisiporești, din lipsă de vocații, de personal suficient pentru o astfel de școală. Toate surorile s-au rugat însă ca Dumnezeu să le asculte rugăciunea și să nu se închidă casa din România, ceea ce s-a și întâmplat. Episcopul nu a răspuns afirmativ la cererea superioarei. A spus că este nevoie de o astfel de instituție în dieceza lui, nefiind o altă congregație sau institut călugăresc care să se ocupe de aceste categorii de copii. Toate surorile s-au bucurat aflând această decizie, iar acum se gândesc cum să facă pentru ca la Nisiporești această casă să fie și mai utilă, mai corespunzătoare specificului pe care îl are Institutul „Antonio Provolo”.

Le apreciez pe aceste surori pentru ceea ce fac, pentru profesionalismul lor, pentru capacitatea de jertfă, pentru simplitatea vieții lor. Nu am văzut la ele ifose sau mofturi, nu trăiesc în abundență, nici în mizerie sau dezordine. Trăiesc în comunitate, se roagă împreună, muncesc împreună cu zecile de educatoare și învățătoare care aici, ca și în Paraguay, cum am mai spus, sunt salarizate de stat. Însă toate celelalte cheltuieli de întreținere sau de modernizare a tot ceea ce au revin institutului lor și nu-i chiar așa ușor să mențină în stare bună de funcționare astfel de structuri.

Mă gândesc că noi, clericii diecezani, avem o mașină particulară și alte bunuri. Ele au hainele simple, albe, și câteva lucruri de strictă necesitate; în rest, nimic. În camerele lor, sau în dormitoarele comune în care dorm, remarci simplitatea absolută, austeritatea chiar. Nu au televizor, radio, nici computer personal, deși toate aceste mijloace mediatice există în casele lor, dar pentru uzul comun. Sunt detașate de bunurile materiale, pentru a se putea dedica trăirii vocației lor și slujirii copiilor. Le apreciez pentru toate acestea și îmi sunt un exemplu. Peste tot m-au primit cu toată inima, oferindu-mi condiții de cazare mai mult decât decente, oferindu-mi tot felul de informații și din timpul lor.

Îmi pare rău că nu am ajuns și la casa și școala lor din Concepcion, oraș aflat într-o zonă mai puțin prietenoasă climatic decât zona sudică unde se află celelalte trei case ale lor. Mi-aș fi dorit să pot merge și în *chaco*-ul paraguayean, spre granița cu Bolivia, dar din același motiv, lipsa de timp, iata-mă-s acum în avion, spre Ushuaia, localitatea cea mai sudică a Planetei, la capătul lumii, așa cum găsești scris în multe locuri, la capătul Patagoniei, regiune care în limbajul copilăriei mele însemna un teritoriu dincolo de geografie, într-un spațiu care aparținea mai mult imaginarului decât realului.

Am impresia că majoritatea călătorilor din acest avion merg acolo din aceleași motive ca și mine. Dintr-un anume spirit de curiozitate și de cunoaștere împletit cu aventura. Mă uit în avion și îmi dau seama că pasagerii sunt mult diferiți de paraguayenii *guarani* pe care tocmai i-am lăsat în țara lor. Aceștia aparțin în mare parte lumii *high life*, stilați, îngrijiți, cu tablete performante pe care urmăresc filme sau ascultă muzică, îmbrăcați elegant, cu haine de firmă. Iată-mă amestecat printre ei. În fond, toți suntem oameni, doar că aparținem unor zone economice și culturale diferite, ceea ce unora le permite călătoria exotică, iar altora, doar o călătorie de ici-colo cu un autobuz rablagit. Sunt conștient de aceste mari diferențe. Personal, nu mă deranjează simplitatea sau chiar sărăcia demnă, iar pe de altă parte, nu mă atrage prea mult standardul *high life*. Încerc să trăiesc în libertatea interioară, în detașarea exterioară de ceea ce nu-i necesar pentru o existență demnă. Oricum, faptul că plec la Ushuaia este totuși un privilegiu de care prea puțini au parte.

Mă gândesc că astăzi mobilitatea ideilor, a produselor de orice fel, ca și a persoanelor reprezintă o realitate care antrenează un mare procentaj al persoanelor planetei, procentaj care este în continuă creștere. Mijloacele și tehnicile de comunicare au anulat ca dintr-o suflare de vânt barierele dintre oameni, ștergând pe parcursul a câtorva decenii tradiții și modalități de viață multisekulare, care au constituit și un *humus* al Bisericii. Din călătoriile mele îmi dau seama că ideile circulă și modifică viața oamenilor într-un ritm atât de rapid, încât Biserica rămâne în urmă cu structurile ei și cu un mod de viață prea pământean, prea materialist. Dacă simplitatea și sărăcia evanghelică reprezintă o învățătură și un îndemn al lui Cristos, acceptat și

trăit mai ales de călugări și călugărițe, cred că astăzi, când ideile și lumea sunt atât de mobile, pentru orice vestitor al evangheliei se cere o libertate aproape totală (dacă ar fi posibilă) de bunurile materiale, pentru a se putea mișca cu rapiditate și pentru a fi aproape de oameni, oriunde s-ar afla ei. Consider că Biserica, în calitate de instituție, trebuie să devină mult mai mobilă decât este în prezent. Altfel, va alerga încet și gâfâind în urma unor oameni care gândesc și se comportă mult mai elastic și mai mobil decât o fac clericii, care, invocând fidelitatea față de caracterul neschimbător al învățăturii creștine și față de instituțiile bisericești, riscă să rămână aproape singuri sau să fie ignorați de ceilalți oameni.

O altă sfidare în fața căreia constat că se află Biserica este cea a sărăciei și nesiguranței multor oameni. Cum ar putea un preot să fie credibil, dacă el are clădirea, liniștea și comoditatea unei case parohiale în care i se asigură totul pentru o viață fără griji, când dincolo de zidurile ei, în societatea care îl înconjoară, majoritatea celor din generația tânără, mai ales, trăiesc în nesiguranța zilei de mâine, în teama că mâine nu se știe dacă au cu ce să-și asigure existența?! Drama generației tinere o reprezintă nesiguranța locului de muncă și lipsa unei perspective stabile. Oamenii Bisericii nu sunt în această situație, trăind într-o lume (material vorbind) aproape paralelă cu marea masă a populației. Clerul face parte din categoria persoanelor care au prezentul și viitorul material asigurat, căci se vor găsi credincioși care să plătească acatiste și să cumpere lumânări, care să plătească o sf. Liturghie, care să ofere din bunurile lor pentru întreținerea preoților, călugărilor și călugărițelor. Mă întreb însă dacă toți acești pribegi ai timpurilor actuale, fără casă și loc de muncă, depinzând fie

de părinți, fie de patroni fără scrupule, mințiți de guvernanți, dacă ne vor percepe ca făcând parte din lumea lor, solidari cu ei. Este adevărat că inițiativele sociale ale Bisericii sunt multe și răspund multor necesități concrete ale multor oameni aflați în tot felul de situații neplăcute. Este lăudabil și demn de a fi apreciat mai mult tot efortul creștin în acest sens. Însă clericul, după ce a intervenit în ajutorul fratelui aflat în suferință și în tot felul de lipsuri, se întoarce din lumea dureroasă a semenului său în lumea sigură, comodă, a lumii lui, și de acolo, de la fereastra camerei lui luminate și încălzite, privește peste drum la Lazăr cel sărac, care nu are o casă, nici un serviciu. Oare în această situație actuala generație ne va percepe pe noi, clericii, ca făcând parte din lumea lor, ca iubindu-i cu adevărat? Sau ne vor percepe mai mult ca pe niște persoane care știu să dea sfaturi bune, pe care ei le cunosc de mult, pe de rost, și ca atare nu vor mai fi dispuși să ne asculte, pentru că de mesajul nostru sunt deja sătui? Oare actuala generație are nevoie de cuvintele noastre, sau de faptele noastre?

Cristos s-a făcut într-un tot asemenea nouă, în afară de păcat. Noi, clericii, suntem asemenea semenilor noștri, în afară de păcatele lor? Cred că suntem prea puțin mobili și prea departe de oameni, pentru că suntem prea legați de bunurile noastre materiale și de comoditatea și siguranța caselor noastre, ale Bisericii. Și mă întreb dacă nu cumva, în prezent, proprietățile funciare ale Bisericii Ortodoxe, de exemplu, nu le-au depășit, ca extindere, pe cele ale statului. Din informații mai mult auzite, astăzi mai bine de jumătate din populația țărilor europene locuiește cu chirie. Câți dintre clerici trăiesc cu chirie? Eu aș propune un model de preot care să trăiască într-o garsonieră proprietate a comunității pe

care o slujește, cu chirie, și să fie întreținut de comunitate, să trăiască din dărnicia comunității, fără salariu. Dacă o comunitate are nevoie de un păstor dedicat total slujirii ei, atunci, fiindcă îl iubește și are nevoie de păstoria lui, va găsi și un blid de mâncare și ceva de îmbrăcat și încălțat pentru el. Iar el, păstorul, liber astfel de orice griji lumești, va avea tot timpul la dispoziție pentru a-i sluji și nu se va mai întreba cu ce să plătească reparațiile și întreținerea casei parohiale sau a altor angarale care există pe lângă ea, nici cu ce să plătească salariu persoanei care slujește în casă. În loc de mașină, poate să aibă o bicicletă. Apropo, actualul papă, cât era arhiepiscop la Buenos Aires, nu avea mașină și șofer propriu și folosea mijloacele de transport în comun, iar când a fost ales papă, sora lui i-a rugat pe cei apropiați lui să-i cumpere o pereche de încălțări noi. În ceea ce mă privește, propun să mănânc împreună cu seminaristii și să dorm alături de ei. În fond, cât timp clericii nu formează împreună cu laicii o familie în care toate se împart în comun, este inutil să predice despre fraternitatea creștină și despre Cristos care nu avea unde să-și plece capul. Cred că locul nostru nu este într-o casă confortabilă, ci în inima oamenilor, împărțășind împreună cu ei viața așa cum este ea, într-un spirit de iubire totală și dezinteresată. În fond, ce este creștinismul, dacă nu religia iubirii? Realitățile lumii de astăzi reprezintă niște „sfidări” cărora noi, clericii, trebuie să le răspundem într-o manieră evanghelică.

Se constată astăzi o scădere din partea oamenilor a interesului pentru preoți și pentru Biserică. Mă întreb: de ce oare? În ochii părinților mei, eu eram văzut mai mult ca preot decât ca fiul lor. Astăzi, pentru nepoții mei această sensibilitate pentru identitatea mea sacerdotală a scăzut și mai mult sunt perceput ca ruda lor.

Câți îl caută pe preot ca preot și câți îl caută ca un asistent social sau ca pe unul de la care să împrumute ceva, sau să intervină la vreun medic? Sau nu puțini sunt aceia care îl caută pe preot fiindcă nu au cu cine vorbi, cui să-și spună necazurile. Constatăm că gândirea și viața societății se laicizează mereu mai mult, iar Biserica scade în interesul public. Asta, poate, și pentru faptul că oamenii, căutându-l pe Dumnezeu, îl găsesc mai greu în noi, clericii, sau având nevoie de iubirea noastră, s-au întâlnit cu cuvintele noastre.

De fapt, ce trebuie să facem noi? Să trăim în Dumnezeu, adică în iubirea sa, și aceasta să o spunem și altora mai mult prin fapte decât prin cuvinte. Nu cred că evanghelia și-a pierdut actualitatea și această lume globalizată are în continuare nevoie de un singur lucru: de iubire. Sursa acestei iubiri nu poate fi doar inima slabă a omului, ci inima infinitei iubiri a lui Dumnezeu.

Gândurile îmi sunt întrerupte de anunțul că în 20 de minute vom ateriza la Ushuaia și prin hublou văd crestele munților acoperite parțial cu zăpadă. Mulți turiști fac fotografii; la fel procedez și eu și o bucurie deosebită îmi pătrunde sufletul. Aterizăm pe pista îngustă și iata-mă-s ajuns în cea mai sudică localitate a planetei, în zona prearctică. Iau un taxi și pentru 46 de pesos taximetrismul mă duce în centrul localității, la Biserica „Don Bosco” a părinților salezieni. Nu reușesc să găsesc niciun preot, din cauza orei nepotrivite, când se ia prânzul sau se face siesta.

În biserică mai este o femeie pe care, după ce iese din biserică, îndrăznesc să o întreb dacă nu cunoaște vreo posibilitate de cazare mai ieftină. Este surprinzător de binevoitoare această femeie. Fiindcă locuiește în apropiere, mă conduce la diferite cunoștințe, dar nu au unde să mă cazeze. Umblăm împreună vreo două

ore la case particulare sau la hosteluri, dar totul este plin, fiindcă orașelul este ticsit de turiști. Îmi iau gândul de la posibilitatea unei cazări economice și mă gândesc să mă îndrept spre vreun hotel mai arătos; acolo sigur găsesc o cameră. Dar doamna insistă să mai căutăm și după mai multe apeluri telefonice reușim să găsim o cameră la hostelul Rio Ona, pentru suma de 450 de pesos. Doamna se arată mulțumită, iar eu nu contenesc să-i mulțumesc, conștient că, dacă aș fi fost singur, mi-ar fi fost foarte greu să găsesc o cazare la un preț convenabil. Parcă nu-mi vine să cred că o persoană pe care acum am întâlnit-o prima dată, cerându-i o simplă informație, nu s-a lăsat până nu mi-a găsit o cazare, și asta, cu destule eforturi, căci este cam în vârstă și nici cu vederea nu stă prea bine. Mergând pe trotuare, am avut mereu grijă să nu calce în vreo groapă sau pe ceva denivelat. Citesc și pe chipul ei mulțumirea că a putut să mă ajute și o invit să mergem împreună să mâncăm de prânz. Mai greu, dar acceptă și iată-mă-s la masă cu o localnică acum întâlnită și care are și chef de vorbă. Îmi spune că are trei copii, toți căsătoriți, cu mulți nepoți, și asta reprezintă bucuria ei acum, la bătrânețe. A fost operată de cataractă, iar acum adună bani pentru o nouă operație în Brazilia, iar costul intervenției este echivalentul a 1.500 de euro.

După masă, ne despărțim, ea mergând încet spre casă, eu rămânând uimit de gestul ei. Până seara târziu, după ora 22.00, colind orașelul care mișună de turiști, mai ales pe strada principală San Martin, plină cu magazine, având tot felul de obiecte care i-ar interesa pe turiști. Nu lipsesc, desigur, nici restaurantele sau alte obiective de interes public. Dacă pe strada principală construcțiile sunt destul de îngrijite, multe dintre ele cu o arhitectură deosebită, nu-i tot așa pe străzile secundare. Mă miră acest fapt, căci orașelul acesta atrage

destui turiști. Probabil că populația locală nu pune mare preț pe aspectul estetic. În fața localității este portul, nu prea mare, iar într-o latură a lui este amenajat un parc cu un monument în cinstea argentinienilor morți în războiul cu Anglia din anul 1982 pentru Insulele Malvine. Argentinienii nu au uitat-o nici acum pe Margareth Thatcher și-i consideră pe soldații lor ca pe niște martiri, deși martirajul lor nu a folosit la nimic.

Orașelul, cam de 60 mii de locuitori, din câte mi-a spus doamna care m-a ajutat, are un aer destul de provincial. Casele au un aspect tipic zonei (mă refer la partea veche a localității), multe străzi nu sunt îngrijite suficient, la fel și trotuarele. S-a lăsat seara, dar nu și întunericul, și văd că toate restaurantele sunt pline. Doamna (se numește Maria Sonia Sanchez) îmi spusese că majoritatea turiștilor vin aici pentru câteva zile doar, colindă orașul, fac o vizită pe mare cu catamaranul sau vaporeșul, apoi se întorc de unde au venit. Sunt unii care se înscriu și la o croazieră de câteva zile până mai departe, poate chiar până la Punta Arenas, în Chile. Îmi spusese că în oraș nu prea ai ce vedea, în afară de un muzeu. Turiștii vin mai ales pentru frumusețea și exotismul zonei. Eu cred că vin și pentru un alt motiv, și anume pentru poziția lui geografică, la capătul lumii, așa cum este scris pe un panou din port, sau pe tot felul de obiecte de artizanat. Pe un indicator citesc că până la Polul Sud mai sunt 3.926 km. Curios, deși este înnoțat și târziu (ora 23.00), afară este totuși lumină. Îmi aduc aminte că la fel era în Norvegia, dar asta se întâmpla în luna august. Mă culc; în cameră este destul de rece, deși caloriferele sunt călduțe; am norocul de a avea două paturi. Altfel, mi-ar fi clănțănit dinții de frig. Și când mă gândesc că acum aici suntem în plină vară!

Dimineața, după un mic-dejun destul de frugal (atât a oferit gazda), mă grăbesc spre port pentru a cumpăra biletul de îmbarcare pentru o mică croazieră în vecinătățile portului. Costă 350 de pesos și durează aproape trei ore. Catamaranul se umple de călători; vremea este plăcută, adică nu plouă. La ora 9.30 pornim în larg spre insula păsărilor, a nenumăraților cormorani care împart insulița împreună cu vecinii lor apropiați, lei de mare (*lobos*). Ghidul dă tot felul de explicații, completate de prezentările audio-video de pe monitoarele din interiorul catamaranului. Mai toți se reped pe punte pentru a fotografia frumoasele și exoticele păsări și animale, care însă nu ne acordă nicio atenție, deși suntem foarte aproape de ele. Suntem avertizați să nu oferim nimic de mâncare animalelor sau păsărilor; probabil, de aceea nici nu ne bagă în seamă.

Urmează apoi o altă insuliță, la fel de populată cu cormorani și lei de mare, și apoi o alta pe care este și farul, construit la începutul secolului XX. Acesta reprezintă și simbolul orașului și îl vezi pe toate suvenirurile. Văd că sunt și alte vase care fac, ca și noi, un tur al insulițelor. Peisajele acestea prearctice sunt fascinante și au o floră și o faună bogată pe care le poți admira în muzeul din localitate, pe Avenida Maipu, nr. 173 și 451. Flora constă, mai ales, în arbori sau arbuști destul de scunzi. În oraș am văzut în grădinițele oamenilor și flori foarte frumoase, în culori vii, intense. Mă întreb însă unde sunt aborigenii. Au dispărut cu totul ca etnie; a rămas doar memoria în istorie și în publicitatea turistică.

Întorcându-mă în oraș, vizitez cele două muzee care redau istoria localității și a acestor locuri. De fapt, este doar un muzeu în două clădiri. Se numește *Museo territorial*, iar ca subtitlu: *Museo del Fin del Mundo*. Primul

funcționează în fosta clădire a Băncii Naționale, construită la sfârșitul secolului trecut de către pușcăriși. Aici, în hărți și tot felul de exponate, intri în contact cu istoria, antropologia și biologia regiunii. Din anul 2008, muzeul se mai îmbogățește cu o clădire în care înainte a funcționat guvernoratul regiunii (cum ar fi la noi consiliul județean). Mă încântă ambele clădiri, chiar dacă nu sunt așa de mari pe cât s-ar cuveni unui muzeu care reprezintă o regiune destul de mare, Terra del Fuego. Aici poți vedea ceva despre zonă, cu tot exotismul ei, pentru noi, cei veniți din zone cu o cultură și o civilizație atât de diferite de cele de aici. Aflu câte ceva despre foștii localnici și despre întâlnirea lor cu omul alb, din cauza căruia astăzi au dispărut cu totul. Apreciez totuși faptul că urmașii acelor albi astăzi le mai păstrează memoria.

Sunt prezentați aici exploratorii și interesele marilor puteri europene de a descoperi și de a stăpâni aceste regiuni. În secolul al XIX-lea vin aici și misionarii, întâi cei anglicani, iar la scurt timp după ei, catolicii salezieni ai lui Don Bosco, a căror biserică domină centrul orașului pe strada San Martin. Aventuri reușite și naufragii ale navigatorilor, pe toate le vezi în informații și hărți pe pereți sau în vitrine. Într-o altă sală te impresionează fauna, reprezentată prin păsări frumoase împăiate. Nu lipsesc nici simpaticii pinguini, aceștia reprezentând și un simbol al zonei. Există și sala dedicată ședințelor și întrunirilor guvernatorului și responsabililor zonei, cu tot mobilierul aferent, din lemn de calitate, foarte bine lucrat. Muzeul are și o bibliotecă și aparatură audio-video, care alături de fotografii și desene te ajută să vezi și să înțelegi cum această localitate a evoluat în timp, cum s-a modernizat. Vechile case au dispărut și s-au construit altele mai mari. Străzile au

fost întâi pietruite, apoi asfaltate, începând cu strada principală care, ca în mai toate localitățile Argentinei, poartă numele eroului național, Jose de San Martin.

Astăzi orașul s-a extins mult, alături de orașul vechi. Casele noi au alt aspect, mai modern, părăsind specificul local. Taximetristul care m-a dus la aeroport mi-a spus că sunt 80 mii de locuitori, cu 20 de mii mai mult decât îmi spusese doamna de ieri.

Am încercat să merg pe jos la aeroport, și pentru că nu ploua, și pentru a mai vedea orașul. Noroc că încă nu ieșisem din localitate, căci în foarte scurt timp a venit o ploaie foarte rece însoțită de un vânt care te pătrundea până la oase. Am reușit să mă adăpostesc sub un acoperiș și de aici, cu greu, am găsit un taxi care m-a dus la aeroport. L-am întrebat pe taximetrist dacă această ploaie atât de rece este normală pentru anotimpul verii. Mi-a răspuns că da și că, oricum, aici mai tot timpul plouă, iar căldură nu prea este. Cred că nu mi-am dat eu bine seama unde mă aflu de am plecat așa fără grijă pe jos la aeroport; este adevărat că nu-i la mare depărtare de oraș, la vreo 5, 6 km, dar nu mă așteptam ca ploaia să vină așa repede și, mai ales, atât de rece. Interesant acest aeroport, mic și cu structura acoperișului din lemn. În zona destinată plecărilor se află o frumoasă statuie a sf. Fecioare Maria Ajutătoare. Întrucât aceasta este patroana salezienilor, cred că ei au pus-o aici. Trecând pe lângă ea, o italiancă remarcă: bine că mai văd și ceva religios în instituțiile publice, căci suntem în pericolul să ne păgânizăm cu totul.

Așteptând decolarea, sosește și un cuplu italian, iar doamna este destul de volubilă. Intră imediat în vorbă cu vecinul de limbă spaniolă și în scurt timp ajung într-o discuție contradictorie, întrucât ei îi place structura de lemn masiv a acoperișului aeroportului, iar lui, nu.

Dar tensiunea nu durează mult, căci spaniolul începe să-i povestească în cuvinte italienești (puține și cam greșite) și gesturi (multe și reușite) cum a fost el împreună cu soția în Sudul Italiei într-un sat de lângă Cosenza și cum aici, datorită unor localnici, soția și-a revăzut tatăl într-o fotografie de pe peretele casei unui bătrân localnic, tată pe care în realitate nu l-a văzut niciodată.

Cuplul italian se întoarce dintr-o croazieră de 5 zile pe mare. Au plecat de la Punta Arenas, din Chile, și astăzi au ajuns aici. Doamna îmi spune că acest orașel chilian este trist, neîngrijit, decăzut economic și comercial, întrucât navele trec dintr-un ocean în altul prin canalul Panama. În schimb, Ushuaia i se pare mai vesel, mai plăcut. De la ea aflu că de la Punta Arenas sunt zboruri spre Polul Sud cu o companie chiliană, iar de aici se poate ajunge acolo cu vaporul sub drapel argentinian. Tot de la ea aflu că în Patagonia castorii mănâncă coaja copacilor, iar autoritățile nu știu ce să mai facă pentru a salva copacii, dar fără să distrugă castorii, căci este prețioasă blana lor.

Părăsind Ushuaia, am, așa, un mic sentiment de dezamăgire. Mă gândeam că voi întâlni aici și ceva din vechea civilizație și cultură a băștinașilor, că mai trăiește ceva dintr-o lume diferită de a noastră, cea modernă și acum postmodernă. Dar, din păcate, nu mai este nimic viu din această lume. Civilizația, cultura și tehnica modernă sunt prezente și aici ca și în oricare alt oraș, bineînțeles, la scară mai redusă și cu aspecte specifice arhitecturale sau dependente de climă. Constat încă o dată că un anume standard de civilizație, ca și o mentalitate consumistă și mercantilă au cucerit deja în bună parte planeta. Bill Gates și firmele chinezești pot să fie liniștite, căci produsele lor se află și la capătul Patagoniei. Progresul tehnic a accelerat procesul de

transformare a modurilor de viață tradiționale. Ignorând, anulând mentalități, culturi locale pe care acum le mai vedem doar în muzee. Portul pe care îl îmbrăcau părinții sau bunicii mei, acum îl mai văd în muzee sau pe gardurile de lângă mănăstiri, spre vânzare. Mă întreb în ce măsură și Biserica va ajunge în muzee. Deocamdată se constată largul proces de laicizare a gândirii și vieții oamenilor. Și aici mi-a spus o catehetă de la Biserica „Don Bosco” că sunt puțini cei care participă la sf. Liturghie; din această cauză, în timpul săptămânii nu se mai celebrează în biserica principală, ci într-o capelă laterală.

Parohia aceasta are lângă biserică un colegiu, adică o școală destul de mare care ocupă un teritoriu pătrat, înconjurat din toate părțile de străzi, cea din fața bisericii numindu-se, cum am spus deja, San Martín. Este știut faptul că salezienii, acolo unde au ajuns, au deschis școli, acesta fiind un specific, o carismă deosebită a acestei congregații. Cred că au avut un rol deosebit în istoria acestui oraș, din moment ce în muzeu le este dedicat un panou destul de mare, alături de cel dedicat anglicanilor. Un nume important al salezienilor este cel al lui Fagnano, căruia i s-a dedicat și numele unui lac destul de mare din această zonă.

Zborul de întoarcere a fost foarte liniștit, iar când am ajuns deasupra capitalei, am rămas iar impresionat de mărimea ei, de nenumăratele lumini, de străzile tăiate în pătrat, de marele estuar al râului La Plata. Mă rog lui Dumnezeu ca spre acest oraș să bată mereu vânturi bune, așa cum doreau și navigatorii de odinioară, să fie purtați aici de vânturi bune, de unde și numele orașului.

9 IANUARIE: BUENOS AIRES

Z iua de astăzi a fost liniștită, o zi de odihnă și relaxare în casă. La ora 19.00 celebrez în capela surorilor, apoi luăm cina într-o atmosferă senină și plăcută, ca întotdeauna, de altfel. Din discuțiile cu surorile, aflu că și aici, ca și în Europa, Biserica Catolică organizează campusuri estivale pentru copii și tineri. Și în trecut și în prezent, surorile organizează astfel de campusuri pentru copiii mai necăjiți din școlile lor. Școala lor din La Plata are o casă de vacanță cu acest scop. Asta îmi aduce aminte de casa și locul de vacanță al surorilor din Congregația Notre Dame din Iași, aflată la marginea orașului, spre dealul Repedea. Astăzi, din câte știu, acolo este tot o casă de vacanță. După cină, două surori au plecat la un magazin care vinde pâine și s-au întors cu doi saci cu pâine pe care o vor împărți săracilor. Este o practică frecventă: dacă nu ar lua pâinea care nu s-a vândut, proprietarul ar arunca-o, deoarece nimeni nu o mai cumpără. Frumos gest din partea tuturor.

10-11 IANUARIE: MENDOZA-ANZII CORDILIERI (CHILE)

De la aeroportul Aeroparque, la ora 6.45 plec cu sora Elisa la Mendoza, aproape de granița cu Chile, unde ne așteaptă o familie de prieteni ai Elisei, Alexandra și Norbert. Alexandra a lucrat un timp în Institutul Provolo din Buenos Aires și așa a devenit prietenă cu sora. Astfel avem norocul de a întâlni două persoane care cunosc foarte bine aceste locuri și își vor îndeplini cu brio misiunea de ghid. Cu mașina lor ajungem la Institutul Provolo din Mendoza, la marginea orașului, într-o zonă liniștită și plină de verdeață. Aici se află un preot și un frate călugăr care răspund de acest institut, deschis acum 10 ani și dedicat școlarizării copiilor surdo-muți. Ne lăsăm bagajul aici și plecăm mai departe în excursia noastră spre Anzii Cordilieri.

Am reținut de la început un lucru tare interesant despre Mendoza, și anume că este irigat prin canale cu apă care vine de pe crestele munților și care este colectată apoi în canale bine îngrijite și distribuită în tot orașul. Îmi place aici, căci nu mai simt umiditatea din capitală. Suntem la o altitudine destul de mare și departe de mare, așa că aerul este uscat și mult mai răcoros față de Buenos Aires.

Ieșim din oraș și ne întâmpină viile: specialitatea zonei și o bună sursă de câștig pentru localnici. Alături de vii, există și multe plantații de măslini, și aceștia îngrijiți, aliniați în plantații înconjurată cu garduri din sârmă. Tot admirând viile mai ales, ne apropiem de munți, pe care îi vezi din depărtare, golași, cu o vegetație sărăcăcioasă, dar solemni, semeți, de înălțimi impresionante.

Șoseaua pe care mergem este pe malul unui râu format din apa zăpezilor de pe culmile munților și care ne va însoți mereu astăzi, pe o distanță de circa 260 km. Aceasta este șoseaua care conduce spre Chile și spre marele oraș Santiago de Chile. Observ că pe râu se practică canotajul în bărci din cauciuc. Ajungem la un lac și baraj în același timp, numit Potrerillos, cu o apă limpede, verzuie. Înainte de a intra în lac, apa este roșatică precum munții aceștia. Ajunsă în lac, se liniștește, se decantează și capătă o culoare tare frumoasă.

După ce facem câteva poze, ne continuăm drumul pe șosea. Nu departe, într-o oază formată datorită apei râului, întâlnim localitatea Uspallata, unde există o garnizoană de soldați care se ocupă cu securitatea zonei și a traficului de frontieră. Soldații locuiesc aici împreună cu familiile lor, iar copiii acestora urmează școala din localitate, alături de ceilalți copii ai satului. Ghizii noștri ne spun că mulți dintre elevii de aici se opresc cu învățatul la terminarea școlii elementare, a primelor cinci clase. Alții, mai puțini, urmează și școala medie. Trăind aici, izolați cumva, dragostea și interesul pentru școală și cultură sunt destul de scăzute. În localitate ajung și mulți turiști care vin să-și petreacă sfârșitul de săptămână sau zilele libere pe care le au.

La marginea localității, sora Alexandrei are o căsuță unde luăm prânzul sub un acoperiș frumos din lemn. Înainte de masă însă am fost la marginea satului pentru a ne răcori în apa râului care trece pe aici. Cât de plăcut este să stai cu picioarele în apă, să simți răcoarea ei, care poartă puritatea zăpezii de pe crestele pe care le vezi în depărtare! Satul acesta există datorită apei provenite din zăpezile de sus. Dacă, într-o bună zi, nu ar mai fi zăpezi pe creste, de aici ar dispărea viața, oamenii ar pleca și totul s-ar transforma în pustiu.

Nu degeaba, de când e lumea lume, apa a fost considerată ca purtătoare, ca dătătoare a vieții. Alături de casele puțin mai arătoase din centrul localității, sunt și multe altele destul de modeste, ceea ce îmi spune că populația de aici nu trăiește în opulență, în belșug. Văd mulți adulți și copii călare pe ulița pe care ne întoarcem de la pârau; parcă îmi vine să mă urc și eu pe un cal.

După prânz părăsim satul și ne continuăm drumul, urcând ușor spre un loc renumit: Podul Incașilor (Puente de Inca). Renumele locului vine de la podul natural, la origine din lemn, dar apoi acoperit în întregime de reziduurile pe care le lasă apa termală de aici care se scurge dintr-o stâncă, trece peste pod și se varsă apoi în râul care se formează din munți. În compoziția ei, această apă are diferite minerale care se sedimentează repede peste orice obiect cu care vine în contact. Asta face ca să vezi aici pe tarabe, la vânzare, sticle, încălțăminte și multe alte obiecte care au fost lăsate în această apă, iar acum sunt acoperite cu un strat portocaliu de argilă. Sunt apoi și multe alte obiecte de artizanat, foarte frumoase, precum și flanele, pulovere din lâna animalelor de pe aici.

Lângă acest pod se află intactă o bisericuță care în mod miraculos a fost ocolită de o avalanșă care, în schimb, a distrus complet un hotel luxos care se afla lângă bisericuță. Ghizii noștri ne spun că evidența acestui miracol este incontestabilă, iar distrugerea hotelului reprezintă un avertisment al lui Dumnezeu ca oamenii să mai renunțe la lux și bogății și să intre mai des în biserici. Privesc și eu îndelung această bisericuță, iar lângă ea, ruinele hotelului, și nu pot decât să le dau dreptate ghizilor. Cu rațiunea nu găsesc nicio explicație cum o avalanșă venită de sus, din munte, ocolește primul obstacol, adică bisericuța, pentru ca imediat după ea să distrugă hotelul.

Ne continuăm drumul și ajungem într-un punct, Parque de Aconcagua, de unde putem admira în toată măreția lui renumitul munte Aconcagua, de 6.959 metri altitudine, cel mai înalt masiv al Americii. Spre el se organizează excursii sau expediții; tare mult aș vrea să mă înscriu și eu într-o astfel de expediție. Îl admir îndelung, încântat să văd crestele lui înzăpezite, sclipind în razele soarelui. În fața unei astfel de măreții a naturii, îți dai mai bine seama cât de mare este Creatorul a toate. Nu mă așteptam să am parte de o astfel de surpriză plăcută și le mulțumesc în repetate rânduri ghizilor noștri. La un centru de informare turistică de aici văd mai mulți tineri echipați de munte, pentru o expediție spre această minune a naturii. Îmi zic că, într-o zi, sper să nu fie prea îndepărtată, o să le urmez exemplul.

Cu gândul la tot ce am văzut până acum, mergem mai departe spre un alt obiectiv, Cristos Răscumpărătorul, aflat pe o culme de munte, la 4.200 metri altitudine, pe granița dintre Argentina și Chile. Mașina urcă prin numeroase serpentine și când privești în jos parcă te apucă amețeala. Norbert este un șofer foarte bun, așa că nu mi-e teamă. Urcăm, urcăm și iată-ne ajunși pe culme. Din anul 2004 aici se află o statuie din bronz, înaltă de 12 metri, a lui Isus Cristos Răscumpărătorul. A fost sculptată de Mateo Alonso și adusă aici cu ajutorul măgărușelor de la Uspallata, peste crestele munților Sf. Elena. Pe soclul alb al statuii se află multe plăci comemorative, între care se remarcă cea dedicată sfântului Papă Ioan Paul al II-lea, care a avut un rol deosebit în promovarea păcii dintre Argentina și Chile.

Statuia este dedicată păcii în lume, dar în special păcii dintre aceste două țări, care au avut multe rivalități și conflicte. Pe data de 15 martie 2004, președinții celor două țări s-au întâlnit aici și au reafirmat lângă această statuie dorința de fraternitate dintre popoarele lor.

M-a impresionat un text de aici care spune că mai bine să se năruie, să cadă acești munți, decât să nu mai fie pace între chilieni și argentinieni. Frumos și semnificativ simbol al păcii plasat pe înălțimile munților. Lângă ea se află steagul chilian, semn că lângă el mă aflu pe pământ chilian. Totul în jur este senin, cerul e de un albastru intens; suflă un vânt puternic, rece. Parcă mă simt pătruns de o pace care are culoarea cerului și măreția munților de aici. Mă simt atât de mic lângă această statuie a lui Cristos cu crucea sub un braț, iar cu cealaltă mână ridicată, binecuvântând această lume pentru care doar El este Răscumpărătorul. De cum am coborât din mașină, am simțit o ușoară durere de cap, o mică amețeală, semn că presiunea atmosferică la această altitudine este mai mică, ceea ce face să crească tensiunea arterială. Cât timp mai stau printr-un mic magazin din apropiere, vorbind cu un domn de peste 70 de ani și care este un atlet al țării, îmi mai trece amețeala și aș mai fi stat, dar este cam frig și ceilalți se grăbesc să coboare. Cu aceasta, programul pentru astăzi s-a încheiat și ne întoarcem mulțumiți la Mendoza. Suntem așteptați la Institutul Provolo, dar nu avem chef de altceva decât de dormit.

A trecut așa repede noaptea aici, la Institutul Provolo, și la 7.30 celebraz sf. Liturghie în capela lor, apoi luăm micul-dejun pe o masă, sub o pergolă de viță-de-vie, afară, lângă bucătărie. La ora 9.00 sosesc ghizii și pornim spre oraș. Ghidul nostru, Alexandra, precizează ce este important la Mendoza: vinul. El reprezintă cea mai mare sursă de venit a orașului și a zonei. Istoria acestuia se împletește cu cea a populației de aici. La început, se spune că un italian a afirmat că solul acesta nu este rodnic și nicidecum nu se va câștiga din comercializarea strugurilor și a vinului. Populația însă nu

s-a lăsat convinsă de argumentația acestuia. S-a rugat sf. Fecioare Maria ca ea să dea rodnicie podgoriilor lor și așa a fost. Ca gest de recunoștință față de această binecuvântare, în fiecare an, în prima săptămână din luna martie, când se termină culesul, este sărbătorită sf. Fecioară Maria a căruței (una mai mică). Fecioara căruței, întrucât în aceasta culegătorii strugurilor vin și-și descarcă din coșuri rodul viței, rod care apoi este dus la teasc pentru a i se stoarce licoarea cunoscută nu doar în toată Argentina, ci și peste hotarele țării. Interesantă această formă de îmbinare a rodniciei viței-de-vie cu Fecioara Maria și cu credința oamenilor în acest rol al Maicii lui Dumnezeu. Constat cum în pietatea acestui popor credința adevărată se împletește cu viața și cu munca oamenilor. Cele spirituale se îmbină cu cele materiale într-un mod original, practic, pragmatic chiar. Mă întreb în mintea mea ce s-ar întâmpla în cazul în care vița-de-vie nu ar mai da rod; oamenii aceștia ar mai venera-o pe Fecioara Maria cu atâta entuziasm cu cât înțeleg că o venerază acum?

O ascult în continuare cu atenție pe Alexandra, care ne vorbește cu atâta entuziasm despre orașul ei, și are și cu ce se lăuda. Mendoza este irigat în totalitate, plante și copaci, de apa adusă din zăpada topită de pe crestele munților și adusă la rădăcina copacilor printr-un sistem de canale prezente în tot orașul. Nu mai cunosc o altă localitate cu o astfel de rețea de canale și le întreb atât pe Alexandra, cât și pe sora Elisa dacă ele mai cunosc vreun alt oraș sau sat irigat în acest fel. Îmi răspund că nu. Cine a avut această idee merită toată recunoștința și lauda în același timp. Orașul nu are prea multe blocuri, ci mai mult case umbrite ca și străzile de platanii falnici care în multe locuri acoperă toată strada și trotuarele. Să te plimbi la umbra copacilor reprezintă o adevărată delectare în acest oraș.

Ne continuăm drumul prin oraș, urmărind cu atenție explicațiile Alexandrei. Strada centrală este pietonală, foarte frumoasă, iar în apropierea ei întâlnești poarta parcului ce poartă numele eroului național numărul 1, Jose de San Martin. O poartă splendidă, asemănătoare cu cea a palatului regal englez de la Buckingham. Pe aici se intră în parc, foarte frumos amenajat, reprezentând un loc privilegiat de plimbare și relaxare a populației. Ieșim din parc și ne continuăm drumul spre o colină, *Cerro de la gloria*, pe vârful căreia se află un monument splendid care comemorează eliberarea acestei țări de sub dominația spaniolă. Statuia din vârf reprezintă o femeie care rupe lanțurile dominației coloniale. Al doilea personaj care se remarcă este, bineînțeles, Jose de San Martin. Urmează apoi generalii, soldații și toți cei care au contribuit la eliberarea acestei țări, finalizată cu victoria din anul 1810. Am mai precizat și altă dată că în Argentina cultul și memoria eroilor naționali sunt foarte dezvoltate; și nu este piață sau stradă principală din toată această țară în care să nu fie prezente numele San Martin, Belgrano sau Sarmiento. O întreb pe Alexandra dacă, o dată cu eliberarea de sub dominația spaniolă, din această țară a dispărut complet și sclavia. Îmi răspunde că această tristă realitate a mai durat până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, căci cei puternici ai locului nu erau deloc dispuși să renunțe la avantajele și câștigurile pe care le aveau dintr-o muncă prost sau deloc plătită. Populațiile locale scăpaseră de dominația spaniolă, dar nu și de rapacitatea localnicilor bogați și puternici. De pe această colină poți admira tot orașul. Îmi încântă ochiul mulțimea nenumărată a copacilor. Ai impresia că acest oraș este compus din case construite într-o pădure falnică de platani.

Coborâm de pe colină și ne îndreptăm spre Sanctuarul sf. Fecioare Maria de Lourdes. Ca peste tot în Argentina, ca și în Paraguay, catolicii nutresc o devoțiune foarte puternică pentru Fecioara Maria. Prima biserică a acestui loc de rugăciune este veche și mică, dar lângă ea s-a construit o alta, foarte mare, în stil modern, semănând cu o sală imensă de sport. Scheletul construcției este metalic, dar pereții sunt din sticlă, transparenti. Am mai văzut și alte biserici aici, cu pereții prezbiteriului transparenti, dar aceasta are pereții în cea mai mare parte din sticlă. În spatele altarului este un mozaic frumos reprezentând arătarea sf. Fecioare Bernadetei Soubiroux, iar lângă altar, în partea dreaptă este tabernacolul de forma lăcașului de cult, ca o machetă a acestuia. Din toate cele trei părți se coboară pe trepte până la altar, în felul acesta, vizibilitatea spre locul unde se celebrează fiind desăvârșită. Îmi place acest lăcaș de cult, pentru aspectul lui modern, pentru luminozitatea desăvârșită, pentru liniștea pe care ți-o transmite, deși în preferințele mele rămân bisericile în stil tradițional gotic sau roman.

Întrucât Alexandra ne-a vorbit cu atâta entuziasm despre importanța viței-de-vie și a sărbătorii sf. Fecioare Maria a căruței, o rog să ne conducă la biserică dedicată ei, de unde încep în fiecare an festivitățile recoltei, la începutul lunii martie. Această biserică se află în apropierea Institutului Provolo, unde am dormit astă noapte. Când ajungem însă, este închisă și mă mulțumesc cu admirarea celor patru basoreliefuri prezente pe zidul din stânga pieței din fața bisericii. Acestea reprezintă scene semnificative ale culesului viei. În ton cu aceeași realitate este și mozaicul de deasupra intrării în biserică, ce o reprezintă pe Fecioara Maria într-un car unde culegătorii viței vin să depună strugurii din

care se va face vinul. Interesantă această îmbinare dintre credință, spiritualitate și muncă și câștig. Oamenii de aici îmbină credința cu utilul, pragmaticul într-o manieră proprie unei religiozități populare, adânc înrădăcinată în ființa lor. Cu ocazia acestei sărbători, toți participă la procesiune și la tot ce urmează după ea, chiar dacă în mod obișnuit nu prea calcă prin biserică. Mă întreb cât de devotați ar mai fi acești oameni Fecioarei Maria în cazul în care viile nu ar mai rodi.

Cu vizita la această biserică se încheie scurtul nostru itinerar în orașul Mendoza și ne îndreptăm spre localitatea San Martin de Mendoza, unde locuiesc părinții Alexandrei, care ne așteaptă cu masa pusă. Ajungem la casa lor, o casă obișnuită de la sat, și întâlnim oameni la fel de obișnuiți, ca orice persoană normală, ospitalieră, care împarte cu tine tot ce are de mâncare sau de băut. Pe grătarul de lângă cuptorul din curte se prăjesc cârnăciori și mușchi de vită și purcel, renumitul *asado*, mâncarea prin excelență a acestor oameni. Aici gustul cărnii este mai plăcut, mai natural, întrucât animalele sunt crescute pe pajiști, fără niciun nutreț concentrat. La masă, am ocazia să-l ascult și să-l admir pe tatăl Alexandrei povestindu-mi despre activitatea lui dinainte în calitate de catehet în comunitate, sau despre devoțiunea pentru Fecioara Maria. Pentru un ascultător mai raționalist sau mai sceptic, ce spune acest om pare a fi expresia unui fanatism religios. Pentru el, relația cu Dumnezeu și cu Fecioara Maria este asemănătoare cu cea pe care o are zi de zi cu cei ai casei. Îmi arată o statuie mică a Fecioarei, care este predilecta lui. Cu ea discută zilnic, ei îi încredințează toate problemele pe care le are. Din felul cum se exprimă, ai impresia că Dumnezeu este în casa lui la fel de tangibil, palpabil ca și cei doi nepoți sau soția. Aceasta este originară

din Bolivia și a fost profesoară de limba engleză. O întreb dacă mai simte nostalgia după locurile natale și îmi răspunde că, după atâția ani de ședere aici, nu prea mai simte nevoia să se întoarcă în patria natală.

Ca în atâtea alte discuții, și acum vine tema corupției, a muncii prost plătite și a lipsei locurilor de muncă pentru toți. Doamna îmi spune că în aceste locuri sosesc mulți bolivieni cu ocazia culesului strugurilor. Localnicii nu prea se înghesuie la această muncă, pentru că trebuie să stea în soare. În schimb, vin mulți bolivieni cu autobuzele, multe familii tinere cu copii în brațe. Lucrează din greu și, când termină de cules într-un loc, sunt luați cu mașinile și mutați într-un alt loc, și tot așa până se termină culesul. În tot acest timp, dorm pe unde pot, pe unde apucă, pentru a economisi cât mai mulți bani. Apoi se întorc în țara lor, mulțumiți că au putut să adune ceva bani. Ce povestește mama Alexandrei îmi readuce aminte de un fapt similar care se petrecea an de an în Italia, în orezăriile de lângă Orto Litta. Întrucât aici aerul era umed și erau și mulți țânțari, italienii fugeau de această muncă, lăsând locul străinilor pentru aceste munci umile.

Argentinienii s-au învățat leneși, continuă doamna, și nici la școală nu le place să meargă regulat. În ceea ce privește învățământul, în Columbia sunt doar două universități de stat, în rest, vreo 50 sunt particulare, unde costurile sunt destul de ridicate. În Argentina, în schimb, majoritatea universităților sunt de stat, iar învățământul gratuit; însă, așa cum era de presupus, nu mulțora le place să studieze profund o materie, o știință.

Soțul Alexandrei ne duce cu mașina, cu care ne-a plimbat două zile, la aeroport, unde însă trebuie să mai așteptăm câteva ore, întrucât avionul cu care trebuia să plecăm are o defecțiune și vom pleca cu altul.

Bine că nu s-a defectat în aer, remarcă sora Alisa. Așteptând avionul, am timp să vorbesc cu sora Elisa. Deseori și în România, și aici, m-am întreat de ce oamenii nu sunt atenți și grijulii la detalii. Pentru ce în construcțiile lor nu vezi lucruri finisate; de ce nu vezi acea curățenie și acea ordine pe care le vezi imediat într-o locuință a unui german, de exemplu? Pentru ce acești oameni, ca și mulți de la noi de la sate și nu numai, au ușile sau ferestrele cu mici spații libere prin care pătrunde aerul sau praful de afară? Pentru ce pereții caselor nu sunt complet curați, îngrijiți, pentru ce mobilierul scârțâie, pentru ce în curte și în grădină sunt gunoaie, PET-uri? Pentru ce această neglijență în toate? Aștept de la soră explicații pertinente, pentru că face parte din această lume latino-americană. Drept cauze, la noi sunt invocate lipsa de pregătire sau a unei culturi a ordinii și frumuseții; este invocată în egală măsură sărăcia. Elisa îmi răspunde că în anii cât a stat la Verona s-a confruntat cu modul de a gândi și de a se comporta al italienilor sau al multor occidentali. În ceea ce privește poporul de aici, din Argentina sau Paraguay, îmi spune simplu că așa sunt acești oameni. Dar de ce sunt așa – insist eu. Pentru că nu-i interesează prea mult ce și cum va fi în viitor, răspunde ea. Nu vor să construiască lucruri durabile. Îi precizez că eu nu mă consider superior acestor oameni, ci doar vreau să pricep mai bine de ce există această stare de lucruri. Pentru că așa au trăit acești oameni, îmi spune sora, și așa gândesc și trăiesc și în prezent, fără grija pentru detalii, pentru lucruri bine făcute și durabile în timp. Nu-i interesează prea mult precizia, exactitatea, decât în măsura în care sunt constrânși, de exemplu, să ajungă la autobuz la ora la care este afișat că pleacă, deși nici aici nu există o punctualitate prea mare.

Din schimburile de mesaje pe care le-am purtat pe Internet cu sora Mirta Amarilla, originară din Paraguay, din congregația din care face parte și Elisa, iar acum studentă la Verona, înțeleg mai bine cauza acestor neglijențe și imperfecțiuni în realitatea cotidiană de aici. Sora îmi spune că, atât timp cât aici au activat misionarii, mai ales cei iezuiți, ei au transmis autohtonilor și cunoștințe din domeniul artelor și au dezvoltat în rândul lor gustul pentru frumos, ordine, armonie etc. Dar apoi, fiind expulzați, sărmanii băștinași au rămas din nou în mâinile colonizatorilor care nu s-au ocupat cu formarea lor culturală, cu promovarea valorilor civilizatoare, ci pe ei îi interesa doar să obțină cât mai mult profit din munca băștinașilor. Explicațiile ei mă duc cu gândul la turcii care ne-au dominat pe noi secole de-a rândul și care s-au comportat cu strămoșii mei la fel ca și oamenii puterii coloniale de aici, ba chiar mai rău.

Mă gândesc că nu trebuie să îi analizez pe acești oameni în baza unor criterii sau filtre model de cultură și civilizație, care, de fapt, nu le aparțin. Aici este o lume diferită de cea vest-europeană, pe care trebuie să o cunoști așa cum este ea, cu tot provizoratul și cu toată neglijența ei în cele materiale. Săraci și dominați timp îndelungat de stăpânii lor, acești oameni nici nu au avut cu ce să construiască ceva durabil. Nu au fost apreciați nici ei și nici puținele lor bunuri, ci a fost apreciată doar munca lor în folosul stăpânilor. Lipsa de respect și considerație din partea celor puternici a făcut în așa fel încât nici ei înșiși să nu se aprecieze așa cum se cuvine și nici spațiile în care își duc existența.

Alături de aceste aspecte, ce m-a surprins tare plăcut a fost religiozitatea lor populară, exprimată adesea în forme patetice, pline de pasiune. Devoțiunea față de Fecioara Maria, de exemplu, este atât de vie, simțită și

exprimată cu toate fibrele ființei lor, exprimată în rugăciuni, cântece pline de duioșie, dragoste, expresivitate. Văzându-i cum se roagă, rămâi profund impresionat. Sunt oameni simpli cu o credință simplă, sinceră, capabilă de sacrificii mari. Am văzut multe mame cu copii în brațe, în căldura toridă a soarelui, stând îndelung în biserici, în picioare. Mulți mi-au spus că sunt organizate pelerinaje în care părinții merg pe jos, pe distanțe lungi, împreună cu copiii lor, cu termosul de *terere* într-o mână, iar în celălalt braț ținând un copil și încă unul sau doi pe lângă ei. Admir acești părinți, capacitatea lor de sacrificiu. Se îndreaptă spre sanctuare, spre locuri de pelerinaj, pentru a îndeplini un vot sau o promisiune pe care au făcut-o Fecioarei Maria, și oricât de greu le-ar fi, își respectă promisiunea sau votul făcut.

Mulți dintre ei se roagă zilnic Rozariul în comun, în fața unei statui predilecte a Fecioarei Maria, iar în casă au tot felul de obiecte religioase la care țin foarte mult și care au fost în prealabil binecuvântate de preot. Când se întâlnesc cu un preot, îi cer o binecuvântare; și părinții își binecuvântează copiii. Viața lor se desfășoară sub semnul sacralului într-o măsură mult mai mare decât am văzut-o la majoritatea creștinilor din România, de exemplu.

Ajungem cu bine la Buenos Aires și luăm un taxi pe care l-a comandat în prealabil sora Giancarla și cu 170 de pesos ajungem la Provolo. Trecând prin oraș, la o oră târzie (era trecut de ora 1.00), am văzut mulți tineri pe trotuar, așteptând să se deschidă discoteca. Șoferul îmi spune că aici distracția în discoteci începe spre ora 2.00 și se termină pe la ora 7.00, după care toți acești tineri merg să se culce și cu siguranță nu mai merg la biserică. Ca părinți, continuă el, ce poți să faci cu acești

tineri? Poți doar să le dai un exemplu bun, să-i înveți adevăratele valori religioase și civile în general și nimic mai mult. Le rămâne lor, tinerilor, misiunea de a pune în practică sau nu, în deplină libertate, ceea ce au văzut și auzit la alții. Cu mintea și inima pline de toate cele văzute și auzite, adorm liniștit, mulțumit din plin de aceste două zile minunate petrecute la Mendoza și în împrejurimi.

12 IANUARIE: BUENOS AIRES-AMSTERDAM

Ultima noapte la Buenos Aires a fost scurtă și m-am trezit cu o presimțire a unei despărțiri dureroase, care va avea loc în curând. După un mic-dejun luat în grabă, merg cu sora Maria Eugenia la Biserica „Maria Auxiliadora” a părinților salezieni pentru a fotografia baptisteriul în care a fost botezat actualul papă. Mai fotografiasem o dată acest baptisteriu, la începutul vizitei mele aici, dar cu un telefon mobil, și nu eram mulțumit de calitatea imaginilor. Mulțumit, mă întorc la Provolo pentru prânz, ultima masă luată în comun cu surorile și presimțirea durerii de dimineață, de la trezire, s-a adevărit. Mă gândesc însă că important este ceea ce a fost, și nu faptul că s-a terminat. De pe masă nu lipsește *asado*, friptura mea preferată, ca și a tuturor. Oare când vom recupera și noi în România creșterea în condiții naturale a animalelor noastre? Cred că cei din ultima generație nici măcar nu cunosc gustul delicios al cărnii adevărate. Atmosfera la masă este destinsă, senină, iar la sfârșit sora Giancarla ne servește și cu înghețată, continuând să povestească multe din îndelungata ei activitate aici, în Argentina. Ne vorbește despre importanța deosebită în istoria acestei țări a lui Jose de San Martin, care a contribuit la eliberarea de sub puterea spaniolă nu numai a Argentinei, dar și a statelor vecine Chile și Peru. Până de curând, în școlile din această țară se citeau pentru toți elevii învățăturile pe care el le-a scris fiicei sale, singura, de altfel, care a intrat într-o mănăstire. Aceste învățături sunt ca un fel de testament-patrimoniu național,

la fel cum în istoria țării noastre sunt învățăturile lui Neagoe Basarab pentru fiul lui, Teodosie. Și generalul Belgrano este important în geneza statului, iar sora ține să precizeze că avea doar o singură pereche de încălțăminte și s-a întâmplat ca, atunci când trebuia să iasă în public la vreo întrunire sau luare de cuvânt, să aștepte să i se aducă încălțările de la reparat, de la cizmar. Ce-mi spune sora îmi aduce în memorie un text pe care l-am citit pe soclul statuii lui din Ushuaia: „Nu am dorit și nu doresc glorie personală, ci doar binele și independența poporului nostru”. Și președintele Sarmiento este important și toți trei sunt stâlpi ai țării, coloane pe care se sprijină poporul argentinian, iar actuala președintă ar trebui să le urmeze exemplul.

Sora povestește și despre conducătorii și capii regionali recenți, pe care i-a cunoscut personal și care au făcut multe fapte de caritate pentru cei săraci, bolnavi sau față de instituții ale Bisericii. De exemplu, au ajutat mulți copii ai școlii lor din La Plata, unde ea a fost superioară mulți ani. Dictatori care au terorizat și au omorât nenumărați oameni într-o mână au ținut pistolul cu care au ucis oameni nevinovați, iar cu cealaltă au oferit o pâine celui flămând. Poate că niciun diavol nu este complet negru.

La ora 16.00 celebraz pentru ultima dată sf. Liturghie în capela lor de la etajul 1 și parcă sora Elisa cântă cu și mai multă credință și căldură sufletească, acompaniindu-se de chitară. Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru toate aceste zile minunate și pentru toată ospitalitatea pe care am simțit-o în această casă. Parcă ieri am pășit pragul ei, întâmpinat de surorile Antoliana și Elisa, și iată că deja trebuie să plec, însoțit de aceleași surori, împreună cu Giancarla și Maria Eugenia. La ora 18.00 vine Jose, ca să mă ducă la aeroport. Mă despart

de surori la ușa casei lor, mulțumindu-le încă o dată pentru toate, și mă urc în mașina lui Jose. O ultimă privire spre surori și casa lor, un ultim salut cu mâna, o privire nostalgică spre acest lăcaș al iubirii și slujirii copiilor surdo-muți; Jose învârte cheia în contact și, gata, pornim spre aeroportul Ezeiza. Jose este împreună cu băiatul lui, Cristian, de 22 de ani, frumușel și vorbăreț ca și tatăl lui. Ajunși la destinație, vreau să-i plătesc, dar Jose refuză și îmi spune că îi rămân dator cu o vizită la casa lui. Cred că aș vrea să revin pentru a aprofunda ceea ce am început să cunosc aici și pentru că m-am simțit tare bine.

Data trecută am avut impresia că acest aeroport are doar trei corpuri de clădire, nu prea mari, dar m-am înșelat. Eu am văzut doar o parte, căci pe lângă acestea mai sunt altele, foarte mari, recent construite, și-ți trebuie cam mult timp ca să le străbați. Mă miram și eu și mă întrebam cum este posibil ca un oraș atât de mare să aibă un aeroport așa mic. Acum m-am lămurit și pentru că, în informațiile mele, trebuie să iau avionul de la terminalul C, dar, de fapt, trebuie să merg până la terminalul A.

După ce trec de toate controalele și formalitățile necesare, am timp să reflectez puțin asupra timpului meu petrecut aici și a ultimelor ore. La despărțire surorile mi-au oferit și un cadou și un plic conținând alte zece pliculețe în care fiecare soră a comunității mi-a scris un gând frumos, personalizat, toate asigurându-mă de rugăciunea și simpatia lor. Le citesc pe toate, fără grabă, cu emoție, le recitesc și dincolo de cuvinte văd chipurile lor senine, zâmbetul sincer, cuvintele frumoase, discuțiile pe care le-am avut cu ele. Totul revine ca într-un film, derulat cu încetinitorul. Deci fiecare dintre celelalte șase surori care au plecat în vacanță, înainte de a

pleca, mi-a lăsat deja gândul ei în pliculeț. Gestul lor, simplu, dar plin de sinceritate, de acel uman genuin care ar trebui să ne caracterizeze pe toți, dincolo de funcțiile sau ocupațiile noastre, îmi place atât de mult, încât mă trezesc atingând acest plic cu pietate, ca pe o relicvă. Am plecat cu inima plină din casa lor și mă bucur că voi fi amintit în rugăciunile lor, la fel cum voi face și eu. Este tare plăcut să simți dragostea altora!

Așteptând imbarcarea pentru Amsterdam, îmi dau seama că aceste zile, de când am pășit aici și până acum, au trecut ca și cum ar fi fost o singură zi. Toate au fost pline, plăcute și fără niciun incident. Chiar dacă Buenos Aires este un oraș enorm ca populație și extindere, poți să circuli liniștit în el, ca și în oricare metropolă occidentală europeană. Este adevărat că are și cartierele sale mărginașe, mai problematice, dar eu nu am fost acolo, cu excepția „orașului ascuns” despre care am scris deja câteva cuvinte.

Zilele petrecute în celelalte case ale Institutului Provalo, în Paraguay, au fost și ele plăcute, pline, utile, fără nicio problemă deosebită. De acum aștept ca, încet-încet, să se sedimenteze în mintea și inima mea tot ceea ce acum am impresia că s-a derulat condensat, într-un ritm alert. Plec îmbogățit spiritual, intelectual. Am cules de peste tot, ca o albină, puțin polen de pe florile acestor țări. Totul mi-a fost oferit cu generozitate, într-o manieră simplă, cu promptitudine și fără să mi se ceară nimic în schimb. Chiar dacă geografic am venit de la mare depărtare, surorile și lumea de aici m-au primit ca pe un membru al familiei lor. Când intram în casa lor, aveam senzația că intru în casa părinților mei din Adjudeni. Lumea aceasta este caldă, plină de umanitate, cu o credință simplă, exprimată și trăită în forme la fel de simple și directe precum este și viața lor de zi cu zi.

Oamenii de aici nu au mari averi materiale (mă refer la majoritatea populației), dar au o inimă mare, bogată în umanitate; sunt calzi, zâmbitori, senini. Cred că acest mare bagaj de valori umane le-a fost alimentat și de tot ceea ce a făcut și face pentru ei Biserica Catolică, de preoții, călugării și călugărițele de aici, care, am impresia, se solidarizează cu acești oameni mai mult decât se solidarizează Biserica de la noi, din România. În slujitorii Bisericii de aici l-am văzut mai mult pe Cristos aplecându-se asupra durerilor oamenilor, împărțându-le și cu ei toate durerile, dar și toate bucuriile lor.

Aștept avionul care mă va desprinde de pământul Argentinei, însă căldura sufletească cu care am fost înconjurat tot timpul și pe care o simt și acum în cuvintele simple pe care surorile din Institutul Provolo mi le-au scris în pliculețele lor, toată această căldură mă păstrează legat în inima mea de o lume bună ca pâinea caldă, ca și *chipa* pe care am savurat-o în Paraguay; o lume bună ca și papa pe care această țară, această Biserică locală, l-a dăruit Bisericii și lumii întregi.

Binecuvântat să fii, pământ al Argentinei! Îmi dau seama că Papa Francisc este nu numai un rod vrednic al acestei lumi creștine, ci și un trimis al lui Dumnezeu pentru a declanșa o nouă primăvară a Bisericii și a lumii în general. Așa cum căldura soarelui de primăvară anunță o vară și apoi o toamnă bogată, tot așa înclin să cred că acest papă și această lume creștină, tânără și viguroasă, sunt chemați acum de Dumnezeu pentru a răspândi primăvara de aici, prin Papa Francisc, pe tot pământul. Papa este profetul unor timpuri noi, tinere și viguroase pentru o lume creștină îmbătrânită și fără elan (cel puțin cea vest-europeană), așa cum sfântul Ioan Paul al II-lea a fost cu puțini ani în urmă și căruia i se datorează căderea ideologiilor și regimurilor totalitare

comuniste. Papa Francisc este pentru lumea de astăzi ce a fost cel căruia îi poartă numele pentru lumea timpului său, un om al lui Dumnezeu, care, prin simplitate, comuniune sinceră cu semenii și cu întreaga creație, ne întoarce la Creator, autorul a tot ceea ce există.

Discutând astăzi cu surorile înainte de plecare, ne întrebam: Oare cum ar fi posibilă trăirea autentică creștină, fraternitatea în Cristos a tuturor celor care cred în el, când în societatea de astăzi, în cea din aici, ca și în Europa, există atâtea injustiții, atâtea corupții și minciună?! Poate exista o adevărată Biserică așa cum o vrea Dumnezeu într-o lume nedreaptă? Nu cred. Realitatea unei lumi corupte și nedrepte, formată din creștini, reprezintă un paradox în fața căruia devin perplex. Actualul papă nu trebuie nicidecum considerat sau asemănat cu un Che Guevara, pus pe reforma Bisericii prin metode și mijloace forțate sau violente. El este omul lui Dumnezeu cu o misiune specială, aceea de a predica și promova dreptatea lui Dumnezeu, transformând astfel în bine nedreptățile oamenilor. Rugăciunea și austeritatea vieții, simplitatea evanghelică, atenția plină de dragoste față de omul aflat în orice formă de suferință și nedreptate sunt căile pe care Papa Francisc le trăiește și le propune tuturor.

Avionul mă îndepărtează de orașul papei și de această lume sud-americană în care pentru câteva săptămâni am fost un trecător grăbit de a vedea și auzi cât mai multe. Mă simt acum atât de plin de lucruri bune și frumoase văzute și simțite aici. Am venit mai sărac și mă întorc mai bogat decât mă așteptam. Mulțumesc, Argentina, Paraguay, țări bune și plăcute ca și *asado* de pe grătarul încins, ca și *chipa* acum scoasă din cuptor!